

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલત, અમદાવાદ

ફોજદારી અપીલ નંબર ૬૭૪/૧૯૮૯

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમુર્તિ શ્રી સી.કે. બુચ

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	

૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	
૫	શું સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવામાં આવે કે કેમ?	

=====

પ્રવીણકુમાર અમૃતલાલ ગજ્જર – અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય – સામાવાળા(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ :

શ્રી એ.ડી. શાહ અપીલકર્તા(ઓ) માટે : ૧,

શ્રી એ.જે. દેસાઈ, વિદ્વાન સરકારી વકીલ, સામાવાળા (ઓ) માટે : ૧,

=====

કોરમ :માનનીય ન્યાયમુર્તિશ્રી સી.કે. બુચ

તારીખ : ૨૮/૧૨/૨૦૦૬

મૌખિક ચુકાદો

૧. અપીલકર્તા-દોષિત વ્યક્તિ (આ પછી 'અપીલકર્તા' તરીકે ઉલ્લેખિત) દ્વારા ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૪ હેઠળ આ વર્તમાન અપીલ, અમદાવાદના વિદ્વાન સ્પેશિયલ ન્યાયાધીશ દ્વારા પસાર કરાયેલા દોષસિદ્ધિ અને સજાના ચુકાદા અને હુકમ ને પડકારતી, દાખલ કરવામાં આવી છે શહેર, તા. ૨૭મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૮૯ના, જેના દ્વારા અપીલકર્તાને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં તેમજ ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૪૭ની કલમ ૫(૧)(ડી) સાથે કલમ ૫(૨) વાચવા મુજબ (આગળ 'અધિનિયમ' તરીકે ઉલ્લેખિત) દંડનીય ગુનામાં, અપીલના મેમોના પરિચ્છેદ નં. ૮માં દર્શાવેલા વિવિધ આધાર પર દોષિત ઠેરવવામાં આવેલ છે. વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશે ફરિયાદ પક્ષ તથા બચાવ પક્ષના પુરાવા નોંધ્યા બાદ અને દલીલો સાંભળ્યા બાદ, ઉપરોક્ત ગુનાઓ માટે અપીલકર્તાને દોષિત ઠેરવી, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ દંડનીય ગુનાના સંદર્ભે તેને બે વર્ષનું સખત કારાવાસ ભોગવવાનો તથા રૂા. ૧૦૦૦/- નો દંડ ચુકવવાનો અને દંડ ન ભરે તો ત્રણ મહિનાનું સખત કારાવાસ ભોગવવાનો દંડ ફટકાર્યો હતો અને અધિનિયમની કલમ ૫(૨) હેઠળ બે વર્ષનું સખત કારાવાસ તથા રૂા.

૧૦૦૦/- નો દંડ અને દંડ ન ભરે તો ત્રણ મહિનાનું સખત કારાવાસ ભોગવવાનો દંડ નિર્ધારિત કર્યો હતો. વિદ્વાન વિશેષ ન્યાયાધીશે મૂળભૂત સજાઓ સાથેસાથે ચલાવવાનો હુકમ કર્યો હતો.

૨. અપીલકર્તા તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલ શ્રી એ.ડી. શાહે આ અદાલત સમક્ષ પડકારના આધાર રજૂ કર્યા છે અને ત્રણેય મહત્વપૂર્ણ સાક્ષીઓ, એટલે કે ફરિયાદી-અયુબભાઈ છોટુભાઈ શેખ-પીડબ્લ્યુ-૧, આંક ૯; નરેન્દ્રકુમાર મગનલાલ સોની-પંચ નં. ૧, પીડબ્લ્યુ-૨, આંક ૧૬; અને શ્રી કંચનલાલ રતિલાલ જાદવ-પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર તથા તપાસ અધિકારી-પીડબ્લ્યુ-૪, આંક ૨૪; ના મૌખિક પુરાવા, તેમજ તપાસવામાં આવેલા બચાવ પક્ષના ત્રણ સાક્ષીઓના પુરાવા, એટલે કે ડીડબ્લ્યુ-૧ સુમનભાઈ રતિલાલ જોશી આંક ૩૪, ડીડબ્લ્યુ-૨ નવીનભાઈ મોહનલાલ પટેલ આંક ૪૪ અને ડીડબ્લ્યુ-૩ નફીસાબેન એ. કારખાનાવાલા આંક ૪૫, વાંચી સંભળાવ્યા છે.

૩. ફરિયાદ પક્ષના પ્રકરણના તથ્યો સંક્ષિપ્તમાં દર્શાવવું આવશ્યક છે. ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે અપીલકર્તા અમદાવાદ સ્થિત અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનમાં જળ વિભાગમાં સહાયક ઇજનેર તરીકે ફરજ બજાવતા હતા. ચાર ટોડા કબ્રસ્તાન નજીક, રામકુમાર મિલ્સ પાછળ, અમદાવાદ ખાતે રહેતા એક મુનશીભાઈ ચાંદભાઈ લોખંડવાલાએ, જે અંગેનો ફરિયાદી ઉપરોક્ત મુનશીભાઈનો જમાઈ છે, તેની મદદથી, તા. ૧૭મી મે, ૧૯૮૬ના રોજ

અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનમાં પાણીના જોડાણ માટે અરજી કરી હતી. તેની માટે જરૂરી રકમની રૂ.૨૪૩-૪૭ પૈસા ચુકવવાના હતા તે અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનને ચૂકવવામાં આવ્યા હતા. ત્યારબાદ ફરિયાદીએ પ્રગતિ વિશે વારંવાર પૂછપરછ કરી હતી, પરંતુ ઉક્ત અરજી કોઈ ને કોઈ બહાને મંજૂર કરવામાં આવી નહોતી. તા. ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ અંદાજે બપોરે ૦૩-૦૦ વાગ્યે ફરિયાદી અપીલકર્તાને, જે પોતાના કેબિનમાં જવાબદાર અધિકારી તરીકે બેઠેલા હતા, મળ્યો હતો અને તેને પાણીનું જોડાણ આપવા વિનંતી કરી હતી. તેની વારંવારની મુલાકાતો દરમિયાન તેને એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે ચુકવણી કર્યા વગર તેનું કામ થઈ શકે નહીં. તેથી ફરિયાદીએ પૂછ્યું કે તેને શું કરવું જરૂરી છે, ત્યારે અપીલકર્તાએ તેને જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદીએ અપીલકર્તાને રૂ.૧૦૦/- અને નિયમો મુજબ રૂ.૨૦૦/- ચૂકવવા પડશે. આ રીતે, ઉપરોક્ત કુલ રૂ.૩૦૦/-ની રકમ ચૂકવ્યા પછી તે પાણીનું જોડાણ આપવા માટે અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના કર્મચારીને મોકલી આપશે. ત્યારબાદ ફરિયાદીએ તેને જણાવ્યું હતું કે હાલ તેના પાસે પૈસા નથી અને તેથી અપીલકર્તાએ તેને કહ્યું હતું કે તે એકાદ-બે દિવસમાં સાંજે બપોરે ૦૩-૦૦ વાગ્યાથી ૦૪-૦૦ વાગ્યા વચ્ચે રૂ.૩૦૦/-ની રકમ લઈને આવે, તો તેનું કામ કરી દેવામાં આવશે. ફરિયાદીને ગેરકાયદેસર રીતે માંગવામાં આવેલી રકમ ચૂકવવાનો કોઈ ઈરાદો ન હોઈ, તે એ.સી.બી.ના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર પાસે ગયો હતો અને તા. ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ અંદાજે બપોરે ૧૨-૩૦ વાગ્યે

ફરિયાદ નોંધાવી હતી. એ.સી.બી.ના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવે બે પંચોની વ્યવસ્થા કરી અને છટકું ગોઠવવા માટે જરૂરી ઔપચારિકતાઓ પૂર્ણ કરીને ફરિયાદી, પંચો તથા રેડીંગ પાર્ટી ના કર્મચારીઓ સાથે અપીલકર્તાની કચેરીએ ગયા હતા. ફરિયાદીએ જાણ્યું કે અપીલકર્તા અડધી રજાએ નીકળી ગયા હતા અને તેથી તેઓ ઉપલબ્ધ નહોતા. તેથી ફરિયાદી તથા રેડીંગ પાર્ટી ના કર્મચારીઓ ખમાસા ગેટ નજીક ઉભી રાખેલી જીપ ગાડી પાસે પાછા ફર્યા, જ્યાં પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવ ઇશારા ની રાહ જોઈ રહ્યા હતા. એન્થ્રાસિન પાવડર લગાડેલી રૂ.૧૦૦/-ની ચલણી નોટ ફરિયાદી પાસેથી કાગળના ટુકડા પર પાછી લેવામાં આવી અને તે જ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરે લપેટી રાખી હતી, અને ત્યારબાદ છટકું સમાપ્ત કરવાની જરૂરી ઔપચારિકતાઓ હાથ ધરવામાં આવી હતી. ફરિયાદીને જાણ કરવામાં આવી હતી કે જો અપીલકર્તા ફરીથી લાંચની માંગ કરે તો તેણે ઉક્ત પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરનો સંપર્ક કરવો. તા. ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ ફરિયાદી ફરીથી એ.સી.બી.ના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવ પાસે ગયો હતો અને તેમને જાણ કરી હતી કે તેણે તા. ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ ફરી અપીલકર્તાનો સંપર્ક કર્યો હતો, અને જ્યારે અપીલકર્તાએ ફરીથી લાંચની રકમની માંગ કરી હતી, તથા તેને અપીલકર્તાએ સોમવારે સાંજે બપોરે ૦૩-૦૦ વાગ્યાથી ૦૪-૦૦ વાગ્યા વચ્ચે મળવા જણાવ્યું હતું, ત્યારે એ.સી.બી.ના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવે તા. ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ની મૂળ ફરિયાદની નીચે ફરિયાદીની વધુ ફરિયાદ નોંધેલી હતી. ત્યારબાદ, તેમણે

તા. ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ બોલાવવામાં આવેલા પંચોથી ભિન્ન એવા અન્ય પંચોને બોલાવ્યા હતા અને આ પંચોને ચલણી નોટ પર એન્થ્રાસિન પાવડરના પ્રયોગ અને તેની અસર વિશે સમજાવવામાં આવ્યું હતું; અગાઉ જે નોટ ફરિયાદીના ખિસ્સામાં રાખવામાં આવી હતી, તે જ માંગણી થાય ત્યારે અપીલકર્તાને આપવાની હતી. પંચ નં.૧ને ફરિયાદીની સાથે રહેવા જણાવાયું હતું અને ફરિયાદી તથા અપીલકર્તા વચ્ચે જે કંઈ થાય તે જોવાનું અને સાંભળવાનું કહેવામાં આવ્યું હતું. વોટર વિભાગમાં પહોંચ્યા બાદ ફરિયાદી તથા પંચ નં.૧ સૌપ્રથમ નવીનભાઈ-ડી.ડબલ્યુ. પાસે ગયા હતા, જેમના મારફતે ફરિયાદીના પાણીના જોડાણ સંબંધિત ફાઈલ મેળવવામાં આવી હતી, અને નિયમો મુજબ તેમણે વોટર વિભાગની હિસાબી લિપિક નફીસાબેન ડી.ડબલ્યુ.-૩ને રૂ.૨૦૦/-ની રકમ ચૂકવી હતી અને તેણીએ રસીદ આપી હતી તથા ફાઈલ પોતાની પાસે જ રાખી હતી. ત્યારબાદ ફરિયાદી અને પંચ નં.૧ રૂ.૨૦૦/-ની રસીદ લઈને ઉક્ત નવીનભાઈ પાસે ગયા હતા. ઉક્ત નવીનભાઈએ તે રસીદની પાછળની બાજુ પર પાણીના જોડાણ માટે ખરીદવાના અમુક સામાન લખી આપ્યા હતા અને ત્યારબાદ ફરિયાદી તથા પંચ નં.૧ અપીલકર્તાના કેબિનમાં ગયા હતા. અપીલકર્તાના ઉક્ત કેબિનમાં માત્ર એક વધારાની ખુરશી હતી, જેમાં ફરિયાદી બેઠો હતો અને પંચ નં.૧ ત્યાં ઊભો રહ્યો હતો. ફરિયાદીએ પાણીના જોડાણ વિશે પૂછ્યું હતું અને અપીલકર્તાએ પંચ નં.૧ વિશે પૂછપરછ કરી હતી. ફરિયાદીએ પંચ નં.૧ને પોતાનો મિત્ર તરીકે ઓળખાવ્યો હતો. ફરિયાદીએ પંચ

નં.૧ને બહાર જવા વિનંતી કરી હતી. પંચ નં.૧ કેબિનની બહાર ગયો હતો અને અપીલકર્તાના કેબિનના અડધા ફ્લેપવાળા દરવાજા પાસે ઊભો રહ્યો હતો. એવો આક્ષેપ છે કે તે અપીલકર્તા અને ફરિયાદી વચ્ચેની વાતચીત સાંભળી શક્યો હતો, તેમજ અપીલકર્તા દ્વારા રકમની માંગણી અને ફરિયાદી દ્વારા કરવામાં આવેલી ચુકવણી તથા અપીલકર્તા દ્વારા તેની સ્વીકાર જોવામાં તે સમર્થ રહ્યો હતો. ત્યારબાદ ફરિયાદી કેબિનની બહાર આવ્યો હતો અને સૂચના મુજબ ઇશારો આપ્યો હતો, અને ઇશારો મળતાં જ પંચ નં.૨ સહિત રેડીંગ પાર્ટી ના સભ્યોએ અપીલકર્તાને પોતાની જગ્યાથી ન હલવા જણાવ્યું હતું. એ.સી.બી.ના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવ ત્યાં આવ્યા હતા અને પોતાનો પરિચય આપ્યો હતો અને ત્યારબાદ રૂ.૧૦૦/-ની મુદ્દામાલ ચલણી નોટની તપાસ અંગેની જરૂરી ઔપચારિકતાઓ હાથ ધરવામાં આવી હતી અને અનુક્રમે અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના પ્રયોગ તથા જમીની કાર્યવાહી પૂર્ણ કરવામાં આવી હતી. અપીલકર્તા પાસેથી જપ્ત કરવામાં આવેલી વસ્તુઓ અંગે તેને જમીનો મેમો આપવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ એ.સી.બી.ના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરે નવીનભાઈ, નફીસાબેન અને રેડીંગ પાર્ટી ના સભ્યો સહિતના સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા હતા; અને અપીલકર્તા સામે કાયદેસરની કાર્યવાહી ચલાવવા માટે અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના કમિશનર પાસેથી જરૂરી મંજૂરી મેળવીને તા. ૧૩મી જૂન, ૧૯૮૮ના રોજ આરોપપત્ર દાખલ કર્યું હતું.

જ. મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાનું વાચન કર્યા બાદ, અપીલકર્તા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એ.ડી. શાહે પોતાની દલીલો કેન્દ્રિત કરી છે અને તેમનું ધ્યાન આ તરફ દોર્યું છે અને અદાલત સમક્ષ નીચે દર્શાવેલ સંબંધિત તારીખો :

૧૭મી મે, ૧૯૮૬	પાણીના જોડાણ માટે અરજી કરવાની તારીખ.
૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬	ફરિયાદી, શ્રી મુનશીભાઈ-મૂળ અરજદારના જમાઈએ, જ્યારે અપીલકર્તાનો સંપર્ક કર્યો ત્યારે અપીલકર્તાએ કથિત રીતે રૂ.૧૦૦/- ની લાંચ/ગેરકાયદેસર પરિતોષણ ની માંગણી કરી હતી.
૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬	ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી અને છટકું ગોઠવવામાં આવ્યું, પરંતુ અપીલકર્તા અડધા દિવસની રજા પર હોવાથી તે અમલમાં મૂકી શકાયું નહોતું.
૦૧મો જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭	પાણીના જોડાણને મંજૂરી આપતો

	હુકમ ફરિયાદીની સસરા એવા ઉક્ત શ્રી મુનશીભાઈને પ્રાપ્ત થયો હતો. કારણ કે અપીલકર્તાએ કરેલી રૂપિયા ૧૦૦/- ની કથિત માંગણીના સમયથી ઘણાં પહેલાં જ પાણીના જોડાણને મંજૂરી આપવામાં આવી ચૂકી હતી.
૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭	ફરિયાદી પૂછપરછ માટે જળ વિભાગના કાર્યાલયે ગયો અને તેને જાણ કરવામાં આવી કે પાણીનું જોડાણ મંજૂર કરવામાં આવ્યું છે અને એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે
	તેણે રૂપિયા ૧૦૦/- ની માંગ ફરીથી કરી અને ફરિયાદીને પાણી જોડાણના શુલ્ક પેટે રૂપિયા ૨૦૦/- ની ચુકવણી કરવા જણાવ્યું.
૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭	આગળની ફરીયાદ એ.સી.બી. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવ દ્વારા

	નોંધવામાં આવી અને અંદાજે બપોરે ૦૩-૦૦ વાગ્યે છટકું ગોઠવવામાં આવ્યું, અને તે દિવસે એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે અપીલકર્તાએ અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના પાણી વિભાગમાં પોતાની કેબિનમાં જણાવેલ રકમની માંગણી કરી અને સ્વીકારી હતી.
--	---

૫. મેં ચાર્જ આંક ૩ (પેપર-બુકના પાનું નંબર ૪૭) તેમજ પી.ડબલ્યુ.-૧ આંક ૯, પી.ડબલ્યુ.-૨ આંક ૧૬, પી.ડબલ્યુ.-૩ આંક ૨૦ અને પી.ડબલ્યુ.-૪ એ.સી.બી. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવ આંક ૨૪ ના પુરાવા સાથે, આ સાક્ષીઓ દ્વારા પુરાવામાં રજૂ કરાયેલા અન્ય દસ્તાવેજો પણ સાવધાનીપૂર્વક અવલોકન કર્યા છે. અપીલકર્તાની પૂછપરછ કરતી વખતે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ અદાલતે પૂછેલા પ્રશ્નોના જવાબ આપ્યા બાદ અપીલકર્તાએ આપેલા લેખિત ખુલાસામાં ઉઠાવવામાં આવેલા તર્કોનો પણ મેં અવલોકન કર્યો છે, એટલે કે આંક ૩૧.

૬. અપીલકર્તા તરફેથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એ.ડી. શાહ દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે ફરિયાદ પક્ષના પુરાવાનો બચાવ પક્ષના સાક્ષીઓ

દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાના સંદર્ભ અને પૃષ્ઠભૂમિમાં અભ્યાસ કરવો જોઈએ. આ ત્રણ સાક્ષીઓમાંથી બે સાક્ષીઓ મૂળ ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓ હતા અને તેમના નિવેદનો એ.સી.બી.ના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવ દ્વારા નોંધવામાં આવ્યા હતા. તેમ છતાં, ફરિયાદ પક્ષને જ સર્વોત્તમ રીતે જાણીતા કારણોસર તેમની તપાસ કરવામાં આવી નહોતી. તેથી, અપીલકર્તા દ્વારા તેમનું પરીક્ષણ બચાવ પક્ષના સાક્ષીઓ તરીકે કરવામાં આવ્યું છે, કારણ કે આ બંને સાક્ષીઓએ ફરિયાદી દ્વારા તેના સસરા શ્રી મુનશીભાઈની તરફેણી રજૂ કરવામાં આવેલી અરજીની વાસ્તવિક પ્રક્રિયામાં કંઈક ભૂમિકા ભજવી હતી. અપીલકર્તા તરફેણી હાજર થયેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એ.ડી. શાહે પોતાની મુખ્ય દલીલોના મુદ્દાઓ રજૂ કરતાં પુરાવાનું અવલોકન કર્યું છે અને જો શ્રી એ.ડી. શાહની રજૂઆતોનું સારાંશ કરીને સંક્ષેપમાં જણાવવામાં આવે, તો તે નીચે મુજબ મૂકી શકાય:

(૧) ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ લાંચની માંગણી કરવામાં આવી હોવાની કથા, સમગ્ર પુરાવાના વાચનથી, અત્યંત અસ્વાભાવિક અને અશક્યપ્રાય જણાય છે, કારણ કે પાણીના જોડાણની મંજૂરી માટેની અરજીની પ્રક્રિયામાં વાજબી સમય કરતાં વધુ સમય લાગ્યો હતો, કારણ કે સુન્ની વકફ કમિટીએ વિવિધ આધારોએ ઉક્ત શ્રી મુનશીભાઈને પાણીનું જોડાણ મંજૂર કરવા અંગે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો અને ઉક્ત વાંધાની બાબતોનો વિચાર મંજૂરી આપનાર સત્તા અને પ્રક્રિયા તંત્ર દ્વારા થવાનો હતો, અને

અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન દ્વારા આ વકફ કમિટીને ૨૯મી નવેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ જાણ કરવામાં આવી હતી કે તેમનો વાંધો ટકી શકશે નહીં. ડેપ્યુટી સિટી એન્જિનિયર, જે મંજૂરી આપનાર સત્તા હતા, તેમણે ૧૬મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ જોડાણ મંજૂર કર્યું હતું અને ત્યારબાદ પાણી વિભાગ દ્વારા કંઈ કરવામાં આવવાનું બાકી નહોતું, અને જ્યાં સુધી વકફ કમિટી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા વાંધાઓનો ઉકેલ ન આવે અથવા અન્યથા તેઓ નામંજૂર ન થાય, ત્યાં સુધી અપીલકર્તા દ્વારા લાંચની માંગણી કરવા માટે કોઈ કારણ હોઈ શકતું નહોતું; તેમજ ફરિયાદ પક્ષનો એવો કેસ નથી કે અપીલકર્તાએ ક્યારેય ફરિયાદી અને મૂળ અરજદાર મુનશીભાઈને વકફ કમિટી દ્વારા ઊભી કરાયેલ મુશ્કેલીમાંથી બહાર કાઢવામાં મદદ કરવા માટે લાંચ માંગી હોય; અને પાણીના જોડાણની મંજૂરી સંબંધિત પત્ર પર પહેલેથી જ સેક્શન ઓફિસરે સહી કરી દીધી હતી અને તે નવિનભાઈને રવાના કરવા માટે આપવામાં આવ્યો હતો. આંક ૪૮ દસ્તાવેજ, ડી.ડબલ્યુ.-૨ નવિનભાઈના મૌખિક પુરાવા આંક ૪૪ની પૃષ્ઠભૂમિમાં, સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે ફાઇલ ૨૬મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ સુધી નવિનભાઈ પાસે હતી અને ત્યારબાદ તે રવાના કલાર્કને મોકલવામાં આવી હતી. ૨૬મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ પછી, ફાઇલ એક શ્રી જોષી,

અર્થાત્ ડી.ડબલ્યુ.-૧, આંક ૩૪, પાસે હતી. નિર્વિવાદ રીતે, મંજૂરીનો હુકમ પ્રાપ્ત થયા પછી, મૂળ અરજદાર શ્રી મુનશીભાઈએ પાણીના જોડાણના ખર્ચા તરીકે રૂપિયા ૨૦૦/-ની રકમ ચૂકવવાની હતી અને તે રકમ ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ સુધી અથવા ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ની વહેલી સવાર સુધી ચૂકવવામાં આવી નહોતી. ફરિયાદીનું એવું કહેવું નથી કે રૂપિયા ૨૦૦/-ના પાણી જોડાણના ખર્ચા ચૂકવી દીધા પછી તે અપીલકર્તા પાસે કોઈ વિનંતી સાથે અથવા એવી ફરિયાદ સાથે ગયો હતો કે કોઈ કારણ વિના વિભાગ પાણીનું જોડાણ આપતું નથી અને ત્યારે અપીલકર્તાએ રૂપિયા ૧૦૦/-ની લાંચની માંગણી કરી હતી. તેથી, શ્રી એ.ડી. શાહના જણાવ્યા મુજબ, માંગણી પોતે જ અત્યંત અસ્વાભાવિક અને અશક્યપ્રાય છે.(૨) શ્રી એ.ડી. શાહ દ્વારા વધુમાં દલીલ કરવામાં આવી છે કે ફરિયાદીની સાક્ષી વિશ્વસનીય અને ભરોસાપાત્ર તરીકે માન્ય રાખવામાં નીચલી અદાલતના વિદ્વાન ન્યાયાધીશે સ્વીકારવી ન જ જોઈતી, ખાસ કરીને ત્યારે જ્યારે તેણે પોતાના નિવેદનમાં જણાવ્યું છે કે ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ અપીલકર્તાએ ફાઈલ બહાર કાઢી અને ફરિયાદીને જાણ કરી કે તેનું પાણીનું જોડાણ મંજૂર કરવામાં આવ્યું છે અને તેણે રકમ જમા કરાવવી જોઈએ, કારણ કે સંબંધિત સમયે

ફાઇલ પહેલેથી જ ડેસ્પેચ ક્લાર્ક સુધી પહોંચી ગઈ હતી અને મૂળ અરજદાર શ્રી મુનશીભાઈને તેમના પાણીના જોડાણની મંજૂરી વિશે જાણ કરવામાં આવી હતી. ડી.ડબલ્યુ.-૨ નવીનભાઈના પુરાવા અંગે કોઈ પડકાર કરવામાં આવ્યો નથી, જેમાં તેણે જણાવ્યું છે કે સંબંધિત તારીખે ફાઇલ ડી.ડબલ્યુ.-૧ શ્રી જોષી પાસે હતી. એવો પુરાવો ઉપલબ્ધ છે કે મૂળ અરજદારે ૨૬મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ની તારીખનો, જોડાણ મંજૂર કરતો પત્ર અગાઉથી જ પ્રાપ્ત કરી લીધો હતો અને હકીકતમાં, મૂળ અરજદારના પ્રતિનિધિ તરીકે ફરિયાદીએ ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ સુપરવાઈઝર ડી.ડબલ્યુ.-નવીનભાઈનો સંપર્ક કર્યો હતો. નવીનભાઈનો પુરાવો એ સ્થાપિત કરે છે કે ફરિયાદી ફાઇલ લઈ ગયા પછી રકમ ચૂકવવા ગયો હતો રૂ.૨૦૦/- . તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ સુધીમાં ફરિયાદીએ ચૂકવવાની આવશ્યક રકમ ચૂકવવામાં આવી નહોતી અને જળ વિભાગમાં કોઈ વ્યક્તિ તેને કે ફાઇલને ધક્કા ખવડાવતી હતી, જેથી તે જળ જોડાણના ખર્ચા તરીકે રૂ.૨૦૦/- ની રકમ ચૂકવી શક્યો ન હતો, એવો ફરિયાદીનો ન તો કેસ છે અને ન તો આક્ષેપ છે. તેની વિરુદ્ધ, ફરિયાદીનું કહેવું એવું છે કે તે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ રૂ.૨૦૦/- ની રકમ ચૂકવવા હિસાબી કારકુન પાસે ગયો હતો, પરંતુ નગદ રકમ

સ્વીકારવાનો નક્કી કરેલો સમય પૂર્ણ થઈ ગયો હોવાથી તે રકમ ચૂકવી શક્યો નહોતો અને ફરિયાદીએ ફાઈલ ઉપરોક્ત નવીનભાઈને પરત કરી હતી. ફરિયાદીએ ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ પણ રૂ.૨૦૦/- ની રકમ જમા કરાવવાના હેતુસર ફાઈલ કાઢાવવા માટે સીધા જ નવીનભાઈનો સંપર્ક કર્યો હતો ત્યારે અપીલકર્તાએ રૂ.૧૦૦/- ની માંગણી કરી હતી, તે અંગેના તેના મૌખિક પુરાવા પર વિશ્વાસ મૂકી શકાય તેમ નહોતો.(૩) ફરિયાદીની સાક્ષીનું સાદું વાચન કરતાં એવું પ્રગટ થાય છે કે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ ના રોજ અપીલકર્તાની કેબિનમાં કંઈપણ બન્યું હોવું જ જોઈએ નહીં. તે સંબંધિત સમયબિંદુએ અપીલકર્તા દૃશ્યમાં નહોતો. તેથી, ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ ના રોજ અપીલકર્તાની કેબિનમાં કથિત રીતે બનેલી ઘટનાને લગતી ફરિયાદીની સાક્ષી અત્યંત અવિશ્વસનીય જણાય છે અને ફરિયાદીનો એવો દાવો નથી કે અપીલકર્તાએ પ્રથમ રૂ. ૨૦૦/- ની ચુકવણીની વ્યવસ્થા માટે ફરિયાદીને નવીનભાઈનો સંપર્ક કરવા દિશાનિર્દેશ આપ્યો હતો. ફરિયાદીનું આ વર્ણન કે ફરીથી ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ ના રોજ અપીલકર્તાએ રૂ. ૧૦૦/- ની માંગણી બાબતે કોઈ વાત કરી હતી, જે માંગણી તેણે ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૭ ના રોજ કરી હતી, તે પણ ફરીથી અત્યંત

અસ્વાભાવિક છે. વિપરીત રીતે, ફરિયાદીનું આ વર્ણન સ્પષ્ટ રીતે ફરિયાદીને વધુ ફરિયાદ નોંધાવવા માટેનો કેસ ઉભો કરવાની તથા જાળ ગોઠવવાની વ્યગ્રતા દર્શાવે છે અને એવું પણ જણાય છે કે પોતાને જ શ્રેષ્ઠ રીતે જાણીતા કારણોસર તે અપીલકર્તાને જાળમાં ફસાવવાના ઉદ્દેશથી નીકળ્યો હતો.(જ) ફરિયાદીની કોટ ઉપર એન્ટ્રાસિન પાવડરની હાજરી, તેણે કોટ કેવી રીતે સંભાળી હતી તે બાબતે ફરિયાદીના વર્ણનને સંપૂર્ણપણે ખોટું ઠરાવે છે. માત્ર એટલું કે અપીલકર્તાએ રૂપિયા ૨૦૦/- ની રસીદો ફરિયાદીને પરત આપી અને ત્યારબાદ ફરિયાદી કેબિનની બહાર ગયો હતો, તે બાબત આ રસીદો ઉપર એન્ટ્રાસિન પાવડરનો અભાવ હોવાથી ખોટી સાબિત થાય છે. તપાસ અધિકારી શ્રી જાદવે તો અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના નીચે આ રસીદોની તપાસ કરવાની પણ કાળજી લીધી નહોતી. સમાજમાં પોતાની આગેવાનીની ભૂમિકા તથા મોટા પાયે લોકોને મદદ કરવાની પોતાની ઈચ્છા અને પ્રયત્ન અંગે ફરિયાદીએ કરેલ કેટલીક કબૂલાતો સ્પષ્ટ દર્શાવે છે કે તે કંઈક અહંભાવ ધરાવતો વ્યક્તિ હતો અને સેંકશનનો હુકમ બહાર પડ્યા પછી બે-ત્રણ કલાકમાં તેનું કામ થયું ન હોવાથી, સંભવતઃ પાણીના જોડાણ અંગેના સેંકશન હુકમ ના અમલીકરણમાં થયેલા વિલંબ માટે અપીલકર્તા જ જવાબદાર અધિકારી છે એવી શંકાના

આધારે તેણે અપીલકર્તાને ફસાવવાનો નિર્ણય કર્યો હતો અને તેથી તેણે અપીલકર્તાને ફસાવવાનું નક્કી કરી લીધું હતું. તેથી તા. ૦૩ જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ ના રોજ તે ફરી એ.સી.બી.ના કચેરીએ ગયો અને બીજી ફરિયાદ નોંધાવી, જે આગળની ફરિયાદ તરીકે નોંધવામાં આવી.(૫) શ્રી એ.ડી. શાહ દ્વારા દલીલ કરાયેલ બીજો મુદ્દો એ છે કે એન્થ્રેસિન પાવડર પરીક્ષણ અને કથિત નિશાનોના મુદ્દે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓના પુરાવા પરસ્પર વિરોધાભાસી છે અને માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે આવા પુરાવા પર કોઈ વિશ્વાસ મુકવો જોઈએ નહોતો. માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે એન્થ્રેસિન પાવડર સંબંધે પંચના પુરાવાને વિશ્વસનીય માન્યો નહોતો. અદાલતે માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે કરેલ નીચે મુજબના અવલોકનો ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ, જેમાં તેમણે જણાવ્યું છે કે :

“આથી, પી ડબ્લ્યુ.રનો એવો પુરાવો કે જ્યારે એન્થ્રેસિન પાવડર લગાડવા પહેલાં તે નોટ જોવામાં આવી, ત્યારે કોઈ આછો વાદળી ફ્લોરેસન્ટ પ્રકાશ દેખાયો નહોતો, તે મારા મત મુજબ સાચો નથી અને હું એટલું કહીશ કે તે માત્ર કોઈ ગૂંચવણ અથવા ગેરસમજ અથવા હકીકતો અંગેની કોઈ ખોટી સમજણના કારણે જ છે. વાસ્તવમાં એન્થ્રાસિન

પાવડર ચલણી નોટ પર ૩૧/૧૨/૮૬ના રોજ
લગાવવામાં આવ્યું હતું અને તેથી ૫/૧/૮૭ના રોજ ઉક્ત
પાવડર પરીક્ષણનું ફરીથી પ્રદર્શન કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ
ઊભો થતો નહોતો.”

(૬) અદાલત સમક્ષ તપાસવામાં આવેલ પંચ એટલે કે પંચ નં. ૧
એ કોઈ રીતે ભાગ લીધો ન હતો અને મુદામાલ ચલણી નોટ પર
એન્થ્રાસિન પાવડર લગાવવામાં આવ્યું ત્યારે તે હાજર પણ ન
હતો. તેથી એન્થ્રાસિન પાવડર લાગુ કરવા પહેલાં ચલણી નોટ
જોવાની તેને કોઈ તક મળી ન હતી. એટલે અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ
ના કિરણો હેઠળ એન્થ્રાસિન પાવડરના નિશાન વિનાની મુદામાલ
ચલણી નોટ તેને જોવાની શક્યતા હતી. વિદ્વાન નીચલી
અદાલતના ન્યાયાધીશે પુરાવાનું પોતાની રીતે અર્થઘટન કર્યું છે
અને સાક્ષી પાસેથી સ્પષ્ટતા મેળવી શકાય તે હેતુથી પ્રતિપૂરણા
સ્વરૂપનો પ્રશ્ન પૂછ્યો છે. શ્રી એ.ડી. શાહે અદાલતનું ધ્યાન
અદાલતના વિદ્વાન અધ્યક્ષ ન્યાયાધીશે પૂછેલા પ્રશ્ન તરફ દોર્યું છે
અને તે પ્રશ્નના ઉત્તરમાં પંચ સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે તે સમયે તે
નોટ પર કોઈ ચમકતો પ્રકાશ દેખાયો ન હતો. ત્યારબાદ, તે નોટ
પર એન્થ્રાસિન પાવડર લગાવવામાં આવ્યું હતું. તેનો અર્થ એ થાય
છે કે પંચ સાક્ષીનું કહેવું એવું છે કે એક વખત તેણે અલ્ટ્રાવાયોલેટ

લેમ્પ ના નીચે નોટ જોઈ હતી અને તે સમયે તેના પર એન્ટ્રાસિન
 પાવડરના નિશાન લાગેલા ન હતા અને ત્યારબાદ એન્ટ્રાસિન
 પાવડર લગાવવામાં આવ્યું હતું. તેથી શ્રી એ.ડી. શાહના મત
 મુજબ, ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ, એટલે કે છાપાના
 દિવસે, આ મુદ્દા અંગે પંચના પુરાવામાં એન્ટ્રાસિન પાવડર
 પરીક્ષણનું જે પ્રદર્શન દર્શાવવામાં આવ્યું છે, તેને અવિશ્વસનીય
 માનવું જોઈએ હતું. આ સાક્ષીએ પણ તેણે જે એન્ટ્રાસિન
 પાવડરના નિશાન જોયા હોવા જોઈએ તેનું ચોક્કસ વર્ણન કર્યું
 નથી. એ જ રીતે, ફરિયાદીએ પણ ચલણી નોટ પરના એન્ટ્રાસિન
 પાવડરના નિશાનોનું યોગ્ય રીતે વર્ણન કર્યું નથી. ફરિયાદી મુજબ,
 ચલણી નોટ પર એન્ટ્રાસિન પાવડર લગાડ્યા પછી,
 અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના નીચે તે હળવા વાદળી ફ્લોરેસન્ટ રંગનું
 પરાવર્તન કરતી હતી. અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના નીચે એન્ટ્રાસિન
 પાવડરના નિશાન હળવા વાદળી ફ્લોરેસન્ટ દેખાતા નથી.
 અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના હળવા વાદળી ફ્લોરેસન્ટ કિરણોમાં તે
 નિશાનો સફેદ ચમકતા દેખાય છે. એવું જણાય છે કે પંચનામાનો
 આ ભાગ ચાંત્રિક રીતે તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે; નહીં તો આ
 સાક્ષીથી આવી મહત્વપૂર્ણ ભૂલ થવી ન જ જોઈએ. તપાસ
 અધિકારી શ્રી જાદવના પુરાવાથી વધુ એક મહત્વપૂર્ણ બાબત

બહાર આવે છે અને તેમણે સ્વીકાર્યું છે કે તેઓ એન્થ્રાસિન પાવડર પરીક્ષણ અંગે નિષ્ણાત નથી તેમજ એન્થ્રાસિન પાવડરના ઉપયોગ અંગે તેમણે કોઈ તાલીમ લીધી નથી કે કોઈ પુસ્તક પણ વાંચ્યું નથી. પોલીસ કર્મચારી શ્રી ભાવનજી નાથુજી, જેમણે એન્થ્રાસિન પાવડરનું પ્રદર્શન કર્યું હતું અને સંભાવિત રીતે વિભાગ દ્વારા તાલીમ પ્રાપ્ત વ્યક્તિ હોવા જોઈએ, તેમની તપાસ કરવામાં આવી નથી.

(૭) દ્વારા રજૂ કરાયેલ તૃતીય મુખ્ય મુદ્દો શ્રી એ.ડી. શાહની દલીલ એવી છે કે માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે ફરિયાદી અને અપીલકર્તા વચ્ચે થયેલી વાતચીત અંગેના તથા મુદ્દામાલ ચલણી નોટ ફરિયાદી પાસેથી અપીલકર્તાને આપવામાં આવી હોવાના, અથવા ફરિયાદીના અપીલકર્તાની કેબિનમાં વાસ્તવિક પ્રવેશ પહેલાં તેનું સંભાળવામાં આવવાના અને અંતે તેની જમી થવાના મહત્વના પાસાઓ બાબતે પંચ સાક્ષીની વાત સ્વીકારવી જોઈએ નહોતી. નિર્વિવાદ છે કે પંચ કેબિનમાં હાજર ન હતો અને તે બહાર ઊભો હતો. કેબિનના અડધા ફ્લેપ શટરનું સ્થાન મહત્વ ધરાવે છે અને બચાવપક્ષે અડધા શટરની પ્રકૃતિ દર્શાવવા માટે ચિહ્નિત 'ઈ' પરનો ફોટોગ્રાફ રજૂ કર્યો હતો. પંચનામું દર્શાવે છે કે પંચ સાક્ષીએ શટરના ફ્રેમ અને અડધા શટર વચ્ચેનાં ચિરાડમાંથી સમગ્ર ઘટના

જોઈ હતી. આ વર્ણન ચિહ્નિત 'ઈ' પરના ફોટોગ્રાફમાં દર્શાવાયેલા શટરના વર્ણન સાથે મેળ ખાય છે. તેમ છતાં, પંચ સાક્ષીના મુખ્ય પુરાવાથી જણાય છે કે અપીલકર્તાની કેબિનમાં બે ફ્લેપવાળું અડધું શટર હતું, અને પંચ સાક્ષીએ દાવો કર્યો હતો કે તેણે શટરના બે ફ્લેપ વચ્ચેનાં તે ચિરાડમાંથી મુદ્દામાલ ચલણી નોટ આપવાની ઘટના જોઈ હતી. આ વિસંગતિને નગણ્ય વિસંગતિ તરીકે અવગણવી જોઈએ નહોતી અને માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે એવો નિષ્કર્ષ કરવો જોઈએ હતો કે આ મહત્વના વિરોધાભાસના આધારે પંચ સાક્ષીએ કેબિનની અંદર કોઈ ચિરાડમાંથી જોવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો અથવા ઘટનાને જોઈ હતી તે બાબતનો પુરાવો સ્વીકાર્ય નથી. તપાસ અધિકારીનો પુરાવો પણ આ મહત્વના પાસા પર સુસંગત નથી અને પંચ સાક્ષીએ અડધા શટર અને તેની બાજુના ફ્રેમની ચિરાડમાંથી સમગ્ર ઘટના જોઈ હોવાનો દાવો સર્વથા શક્ય ન હતો. કેબિનની બહાર એક લીટીમાં આવેલી ચાર કબાટોની સ્થિતિ પણ શટર પાસે ઊભેલા પંચની સ્થિતિને અવાસ્તવિક બનાવે છે. પુરાવામાં આવ્યું છે કે વધારાની ખુરશી અપીલકર્તાની બરાબર સામેથી હતી. કેબિનની લંબાઈ અને પહોળાઈ પણ અભિલેખ પર આવેલ છે, અને તેથી જો કોઈ વ્યક્તિ ૧૮૦ ડિગ્રી પર હોય, અને જો કેબિનમાં વાસ્તવમાં બે ફ્લેપવાળું

શટર હોય, તો તે લાંચની રકમ વાસ્તવમાં આપવી અને સ્વીકારવી જોઈ શકતો ન હોત. સામાન્ય રીતે લોકો, અથવા ઓછામાં ઓછું લાંચ સ્વીકારનાર, ઊંચા અવાજમાં અથવા એવી દ્વનિમાં વાત કરતા નથી કે જે કોઈ પણ વ્યક્તિ સાંભળી શકે. પુરાવામાં આવ્યું છે કે અપીલકર્તા તેની બાજુની કેબિન ધરાવતા અધિકારી સાથે ટેલિફોન લાઈન વહેંચતો હતો અને અપીલકર્તાની કેબિન અને બાજુની કેબિનમાં બેઠેલા અધિકારી વચ્ચે અંતર હતું. તેથી બંને અધિકારીઓમાંથી કોઈપણ વચ્ચે રાખવામાં આવેલા ટેલિફોનનો ઉપયોગ કરી શકે અને રિસીવર ઉઠાવી શકે. અભિલેખ પર એવું દર્શાવતું કંઈ નથી કે જે અધિકારી તે કેબિનમાં બેસવાનો હતો, તે કેબિનમાં હાજર હતો કે નહીં અને તે અધિકારીએ, હોલની બહુ નજીક હોવાને કારણે, કથિત વાતચીત સાંભળી હતી કે નહીં. આવી પરિસ્થિતિમાં, ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓના પુરાવાને અંતિમ સત્ય તરીકે સ્વીકારવો જોઈએ નહોતો. તેના વિરુદ્ધ, જો આ પુરાવાને બચાવપક્ષની દલીલ અને બચાવપક્ષના સાક્ષીઓ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાના સંદર્ભમાં વાંચવામાં આવે, તો તેમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ફરિયાદ પક્ષ પોતાનો કેસ ચુકિતપૂર્ણ શંકાથી પર સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે અને ક્રોધવશ અથવા અન્ય કોઈ હેતુસર અપીલકર્તાને ઇરાદાપૂર્વક સંડોવવાની પૂરતી શક્યતા છે.

(૮) વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે બચાવ પક્ષના પુરાવાની તેની સાચી દૃષ્ટિએ મૂલવણી કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે. માત્ર એટલા કારણે કે તેઓ જળ વિભાગમાં ફરજ બજાવે છે, એવું કહી શકાય નહીં કે તેમનો પુરાવો સ્વીકારવો ન જોઈએ. ફાઈલના હેન્ડલિંગ, અપીલકર્તાની કેબિનના શટરોની સ્થિતિ અને કચેરી પરિસરની વિગતો બાબતે આ સાક્ષીઓનો પુરાવો, આ ત્રણેય સાક્ષીઓને પક્ષપાતી સાક્ષી ગણીને ફગાવી દેવામાં આવવો ન જોઈતો, ખાસ કરીને જ્યારે ફરિયાદ પક્ષ માટે આ બધાં સાક્ષીઓની તપાસ કરવી ખુદ્દી હતી. શટરની સ્થિતિથી પંચ સાક્ષીએ વાસ્તવમાં ચલણી નોટ આપ-લે થતી જોઈ હોવા તથા વાતચીત સાંભળી હોવાના દાવાની સંભાવના અશક્ય બને છે. હાલના કેસમાં, શ્રી એ.ડી. શાહના મતાનુસાર, ફરિયાદ પક્ષે માંગણી અને સ્વીકાર શંકાથી પર સાબિત કર્યા નથી અને તેથી અપીલકર્તાને નિર્દોષ છૂટકારો આપવો આવશ્યક હતો.

૭. સામાવાળા –રાજ્ય વતી હાજર થયેલા વિદ્વાન સરકારી વકીલ શ્રી એ.જે. દેસાઈના જણાવ્યા મુજબ, વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે નોંધેલો નિષ્કર્ષ સંપૂર્ણપણે ન્યાયસંગત, કાયદેસર અને યોગ્ય છે; અને પુરાવાની યોગ્ય રીતે મૂલવણી કરવામાં આવી છે તથા આ નિષ્કર્ષમાં કોઈ સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા કે ખામી નથી. અપીલકર્તાને ગુનાસાથે સાંકળવા માટે પૂરતા કરતાં પણ વધુ

પુરાવા ઉપલબ્ધ છે. ફરિયાદીના પુરાવામાં એવું આવ્યું છે કે ૧૭મી મે, ૧૯૮૬ એટલે કે પાણીના જોડાણ માટે આપવામાં આવેલી અરજીની તારીખ પછી, ફરિયાદી અપીલકર્તાને ત્રણથી ચાર પ્રસંગે મળ્યો હતો. તેનું વર્ણન સ્વાભાવિક છે. પ્રથમ વખત અપીલકર્તાએ ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ માંગણી કરી હતી. તેનો અર્થ એ થાય છે કે ૨૬મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ પાણીના જોડાણની મંજૂરીના હુકમ પછી માંગણી કરવામાં આવી હતી અને તેથી અપીલકર્તાને રૂપિયા ૨૦૦/-ના બદલે રૂપિયા ૩૦૦/-ની રકમ માંગવાની કોઈ જરૂરિયાત નહોતી. ફરિયાદીએ તો એ પણ કહ્યું છે કે અપીલકર્તાએ માંગણી પૂર્ણ કરી હતી અને ફરિયાદીને ખાસ કરીને જણાવવામાં આવ્યું હતું કે પાણીના જોડાણ માટે ફરિયાદીએ રૂપિયા ૨૦૦/- તથા તેને રૂપિયા ૧૦૦/- ચૂકવવાના રહેશે, કારણ કે ફરિયાદી દ્વારા ખરીદવામાં આવેલા નળ સાથે પાણીની પાઈપનું વાસ્તવિક જોડાણ કરાવનાર મુખ્ય વ્યક્તિ તે જ હતો. વકફ કમિટીએ ઉઠાવેલા વાંધાનો બહાનો અસંગત ગણવો જોઈએ, કારણ કે તે વાંધાઓ ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના ઘણાં પહેલાં જ નામંજૂર કરી દેવામાં આવ્યા હતા. આ અદાલત સમક્ષ પાનું નં.૯૩, એટલે કે એન્થ્રેસિન પાવડર લાગેલી ચિઝી, રજૂ કરતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે તે રકમ અપીલકર્તાએ જાણબૂઝીને સ્વીકારી હતી. જ્યારે લાંચની રકમ હસ્તાંતરિત થવા અંગે નોંધપર્યંત પૂરતો પુરાવો હોય, ત્યારે સાક્ષીએ એન્થ્રેસિન પાવડરના નિશાનો વર્ણવવામાં કરેલી કોઈ ભૂલ કેસના ગુણદોષને અસર કરતી નથી. લાંચની રકમ હસ્તાંતરણ અંગે પુરાવો અસ્પષ્ટ અથવા નબળો હોય ત્યારે

જ વૈજ્ઞાનિક પુરાવાની આવશ્યકતા રહે છે. પંચોની મદદથી અપીલકર્તા પાસેથી લાંચની રકમ વસૂલ થવા અંગે શ્રી જાદવનું નિવેદન સ્વીકારવામાં આવવું જોઈએ. હાલના કેસમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલ અલ્ટ્રાવાયોલેટ દીવો બેટરીચાલિત હતો કે વીજળીચાલિત હતો તે અંગે કોઈ ઉલ્લેખ નથી, છતાં તે કેસના ગુણદોષને અસર કરતો નથી. ઉપયોગમાં લેવાયેલ ચલણી નોટ એ જ ચલણી નોટ હતી જે અગાઉ ઉપયોગમાં લેવામાં આવી હતી અને શ્રી જાદવે તેને સલામત કસ્ટડીમાં રાખેલી હોવાથી તે જ ચલણી નોટનો આ હેતુ માટે ઉપયોગ કરવામાં કોઈ પ્રતિબંધ નથી. અપીલકર્તાનું વર્તન દોષિત જણાય છે, એવો શ્રી એ.જે. દેસાઈનો એક તર્ક છે. શ્રી દેસાઈએ દલીલ કરી કે અપીલકર્તાએ પંચ નં.૧ને પોતાની કેબિનની બહાર જવા કહ્યું હતું તેવું વર્તન પણ શંકાસ્પદ છે. જો બેસવાની સ્થિતિ યથાર્થ રીતે ૧૮૦ ડિગ્રીની હોય, તો અપીલકર્તા અને ફરિયાદીની હિલચાલ બહારથી જોઈ શકાય. અપીલકર્તા દ્વારા આંકિત 'ઈ' તરીકે દર્શાવવામાં આવેલ ફોટોગ્રાફને વિશ્વસનીય પુરાવા તરીકે વાંચી શકાય નહીં, કારણ કે તે કાયદેસર રીતે સાબિત કરવામાં આવ્યો નથી અને તે ઘણો લાંબો સમય વીતી ગયા પછી લેવામાં આવ્યો હતો, તેથી આ દરમિયાન સ્થિતિમાં ફેરફાર થયો હોઈ શકે. જે અન્ય નોટો બહાર કાઢવામાં આવી હતી તેના પર પણ એન્ટ્રેસિન પાવડરના નિશાનો આવ્યા હોત, પરંતુ અપીલકર્તાને જેમ હતો તેમ અને એ જ સ્થિતિમાં બેસવા માટે કહેવામાં આવ્યો હતો. રૂમાલની વસૂલીને સંબંધિત માનવી જોઈએ અને શોધ પંચોની મદદથી હાથ ધરવામાં આવી હતી. કેબિનમાં બે અડધા ફ્લેપ શટર હતા કે એક

ફ્લેપ શટર હતું તે સ્પષ્ટ નથી. તેમ છતાં, અડધા શટરવાળી કેબિન માનીને બચાવપક્ષે આ સંદર્ભે જે દલીલ વિકસાવી છે તે પશ્ચાત્તિચારરૂપ જણાય છે. જ્યારે ફરિયાદી અને અપીલકર્તા વચ્ચે કોઈ વૈરભાવ નહોતો, ત્યારે ફરિયાદી અપીલકર્તાને શા માટે ખોટી રીતે ફસાવે ? એવું જણાય છે કે બધી જ બાબત અપીલકર્તાને રૂપિયા ૧૦૦/- ચૂકવવા પર નિર્ભર હતી અને માત્ર તેથી જ વિભાગ દ્વારા કોઈ અસરકારક પગલાં લેવામાં આવતા નહોતા. મૂળ અરજદાર-મુનશીભાઈ અન્યથા પાણીના જોડાણનો હકદાર હતો, કારણ કે તેણે ૮૦-૨૦ યોજનાના અંતર્ગત ફ્લશ શૌચાલય બાંધ્યું હતું. અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનની એવી નીતિ હતી કે જે કોઈ વ્યક્તિ ઉક્ત યોજનાના અંતર્ગત શૌચાલય બાંધે તેને પાણીનું જોડાણ આપવામાં આવે. તેથી પાણીના જોડાણ માટે અપીલકર્તાને કોઈ લાંચની રકમ આપવાની જરૂરિયાત નહોતી. પંચનામામાં કે પુરાવામાં ક્યાંય પણ એ સ્પષ્ટ નથી કે તે એક ફ્લેપનું શટર હતું કે બે ફ્લેપનું. દલીલ ખાતર જો એવું માન્ય રાખવામાં આવે કે આ મુદ્દે કંઈક વિસંગતિ છે, તો પણ તે પંચના પુરાવાને અસંગત બનાવતી નથી, કારણ કે તેણે સાંભળેલા વર્ણન અને મુદ્દામાલ ચલણી નોટ પસાર થતી વખતે તેણે જોયેલા શારીરિક ઈશારા અંગે તેણે આપેલો પુરાવો વિશ્વસનીય જણાયો છે.

૮. શ્રી દેસાઈએ વધુમાં દલીલ કરી છે કે અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના જળ વિભાગની કચેરીમાં ફરિયાદી સાથે પંચ સાક્ષીની હાજરીને અપ્રત્યક્ષ રીતે પણ પડકારવામાં આવી નથી અને આ બંને સાક્ષીઓ અપીલકર્તાની કેબિનમાં

દાખલ થયા તથા અપીલકર્તાના કહેવાથી પંચ નં.૧ બહાર નીકળ્યો તે બાબતે કોઈ મહત્વપૂર્ણ વિસંગતિઓ નથી, તેમજ અપીલકર્તા/અપીલકર્તાની કેબિનમાંથી મુદ્દામાલ ચલણી નોટની જમી થયાની બાબતે પણ કોઈ વિસંગતિ નથી. માત્ર એટલા માટે કે કેબિનની આ હરોળના ઉપરના ભાગમાં છત ન હોવાને કારણે અન્ય કેટલાક સ્ટાફ સભ્યો કેબિનની અંદર જોઈ શકતા હતા અથવા ઝાંખી કરી શકતા હતા, તેનાથી આખી લેવડદેવડ શંકાસ્પદ બની જતી નથી. તેથી, જ્યારે પંચનામું અથવા ત્રણેય સાક્ષીઓના જબાનાઓ વાંચવાથી પણ કેબિનનું શટર બે પાંખડાવાળું હતું કે એક, તે બાબત સ્પષ્ટ થતી નથી, ત્યારે પંચે કેબિનની ફાંટમાંથી અંદર ઝાંખી કરીને આખી ઘટના જોઈ હતી એવો તેનો કથન નામંજૂર કરવો જોઈએ નહીં. ફરિયાદીએ પોતાના આંક ૯ ખાતેના જબાનામાં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે તેણે ઈશારા આપતા જ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવ, પંચ તથા દરોડા પાડી રહેલી ટુકડીના કર્મચારીઓ અપીલકર્તાની કેબિનમાં પ્રવેશ્યા હતા, અને અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના કિરણોમાં અપીલકર્તાના ડાબા હાથની આંગળીઓ અને અંગૂઠા પર એન્થ્રેસિન પાવડરના નિશાન દેખાયા હતા. આ નિશાનો હથેળીના અમુક ભાગ પર પણ દેખાયા હતા અને ડાબી બાજુના ખિસ્સાની કિનારી પણ એન્થ્રેસિન પાવડરથી દાગદાર હોવાનું જણાયું હતું અને ત્યારબાદ મુદ્દામાલ ચલણી નોટ પંચ નં.૧ દ્વારા અપીલકર્તાના ડાબી બાજુના પેન્ટના ખિસ્સામાંથી બહાર કાઢવામાં આવી હતી, અને મુદ્દામાલ ચલણી નોટ સાથે એક ચિટ્ટી પણ મળી આવી હતી. જ્યારે આ બંને કાગળો, એટલે કે ચલણી

નોટ અને ચિઠ્ઠી, પંચ નં.૧ના હાથમાં હોય ત્યારે અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના કિરણોમાં જોવામાં આવ્યા, ત્યારે તેઓ એન્ટ્રેસિન પાવડરથી દાગદાર હોવાનું જણાયું હતું. ચિઠ્ઠીની એક બાજુએ કંઈક લખાણ હતું અને તે જ બાજુએ એન્ટ્રેસિન પાવડરના નિશાન મળ્યા હતા. શ્રી એ.જે. દેસાઈના મત મુજબ, પુરાવાના આ ભાગને નકારી કાઢવાનું કોઈ કારણ ન હતું. રકમ અપીલકર્તાના પેન્ટના ખિસ્સામાંથી જમ કરવામાં આવી હતી. પુરાવા મુજબ પણ ફરિયાદી અને અપીલકર્તા એકમેકના બરાબર સામસામે બેઠેલા હતા અને આ બે વ્યક્તિઓ વચ્ચે ટેબલ હોવું જ જોઈએ, અને એ બાબતે સંતોષકારક સ્વભાવનું કોઈ સ્પષ્ટીકરણ નથી કે એન્ટ્રેસિન પાવડર લગાડેલી મુદ્દામાલ ચલણી નોટ અપીલકર્તાના પેન્ટના ખિસ્સામાં કેવી રીતે પહોંચી શકી. અંતે, શ્રી દેસાઈના જણાવ્યા અનુસાર, એવું જણાય છે કે ફરિયાદી ફક્ત કાગળ પરની મંજૂરીમાં જ નહીં પરંતુ પાણીના નળના ભૌતિક જોડાણની વાસ્તવિક સ્થાપના કરાવવામાં રસ ધરાવતો હતો, અને તે પ્રક્રિયા કરાવવા માટે પોતાના અધિનસ્ત સ્ટાફને સૂચના આપનાર મુખ્ય વ્યક્તિ અપીલકર્તા હોવાને કારણે, તા. ૨૬ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ મંજૂરીનો હુકમ જારી થયો હતો એ એક બાબત માત્રથી ફરિયાદ પક્ષનો કેસ શંકાસ્પદ બની જતો નથી અથવા એવું માનવું જોઈએ નહીં કે અપીલકર્તાને પૈસા માંગવા અથવા સ્વીકારવા માટે કોઈ કારણ જ ન હતું. જ્યારે ફરિયાદી અને અપીલકર્તા વચ્ચે કોઈ લેવડદેવડ નહોતી; અને અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનની કચેરીમાં આવતા કોઈ પણ મુલાકાતી પાસેથી

અપીલકર્તાએ કોઈ ચલણી નોટ સ્વીકારવી જ નહોતી, ત્યારે તેણે ફરિયાદી પાસેથી રૂપિયા ૧૦૦/- ની ચલણી નોટ કેવી રીતે અને શા માટે સ્વીકારી, તે સમજાવવું આવશ્યક બને છે અને અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ થી કરવામાં આવેલા પ્રયોગ અંગે અમુક શંકા ઊભી કરીને અપીલકર્તા આરોપોને સફળતાપૂર્વક ખોટા સાબિત કરી શકતો નથી. એ સાચું છે કે મુદ્દામાલ ચલણી નોટ ખિસ્સામાંથી તાત્કાલિક બહાર કાઢવામાં આવી હતી કે પછીથી કાઢવામાં આવી હતી તે બાબતે પુરાવામાંથી કંઈ સ્પષ્ટ થતું નથી, પરંતુ હકીકત એ જ રહે છે કે તે એન્થ્રેસિન પાવડરથી દાગદાર મળી આવી હતી.

૯. શ્રી દેસાઈના જણાવ્યા મુજબ, પંચ સાક્ષી પી.ડબ્લ્યુ.-૨ આંક ૧૬ દ્વારા અપીલકર્તાની ખિસ્સામાંથી બહાર કાઢવામાં આવેલી વસ્તુઓ અંગેનું વર્ણન, જે તેના જુબાનીના પરિછેદ નંબર ૫ માં આવેલું છે, ફરિયાદ પક્ષના કેસને શંકાસ્પદ બનાવતું નથી. માત્ર એટલા કારણે કે બધી વસ્તુઓ એન્થ્રેસિન પાવડરથી દાગ લાગેલી મળી ન હતી, તેનાથી પંચની આ જુબાની શંકાસ્પદ બની જતી નથી કે તે જ વ્યક્તિએ બધી વસ્તુઓ, અર્થાત્ એક કાંસકો, રૂ. ૩૫૦/- ની ચલણી નોટો અને ચાવીઓનો એક ગુચ્છો, બહાર કાઢ્યા હતા, અને અદાલતે એવો અનુમાન કરવો જોઈએ નહીં કે મુદ્દામાલ ચલણી નોટ ખરેખર ખિસ્સામાંથી જમ્મ કરવામાં આવી ન હતી.

૧૦. તપાસ અધિકારી શ્રી જાદવએ તેમના નિવેદનમાં પરિચ્છેદ નંબર ૭ (પીડબ્લ્યુ-૪, આંક ૨૬) માં જણાવ્યું છે કે મુદ્દામાલ ચલણી નોટ અને ચિઠ્ઠી અપીલકર્તાના ખિસ્સામાંથી પંચ નંબર ૧ દ્વારા એકસાથે બહાર કાઢવામાં આવી હતી, કારણ કે તેણે “સાથે” એવો શબ્દ વાપર્યો હતો (સ્થાનિક ગુજરાતી ભાષામાં). શ્રી દેસાઈના કહેવા મુજબ, આવા કેસોમાં અદાલતે લાંચની રકમ સ્વીકારવામાં ભ્રષ્ટ અધિકારીઓ દ્વારા અપનાવવામાં આવતી પદ્ધતિઓ અંગે પણ વિચાર કરવો જોઈએ. તેથી તમામ દૃષ્ટિએ, વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે દોષસિદ્ધિ નોંધવામાં કોઈ ભૂલ કરી નથી અને તેથી દોષસિદ્ધિ તથા સજાના ચુકાદા અને હુકમ ને યથાવત્ રાખવો જોઈએ.

૧૧. સામાવાળા -રાજ્ય તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન સરકારી વકીલ શ્રી એ.જે. દેસાઈ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી દલીલોનો જવાબ આપતાં, અપીલકર્તા માટે હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એ.ડી. શાહે રજૂ કર્યું છે કે ફરિયાદ પક્ષ સમગ્ર જુબાનીમાંથી પસંદગીપૂર્વક કોઈ એક ભાગ અલગ પાડી પુરાવાનું વાંચન કરી શકતું નથી. અપીલકર્તાની ખિસ્સામાંથી નોટ બહાર કાઢવામાં આવે તે પહેલાં અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના પ્રયોગ બાબતે મહત્વનો વિરોધાભાસ અને વિસંગતિ છે અને અન્ય અસંગતતાઓ પણ ફરિયાદ પક્ષનો મામલો શંકાસ્પદ બનાવે છે કે મુદ્દામાલ ચલણી નોટ ખરેખર પંચ નં. ૧ દ્વારા અપીલકર્તાની ડાબી બાજુની પેન્ટની ખિસ્સામાંથી બહાર કાઢવામાં આવી હતી. જો પુરાવો પોતે જ અસંગત હોય અને નિશ્ચિત સ્વરૂપનો ન હોય, તો તે મુદ્દે પંચ સાક્ષીની વિગતવાર ઉલટ-

તપાસ કરવાની જરૂર રહેતી નથી અને અપીલકર્તા આ અસંગતતાઓ સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવી શકે છે. શટરનાં ફ્રેમ અને અડધા શટરના એક ફલક વચ્ચે રહેલી ફાંટની ઉપલબ્ધતા બાબતે સ્પષ્ટ વિસંગતિ છે. તેથી જ્યારે પંચ દ્વારા જણાવાયેલી સમગ્ર હકીકત ફરીયાદી તરફથી અપીલકર્તાને ચલણી નોટ આપવાની ઘટનાને જ શંકાસ્પદ બનાવે છે, ત્યારે વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે અપીલકર્તાની ખિસ્સામાંથી મુદ્દામાલ ચલણી નોટની પુનઃપ્રાપ્તિ સંબંધિત પુરાવાનું સુક્ષ્મ પરીક્ષણ કરવું જોઈએ હતું, પરંતુ વર્તમાન કેસમાં તે કરવામાં આવ્યું નથી. જ્યારે અપીલકર્તા તે ટેબલની સામેની બાજુએ હતો જ્યાં ફરીયાદી બેઠો હતો અને અપીલકર્તાને તેની ખુરશી પર બેસવા કહેવામાં આવ્યું હતું તથા સ્થળ પરથી ન હલવા સૂચના આપવામાં આવી હતી, ત્યારે અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના ઉપયોગથી પ્રયોગ કરવા માટે ખુરશીની સામેની બાજુએ પ્રવેશ કરવાનો અને અપીલકર્તાની ખિસ્સામાં હાથ નાખી મુદ્દામાલ ચલણી નોટ બહાર કાઢવાનો કોઈ અવકાશ નહોતો. જો ફરીયાદ પક્ષના આક્ષેપ મુજબ રૂમાલ પણ બહાર કાઢવામાં આવ્યો હતો, તો તે રૂમાલ અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના નીચે કેમ મૂકવામાં આવ્યો નહોતો, તેનો જવાબ પુરાવામાંથી મળતો નથી. એક એવી શક્યતા, જેને નકારી શકાતી નથી, એ છે કે અપીલકર્તાએ તેને આપવામાં આવેલી અથવા ઓફર કરાયેલ મુદ્દામાલ ચલણી નોટ સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો હોઈ શકે અને તે દરમિયાન અપીલકર્તાનો એન્ટ્રાસિન પાવડર સાથે સંપર્ક થયો હોઈ શકે અને પોતાની ખિસ્સામાંથી રૂમાલ બહાર કાઢતાં તેની પેન્ટ પર પણ એન્ટ્રાસિન

પાવડરના ડાઘ પડ્યા હોઈ શકે; અને ખિસ્સાની અંદર અલ્ટ્રાવાયોલેટ દીવો દાખલ કરવામાં આવ્યો હોવાનો ભાગ અત્યંત અસંભવિત જણાય છે, કારણ કે કેબિનની વહેંચણી દિવાલ, ટેબલ અને જ્યાં અપીલકર્તા બેઠા હતા તે બેઠક વચ્ચે એવી કોઈ જગ્યા નહોતી. પંચનામાનો આ ભાગ જણાવેલી કાર્યવાહી અનુસર્યા વિના યાંત્રિક રીતે નોંધવામાં આવ્યો છે, જેથી ગોઠવાયેલો પાશ સફળ પાશ તરીકે દર્શાવી શકાય.

૧૨. શ્રી એ.જે. દેસાઈ, વિદ્વાન સરકારી વકીલ દ્વારા આગળ ધપાવવામાં આવેલી દલીલોના જવાબમાં, શ્રી એ.ડી. શાહે તેજ બહાદુર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. ના પ્રકરણમાં આપેલા, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૦ એસ.સી. ૪૩૧માં અહેવાલિત નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો છે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે છટકું ગોઠવનારના પુરાવાનું વિચારણા કરતી વખતે સંભાવનાના પાસાની મૂળવણી કરી હતી અને એવું અવલોકન કર્યું હતું કે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ પૂર્ણપણે નિર્વિવાદ અને સાબિત થયેલો હોવો જોઈએ.

૧૩. શ્રી એ.ડી. શાહ દ્વારા ઉલ્લેખિત અન્ય એક નિર્ણય રામ સિંહ ભાદરા સિંહ વિ. રાજ્યના કેસમાં છે, જે ૧૯૬૦ જી.એલ.આર. ૧૩૮ માં અહેવાલિત છે, જેમાં આ અદાલતે એન્થ્રાસિન પાઉડરના વૈજ્ઞાનિક પાસા અંગે વિગતવાર ચર્ચા કર્યા પછી નોંધ્યું છે કે એન્થ્રાસિન પાઉડરની હાજરી અંગે નિશ્ચિત ઇશારા આપતું પુરાવું હોવું જોઈએ. તેથી, જો એન્થ્રાસિન પાઉડરની હાજરીનું વર્ણન તેના

વૈજ્ઞાનિક લક્ષણો સાથે અસંગત જણાય, તો તે પુરાવાને અસ્પષ્ટ પુરાવા તરીકે ત્યજી દેવું જોઈએ. ફરિયાદ પક્ષ નિષ્ણાતના પુરાવા દ્વારા અથવા વિજ્ઞાનના ગ્રંથ દ્વારા એન્ટ્રાસિન પાઉડર શોધવાની પદ્ધતિ સાબિત કરવા માટે હકારાત્મક પુરાવો રજૂ કરી શકે. પરીક્ષણની પ્રકૃતિ લાગુ કરવી જોઈએ. અપેક્ષિત પરિણામની પ્રકૃતિ શું છે અને આવું પરીક્ષણ લાગુ કરવામાં આવે ત્યારે સામાન્ય વ્યક્તિ એન્ટ્રાસિન પાઉડર શોધી શકે કે નહીં. પરીક્ષણ એવું હોવું જોઈએ કે જો તે લાગુ કરવામાં આવે અને પરિણામ હકારાત્મક આવે, તો તે હકારાત્મક પરિણામ માત્ર એક જ નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય, અર્થાત્ એન્ટ્રાસિન પાઉડરની હાજરી. હાલના કેસમાં, તપાસ અધિકારીએ પોતે જ સ્વીકાર્યું છે કે તે ન તો નિષ્ણાત છે અને ન તો તેણે આ બાબતમાં કોઈ તાલીમ લીધી છે. ફરીયાદી પોતે જ છાપા કાર્યવાહીમાં સાક્ષી છે અને ફરીયાદી પાસેથી અપીલકર્તાને ચલણી નોટ વાસ્તવમાં આપવી-લેવી થયાનું પંચ સાક્ષીએ જોયું હતું તેવો કોઈ દબ પુરાવો નથી. તેવી પરિસ્થિતિમાં, રઘબીર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબના કેસમાં આપેલા નિર્ણયનો અનુપાત, જે એ.આઈ.આર. ૧૯૭૬ એસ.સી. ૯૧ માં અહેવાલિત છે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે પંચની પસંદગી વિશે નોંધ્યું છે, વિચારણા માંગે છે (પાનું:૯૧). શ્રી દ્વારા વાંચીને સંભળાવવામાં આવેલ ઉલ્લેખિત નિર્ણયના અનુચ્છેદ નંબર ૮ નો સંબંધિત ભાગ હું અહીં પુનઃઉત્પન્ન કરું છું આ અદાલત સમક્ષ એ.ડી. શાહ, જે નીચે મુજબ છે:

"૮. હવે નોંધપાત્ર વાત એ છે કે લાંચની વાસ્તવિક આપલે જોનાર માત્ર બે જ વ્યક્તિઓ જગદીશ રાય અને અર્જુન દાસ હતા. ઇન્સ્પેક્ટર હરદાસ સિંહને સારી રીતે ખબર હતી કે અર્જુન દાસને જગદીશ રાય લાવ્યો હતો અને સંભાવના મુજબ તે જગદીશ રાય સાથે સંકળાયેલો હતો અને તેથી તેને સ્વતંત્ર વ્યક્તિ ગણાવી શકાય તેમ નહોતું, તેમ છતાં રેડ ના સાક્ષી તરીકે કોઈ સ્વતંત્ર વ્યક્તિને સુનિશ્ચિત કરવાની તેણે કાળજી લીધી નહોતી. હકીકતમાં, જ્યારે અપીલકર્તાએ લાંચની માગણી કરી હોવા અંગે જગદીશ રાયે ઇન્સ્પેક્ટર હરદાસ સિંહને માહિતી આપી હતી ત્યારે એક મોહલ લાલ સાક્ષી તરીકે હાજર હતો અને તે સ્વતંત્ર વ્યક્તિ હોવા છતાં, ત્યારબાદ જ્યારે ઇન્સ્પેક્ટર હરદાસ સિંહ રેડ માટે ગયો ત્યારે તેને સાક્ષી તરીકે લેવામાં આવ્યો નહોતો. તેના બદલે, મખન નામનો એક વ્યક્તિ, જે પોલીસમાં પૂર્ણકાલીન રોજગારમાં સફાઈ કામદાર હતો, તેને સાક્ષી તરીકે લેવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ, તેને પણ જગદીશ રાય સાથે લાંચની આપલે જોવાના હેતુથી મોકલવામાં આવ્યો નહોતો. મખનને કોઈ રીતે સ્વતંત્ર સાક્ષી ગણાવી શકાય, તે જોવું ખરેખર મુશ્કેલ છે. આ કેસમાં ભ્રષ્ટાચાર વિરોધી વિભાગની કામગીરી અંગે આ ખરેખર દુઃખદ ટિપ્પણી છે કે લાંચના ગુનામાં ખોટી રીતે ફસાવવાના જોખમ સામેનો એકમાત્ર

બચાવ, જે સ્વતંત્ર અને પ્રતિષ્ઠિત સાક્ષીઓની હાજરી દ્વારા ઉપલબ્ધ થાય છે, તેને સંપૂર્ણપણે અવગણવામાં આવ્યો હતો અને બે સાક્ષીઓ લેવામાં આવ્યા હતા, જેમાંનો એક જગદીશ રાયનો સગો હતો અને બીજો પોલીસમાં પૂર્ણકાલીન રોજગારમાં રહેલો સફાઈ કામદાર હતો. અમે આ અવસરે ભ્રષ્ટાચાર વિરોધી વિભાગમાં કાર્યરત અધિકારીઓને આ વાત દબાવે સમજાવવી જોઈએ કે જેમના વિરુદ્ધ છટકું ગોઠવવાનું થતું હોય એવા જાહેર સેવકોના રક્ષણ માટે તેઓ શક્ય તેટલી ઉત્સુકતા અને અતિસાવધાની સાથે આ સુરક્ષાત્મક ઉપાયનું પાલન કરવાનું આગ્રહપૂર્વક સુનિશ્ચિત કરે. તેઓએ ખરેખર સ્વતંત્ર અને પ્રતિષ્ઠિત સાક્ષીઓ મેળવવા માટે ગંભીર પ્રયત્ન કરવા જોઈએ જેથી અદાલતના મનમાં પુરાવા અંગે અને જાહેર સેવકને લાંચરૂપે કોઈ રકમ ચૂકવાઈ હતી કે નહીં તે બાબતે કોઈપણ પ્રકારની શંકા બાકી ન રહે. વર્તમાન કેસમાં, જગદીશ રાજે અપીલકર્તાને લાંચરૂપે રૂ. ૫૦/- ચૂકવ્યા હતા એવું માનવા માટે અમે જગદીશ રાજ અને અર્જુન દાસના પુરાવા પર વિશ્વાસ મૂકી શકતા નથી.

૧૪. શ્રી એ.ડી. શાહે મને ગોપાલ લાલ ઘિસુલાલ છીપા ના કેસમાં આપેલ નિર્ણયના ફક્ત નં. ૯ ના સંબંધિત ભાગ તરફ રજૂ કર્યું છે, જે ૧૯૯૮(૧) જીએલએચ ૯૪૩ માં અહેવાલિત છે, જે નીચે મુજબ છે :

૯. હું પુરાવાનું પરીક્ષણ કરવા આગળ વધું તે પહેલાં, આરોપ સાબિત કરવાની આવશ્યકતા દશા વી શકાય. હરિ દેવ શર્મા વિ. સ્ટેટ (દિલ્લી એડમિનિસ્ટ્રેશન) – એ.આઈ.આર. ૧૯૭૬ એસ.સી. ૧૪૮૯ ના મામલામાં સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો નિર્ધાર કર્યો છે કે ફરિયાદ પક્ષનો મહત્વપૂર્ણ ભાગ વિશ્વસનીય ઠરી શકતો ન હોય અથવા સાબિત ન થયો હોય, તો દોષસિદ્ધિ તેના આધાર પર કરી શકાતી નથી. આ મામલામાં નિર્ધારિત મુજબ, માંગણી અને સ્વીકાર શંકાથી પરે સાબિત થવા જરૂરી છે, અને જો તેમાંના એક તત્વનું પણ, જે મહત્વપૂર્ણ ભાગ છે, પ્રમાણ ન થાય, તો ગુનો રચાયો હોવાનું કહી શકાય નહીં, અને તેથી જો દોષસિદ્ધિ કરવામાં આવી હોય તો તે ટકી શકતી નથી. આપો જ અભિપ્રાય અનંત્રાય લાલજી પંડ્યા વિ. ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત – ૧૯૮૨ જી.એલ.એચ. ૪૭૨; સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. વિ. રામ અસરે – ૧૯૯૦ ક્રિ. લૉ રિપોર્ટર, ૧૮૮; અને પલાનિસામી રાજુ વિ. સ્ટેટ ઓફ તમિલ નાડુ ૦૧૯૮૬ ક્રિમિનલ લૉ રિપોર્ટર, ૯૯ ના મામલાઓમાં પણ અપનાવવામાં આવ્યો છે. ઉપરોક્ત નિર્ણયો દ્વારા સ્પષ્ટ કરવામાં આવેલ કાનૂની સ્થિતિના પ્રકાશમાં, જે બાબતનું નિર્ધારણ કરવાનું છે તે એ છે કે ફરિયાદ પક્ષે માંગણી અને સ્વીકાર અંગેનો કેસ સફળતાપૂર્વક સ્થાપિત કર્યો છે કે કેમ.

૧૫. શ્રી એ.ડી. શાહે અંબાલાલ મોતીલાલ પટેલ વિ. રાજ્ય, જેનો ઉદ્દેખ ૧૯૬૦ જી.એલ.આર. ૧૧૩ માં આવેલો છે, તે મામલાના નિર્ણય ઉપર પણ આધાર મૂક્યો છે, જેમાં આ અદાલતની વિભાગીય પીઠે એવો ઠરાવ કર્યો છે કે એન્થ્રેસીન પાઉડરની હાજરી સાબિત કરવા માટે ફરિયાદ પક્ષે સંતોષવાના બે કસોટીધોરણો આ છે : (૧) નિરવસ્ત્ર આંખે કોઈ પાઉડર દેખાતું ન હોય, અને (૨) અલ્ટ્રાવાયોલેટ પ્રકાશ કેન્દ્રિત કરવામાં આવે ત્યારે આછો વાદળી પ્રકાશોત્સર્જક તેજ જોવા મળે. હિતસંલગ્ન સાક્ષીના મામલામાં અદાલતે હંમેશા આવા પુરાવાની વિશેષ સાવચેતી સાથે મૂલવણી કરવી જોઈએ અને જો હિતસંલગ્ન સાક્ષીના પુરાવાનું પરીક્ષણ કર્યા પછી અદાલતને એવો પુરાવો સ્વીકારવો સુરક્ષિત લાગે, તો જ સ્વતંત્ર પુષ્ટિ જરૂરી રહેતી નથી. પક્ષપાતી સાક્ષીનો એવો પુરાવો, જે અસંતોષકારક જણાય, તે સ્વતંત્ર પુષ્ટિ વિના આરોપીઓની સંડોવણી સ્થાપિત કરવા માટે વિશ્વાસપાત્ર ગણાવી શકાતો નથી, અને એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે વર્તમાન કેસમાં એવી કોઈ સંતોષકારક સાબિતી નથી કે જેમાંથી દર્શાય કે પંચ સાક્ષીએ અપીલકર્તાના ખિસ્સા પર અથવા અપીલકર્તાના ખિસ્સાની અંદર એન્થ્રેસીન પાઉડરની હાજરી જોયી હતી, કારણ કે સંભાવનાના અભાવે ફરિયાદ પક્ષે દર્શાવેલા સ્થળે, એટલે કે અપીલકર્તાના કેબિનમાં, એવો પ્રયોગ હાથ ધરવો શક્ય નહોતો.

૧૬. અપીલકર્તા તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એ.ડી. શાહે જે.ટી. ૨૦૦૫(૬) એસ.સી. ૩૫૬ માં અહેવાલિત ગંગા કુમાર શ્રીવાસ્તવ વિ. બિહાર

રાજ્યના કેસના નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો છે. ફરિયાદી દ્વારા આક્ષેપિત મુજબ તા. ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ રૂ. ૧૦૦/-ની લાંચની રકમ માંગવા માટે અપીલકર્તા પાસે કોઈ કારણ નહોતું, કારણ કે પાણીનું જોડાણ તા. ૨૬મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ મંજૂર થઈ ચૂક્યું હતું અને મૂળ અરજદાર શ્રી મુનશીભાઈને પણ કેસ્પેચ કલાર્ક દ્વારા ઉક્ત હુકમ પસાર થયાની જાણ અગાઉથી કરવામાં આવી હતી, તથા તા. ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ પૂર્વે ફરિયાદીને આ સ્થિતિની જાણ હતી તેવું કોઈ પુરાવામાં નથી, એવી દલીલો આગળ ધપાવતા તેમણે ઉપરોક્ત નિર્ણય પર નિર્ભરતા વ્યક્ત કરી છે. ઉલ્લેખિત નિર્ણયમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ફરિયાદી નંબર ૨૦ અને ૨૧ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે :

“૨૦. ફરિયાદીને ૨૨મી જૂન, ૧૯૮૫ના રોજ વિજળીનું જોડાણ અપાયું હતું તે સાબિત કરવા માટે શ્રી બચ્ચુ તિવારીનો અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું હતું કે જુનિયર એન્જિનિયરે ફરિયાદીને વિજળીનું જોડાણ આપ્યા અંગેનું પ્રમાણપત્ર અગાઉથી જ આપી દીધેલું હતું. આંક ૭ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો જેથી દર્શાવી શકાય કે ફરિયાદીએ કોઈ પ્રમાણપત્ર આપ્યું નહોતું અને તેથી સ્થાનિક મુખિયાથી પ્રમાણપત્ર લેવામાં આવ્યું હતું. શ્રી તિવારીને સાક્ષી-પેટીમાં રજૂ ન કરવા બદલ નીચલી અદાલતોએ પ્રતિકૂળ અનુમાન કર્યું હતું. આ

સ્વીકારેલી સ્થિતિ છે કે આંક એફ એ એવો દસ્તાવેજ હતો, જે સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવે છે કે ફરિયાદીને રરમી જૂન ૧૯૮૫ના રોજ વિજળીનું જોડાણ અપાયું હતું. આ બાબતે પણ કોઈ વિવાદ નથી કે તે સમયના જુનિયર એન્જિનિયર બચ્ચુ તિવારીએ તે અસરનો અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો. બચ્ચુ તિવારીની તપાસ કરવામાં આવી નહોતી, તેથી નીચલી અદાલતો બચ્ચુ તિવારીના અહેવાલ પર આધાર રાખી શકી નહોતી. તેમ છતાં, સ્થાનિક મુખિયાના પ્રમાણપત્ર રજૂ કરીને એ સાબિત કરવાનો પ્રયાસ કરવામા આવ્યો હતો કે રરમી જૂન ૧૯૮૫ના રોજ વિજળીનું જોડાણ અપાયું હતું. નોંધ પર રહેલી સામગ્રીમાંથી તેમજ આંક આઈમાંથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે કામનો હુકમ ૧૧મી જૂન ૧૯૮૫ના રોજ હસ્તાક્ષરિત થયો હતો. આંક આઈ એ એવો પત્ર છે, જે સીતામઢી વિદ્યુત વિભાગના ઇલેક્ટ્રિકલ એકિઝક્યુટિવ એન્જિનિયરે ફરિયાદીને લખ્યો હોવાનું કહેવાય છે. આંક કે પણ હેડલાઈન મેનનો એવો અહેવાલ છે, જે દર્શાવે છે કે રરમી જૂન ૧૯૮૫ના રોજ વિજળીનું જોડાણ અપાયું હતું અને ૮મી જુલાઈ ૧૯૮૫ના રોજ, જ્યારે ફરિયાદી મીટર પોતાનાં નિવાસસ્થાનેથી લાવ્યો, ત્યારે તે ફરીથી જોડવામાં આવ્યું હતું. આરોપી-અપીલકર્તાએ આંક એલ શ્રેણી દ્વારા પણ એ સમજાવવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો કે તે ફરિયાદીને

વિજળીનું જોડાણ આપવા માટે તમામ પ્રયત્નો કરી રહ્યો હતો, અને આંક એમ પણ તેવો જ છે. આ બધા દસ્તાવેજોના આધારે, અમારો મત છે કે ફરિયાદીને રરમી જૂન ૧૯૮૫ના રોજ વિજળીનું જોડાણ અપાયું હતું અને તે જ ૮મી જુલાઈ ૧૯૮૫ના રોજ ફરીથી જોડવામાં આવ્યું હતું. તેથી, અમારો મત છે કે અપીલકર્તાએ રજૂ કરેલી સામગ્રીને, જે દર્શાવે છે કે વિજળીનું જોડાણ રરમી જૂન ૧૯૮૫ના રોજ અપાયું હતું અને ૮મી જુલાઈ ૧૯૮૫ના રોજ નહીં, જે પછી અપીલકર્તા વિરુદ્ધ વિજિલન્સ તપાસ શરૂ કરવામાં આવી હતી, તેને નામંજૂર કરવામાં નીચલી અદાલતો સ્પષ્ટપણે ભૂલમાં હતી.૨૧. અન્યથા પણ, આરોપીનો બચાવ વધુ સંભવિત હતો અને તેથી તેને સ્વીકારવો જોઈએ. અપીલકર્તાના બચાવ પૈકીનો એક એવો હતો કે ફરિયાદી વિરુદ્ધ ફોજદારી કેસ શરૂ કરવાના કારણે, ફરિયાદીના કહેવાથી વિજિલન્સ વિભાગ દ્વારા ટ્રેપ કેસ શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો. એ બાબત વિવાદાસ્પદ નથી કે અપીલકર્તાના કહેવાથી, ફરિયાદી તથા અન્ય એક સામે વિજળીની કથિત ચોરી અંગે ફરિયાદ કરવામાં આવી હતી અને ફરિયાદી દોષિત ઠર્યો હતો, જોકે અપીલમાં તે રદ કરવામાં આવ્યો હતો. આ હકીકતની પૃષ્ઠભૂમિમાં તથા અહીં પછી નોંધવામાં આવેલા અન્ય સંજોગોને ધ્યાનમાં લેતાં, શું એવું કહી શકાય નહીં કે બચાવ પક્ષનો

કેસ ફરિયાદ પક્ષના કેસ કરતાં વધુ સંભવિત હતો અને કેસના તથ્યો, સંજોગો તથા નોંધપર રહેલા પુરાવાઓને ધ્યાનમાં લેતાં બચાવ પક્ષનો કેસ સ્વીકારવો જ જોઈએ. ઉપરોક્ત નાટકીય કેસ ફરિયાદીના કહેવાથી વિજિલન્સ વિભાગ દ્વારા શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો. નોંધપરના સમગ્ર સામગ્રીના વિચારણા પર અને ઉપરોક્ત અમારી ચર્ચાને ધ્યાનમાં લેતાં, તેથી અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે વડી અદાલત સહિત નીચલી અદાલતોએ એવા રીતે કાર્ય કર્યું હતું જે યોગ્ય નહોતું, અને આરોપી-અપીલકર્તાનો બચાવ સંભવિત હતો અને તેથી આરોપી-અપીલકર્તા વિરુદ્ધ દોષસિદ્ધિ નોંધવામાં આવી શકતી નહોતી.”

૧૭. પેપર-બુક ના સંબંધિત પાનું નંબર ૫૮૭ અને પડકારાધીન ચુકાદા તથા હુકમ ના કેટલાક પરિચ્છેદો, અર્થાત્ પાનું નંબર ૫૫૧થી આગળના પરિચ્છેદો, વાંચતાં શ્રી એ.ડી. શાહ દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે આ નિષ્કર્ષે પહોંચવામાં માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે તત્ત્વસંગત ભૂલો કરી છે, કારણ કે કેટલીક નોંધો અને અનુમાનો પુરાવાના સ્વરૂપથી પર છે અને તેથી તેમને અનુમાનમાત્ર ગણાવી અવગણવા યોગ્ય છે. બીજી વખત છટકું ગોઠવતી વખતે પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવ દ્વારા એ જ ચલણી નોટ શા માટે ઉપયોગમાં લેવાઈ, તે અંગે કોઈ કારણ કે યોગ્ય ન્યાયસંગત આધાર નથી. ફરિયાદીના કપડાંની સ્થિતિ શું હતી? ફરિયાદીએ અગાઉના પ્રસંગે પહેરેલા કપડાં સિવાય

અન્ય કોઈ કપડાં પહેર્યા હતા તે દર્શાવતું અભિલેખ પર કંઈ જ નથી. ફરિયાદીના કોટ પર અસંગત સ્થળોએ દેખાતા એન્થ્રેસિન પાઉડરના નિશાનોની માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે મૂલવણી કરી નથી. તેથી, ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં લેતાં, શ્રી એ.ડી. શાહના જણાવ્યા મુજબ, અપીલકર્તાને શંકાનો લાભ મળવો યોગ્ય છે.

૧૮. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે ફરિયાદી તેમજ પંચ સાક્ષીના મૌખિક પુરાવાના સંબંધિત ભાગનો વિગતવાર ઉલ્લેખ કર્યો છે. અપીલકર્તા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એ.ડી. શાહ અને વિદ્વાન સરકારી વકીલ શ્રી એ.જે. દેસાઈએ કરેલી રજૂઆતોનો ઉલ્લેખ કરતાં ઉપરોક્ત રીતે મૌખિક આવૃત્તિનો કેટલોક ભાગ અહીં ઉપર દર્શાવવામાં આવ્યો છે. રૂપિયા ૧૦૦/- ની લાંચની રકમની માંગ શંકાથી પર સાબિત કરવામાં આવી નથી, એવો શ્રી શાહ દ્વારા રજૂ કરાયેલો પ્રથમ મુખ્ય દલીલબિંદુ છે અને તેના સમર્થનમાં તેમણે દર્શાવ્યું છે કે પાણીના જોડાણ માટે મંજૂરી આપવામાં થયેલા વિલંબ માટે અપીલકર્તા પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે કોઈ પક્ષકાર નહોતો, તેથી અપીલકર્તાએ રૂપિયા માંગવાનો કોઈ કારણ નહોતો. પુરાવામાં એવું દર્શાવવામાં આવ્યું નથી કે અપીલકર્તાએ કોઈ ખોટા અથવા અતાર્કિક બહાને કાગળપત્રક પોતાની પાસે રોકી રાખ્યું હતું; અન્યથા, લાંચના મામલામાં એવું અનુમાન કરી શકાય કે કોઈ કારણ વિના કાગળપત્રક રોકી રાખવું, સ્વયં જાહેર સેવક તરફથી દુર્ભાવના અથવા સ્પષ્ટ બેદરકારી સૂચવે છે. પુરાવા રજૂ કરીને સંતોષકારક રીતે સ્થાપિત થયું છે કે મૂળ

અરજદાર ભાડૂત હતો અને મૂળ અરજદારને આપવામાં આવનાર પાણીનું જોડાણ કબ્રસ્તાનમાંથી પસાર થવાનું હતું. તેથી ફરિયાદીની ફરજ હતી કે તે જરૂરી પાઈપલાઈન તે સ્થળ સુધી લાવે જ્યાંથી અમદાવાદ મહાનગરપાલિકા તેને જોડીને અને સ્ત્રોત લાઈનમાંથી આપવામાં આવતું પાણી જોડવા માટે જરૂરી ફિટિંગ કરી શકે. ફરિયાદમાં કે અન્ય કોઈ સ્વરૂપના પુરાવામાં, જેમ કે પંચનામામાં, કારણ કે આ મુદ્દે વર્તમાન મામલામાં એવો કોઈ પંચનામું તૈયાર કરવામાં આવ્યું નથી, એવું કંઈ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી કે જાહેર માર્ગ સુધી લાવવામાં આવેલ પાણીના પાઈપ સાથે પાઈપલાઈનનું જોડાણ ૨૯ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬, ૩૧ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬, ૦૩ જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ અથવા ૦૫ જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ, એટલે કે માંગ કરવામાં આવી તે પહેલાંના કોઈપણ સમયે, અસ્તિત્વમાં હતું. પુરાવામાં આ પણ છે કે વકફ સમિતિએ ઉઠાવેલા વાંધાઓ સક્ષમ સત્તાધિકારીએ આગળ મોકલ્યા નહોતા અને વકફ સમિતિએ ઉઠાવેલા વાંધાઓ નકારવાના નિર્ણય અંગે પાણી વિભાગને નવેમ્બર, ૧૯૮૬ સુધી જાણ કરવામાં આવી હતી. આ સત્ય છે કે મૂળ અરજદાર પાણીના જોડાણનો હકદાર હતો અને પાણીનું જોડાણ મંજૂર કરવામાં અમદાવાદ મહાનગરપાલિકાના માર્ગમાં કોઈ તકનિકી અડચણ આવી શકતી નહોતી, કારણ કે મૂળ અરજદાર-મુનશીભાઈએ ૮૦-૨૦ યોજનામાં ફ્લશ શૌચાલય ઉભું કર્યું હતું. પરંતુ વકફ સમિતિએ ઉઠાવેલા વાંધાઓ સંવેદનશીલ સ્વરૂપના હતા અને કબ્રસ્તાનમાંથી પસાર થવું શક્ય નહોતું. અમદાવાદ મહાનગરપાલિકાના

અધિકારીઓ મૂળ અરજદારને પાણીનું જોડાણ પૂરું પાડવા સંબંધિત હતા. મંજૂરી આપવાની સત્તા અપીલકર્તા પાસે નહોતી. પુરાવામાંથી બહાર આવે છે કે તે એવો અધિકારી હતો જે સામાન્ય નાગરિક તરીકે મૂળ અરજદારને હકીકતી જોડાણ આપીને પાણીના જોડાણની મંજૂરીના હુકમ ના અમલમાં મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવી શકતો હતો. આ ઔપચારિકતાઓ ૨૬ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ પૂર્ણ થઈ ગઈ હતી. ૨૬ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ પહેલાં કોઈપણ સમયે લાંચની રકમ માગવામાં આવી હતી, એવો કેસ પણ નથી અને એવો પુરાવો પણ નથી. હા, ફરિયાદીએ કહ્યું છે કે તેણે અમદાવાદ મહાનગરપાલિકાની કચેરીની ત્રણથી ચાર વખત મુલાકાત લીધી હતી, પરંતુ તેણે તેની મુલાકાતની તારીખ અને સમય જણાવ્યું નથી. તેથી ૨૯ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ પહેલાં કેટલા દિવસો અગાઉ તેણે પાણી વિભાગની કચેરીની મુલાકાત લીધી હતી તે નોંધ પર આવ્યું નથી. તેથી વકફ સમિતિએ ઉઠાવેલો વાંધો નકારાયો ત્યાં સુધી તેણે કચેરીમાં કરેલી દરેક મુલાકાતને અપીલકર્તા સામે ગંભીર રીતે જોવાની જરૂર નથી, અને તેમાંથી ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા આરોપ સાબિત કરવા માટે રજૂ કરાયેલા પુરાવાને કોઈ બળ મળતું નથી, કારણ કે તે બાબત પાણી વિભાગની સત્તાની અંદર જ નહોતી. આવા કેસોમાં અદાલતે વાંધો ઉઠાવનાર દ્વારા મુકાયેલા વિરોધના સ્વરૂપ અને વાંધો ઉઠાવનારની સ્થિતિ પર નજર કરવી આવશ્યક છે. પાણીનું જોડાણ પૂરું પાડવાનું કામ દેખરેખ સ્ટાફના ક્ષેત્રમાં આવતું હતું. કામ પહેલેથી જ સંબંધિત વ્યક્તિઓને સોંપવામાં આવ્યું હતું અને નવીનભાઈનું નિવેદન પણ તપાસ

અધિકારીએ નોંધ્યું હતું. કાગળપત્રક પહેલેથી જ રવાના લિપિક સુધી પહોંચી ગયું હતું અને પુરાવામાં છે કે મૂળ અરજદારને અમદાવાદ મહાનગરપાલિકાએ આપવામાં આવેલી મંજૂરી અંગે જાણ કરવામાં આવી હતી અને નોંધ પર એ પણ આવ્યું છે કે મૂળ અરજદારે મંજૂરી અંગેની જાણકારી પ્રાપ્ત કરી હતી. ફરિયાદ નોંધાવ્યાના દિવસે અથવા ૩૧ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ છટકું ગોઠવતી વખતે, ફરિયાદીને શ્રેષ્ઠ રીતે જાણીતાં કારણોસર, પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવને અમદાવાદ મહાનગરપાલિકાથી પ્રાપ્ત થયેલા મંજૂરીપત્ર વિશે જાણ કરવામાં આવી નહોતી. પુરાવામાં છે કે ફરિયાદીને અમદાવાદ મહાનગરપાલિકાએ આપવામાં આવેલી મંજૂરી વિશે જાણ કરવામાં આવી હતી અને તેથી અપીલકર્તા પાસે રૂપિયા ૧૦૦/- ની લાંચ માંગવાનો કોઈ કારણ નહોતો. જ્યારે પુરાવામાં એવું છે કે અમદાવાદ મહાનગરપાલિકાનું મંજૂરીપત્ર પ્રાપ્ત થયા પછી પણ ફરિયાદી કે મૂળ અરજદારે રૂપિયા ૨૦૦/- જેટલા જરૂરી પાણી જોડાણના શુલ્ક ભર્યા નહોતા; અન્યથા, તે રકમ સંબંધિત લિપિક દ્વારા સ્વીકારવાની રહેતી, અને હિસાબ લિપિકે તે રકમ સ્વીકારી હતી એવું દર્શાવતો કોઈ પુરાવો નથી. તેને તે રકમ સ્વીકારવાની પરવાનગી હોય ત્યારે જ તે આવી રકમ સ્વીકારી શકે. નફીસાબેન નામની આ હિસાબ લિપિકની તપાસ કરવામાં આવી છે અને પુરાવામાં છે કે તેનું નિવેદન પણ તપાસ અધિકારીએ નોંધ્યું હતું. ફરિયાદ પક્ષનો એવો કેસ નથી કે ફરિયાદીએ ૩૧ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ પહેલાં કોઈ પણ સમયે અપીલકર્તાનો સંપર્ક કરીને જણાવ્યું હતું કે તેણે પાણી જોડાણના શુલ્ક માટે જરૂરી રૂપિયા ૨૦૦/-

ભર્યા છે, છતાં પણ પાણી વિભાગમાં કામ કરતા લોકો હકીકતી જોડાણ આપી રહ્યા નથી અને તે સમયે અપીલકર્તાએ લાંચની રકમ માગી હતી. તેથી અપીલકર્તાને લાંચ માંગવાનો કોઈ કારણ નહોતો, એવી શ્રી એ.ડી. શાહની દલીલમાં કંઈક વજન છે. તેના વિપરીત, એવું બહાર આવે છે કે ફરિયાદીએ અપીલકર્તાના કેબિનમાં જવાનું કોઈ કારણ નહોતું, કારણ કે બાકીની ઔપચારિકતાઓ ફરિયાદી દ્વારા અમદાવાદ મહાનગરપાલિકામાં રૂપિયા ૨૦૦/- ભર્યા પછી દેખરેખ સ્ટાફ દ્વારા પૂર્ણ કરવાનાં હતાં. આ સત્ય છે કે અરજદારે કબ્રસ્તાનમાંથી પોતાનો પાઈપ પસાર કરીને જ્યાં સુધી લાવ્યો હતો તે સ્થળે સ્ત્રોત પાઈપ લઈ જઈ હકીકતી પાણી જોડાણ આપવામાં અપીલકર્તા મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવી શકે. આવી પરિસ્થિતિમાં, માત્ર મંજૂરી આપવામાં આવી હતી અને મૂળ અરજદારને તેની જાણ કરવામાં આવી હતી એટલા કારણસર અપીલકર્તાને એ લાભ મળી શકતો નથી કે મંજૂરી આપવામાં આવી હોવાથી તેને લાંચની રકમ માંગવાનો કોઈ કારણ નહોતો અને તેથી અપીલકર્તા દ્વારા લાંચની રકમની માંગ અંગેનો ફરિયાદ પક્ષનો કેસ ફગાવી દેવો જોઈએ, કારણ કે અદાલતે અપીલકર્તાની સ્થિતિ અને પાણીનું જોડાણ મંજૂર થયા પછી પાણી વિભાગે જે ભૂમિકા ભજવવાની રહે છે તેનો વિચાર કરવો આવશ્યક છે. અપીલકર્તાના અધિકીનસ્ત સ્ટાફે મૂળ અરજદારનો પાઈપ અમદાવાદ મહાનગરપાલિકાના સ્ત્રોત પાઈપ સુધી પહોંચાડવા માટે અનેક બાબતો કરવી પડતી હતી.

૧૯. ફરિયાદીની સાક્ષી સહઅપરાધીની સાક્ષી સમક્ષ નથી, કારણ કે દસ્તાવેજ નોંધમાં એવું દર્શાવતું કંઈ નથી કે ટ્રેપ ગોઠવતા પહેલાં કોઈ પણ સમયે ફરિયાદી અથવા મૂળ અરજદારે, જળ વિભાગમાંથી અથવા અપીલકર્તા સહિત વિભાગમાં કાર્યરત કોઈ અધિકારી મારફતે પોતાનું કામ કરાવવા માટે, સીધી કે આડકતરી રીતે લાંચ આપવા સંમતિ આપી હતી. તેમ છતાં, ફરિયાદી ટ્રેપ સાક્ષી છે અને તેથી ટ્રેપની અંતિમ સફળતા તેમજ નીચલી અદાલતના પરિણામમાં પણ હિત ધરાવે છે. નોંધમાં આવેલ ફરિયાદીના કેટલાક વર્તનથી તે એવો વ્યક્તિ જણાય છે કે જે અપીલકર્તા ટ્રેપમાં ફસાય તે જોવા આતુર હતો. પ્રતિપૃચ્છામાં તેણે સ્વીકાર્યું છે કે તે એક વેપારી છે અને બોલ-બેરિંગના વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલ છે, અનેક સામાજિક કાર્યો સાથે જોડાયેલ છે અને કોર્પોરેશન સહિત સરકાર અને અર્ધસરકારી સંસ્થાઓ/વિભાગોમાંથી લોકોના કામકાજ કરાવવામાં જાહેરજનતાના સભ્યોને મદદ કરતો હતો. તે પ્રમુખ હતો “શહેર સેવા સમિતિ” તે સંબંધિત સમયગાળા દરમિયાન. આ સંસ્થાની શરૂઆત ડિસેમ્બર/જાન્યુઆરી ૧૯૮૬-૮૭ના માસમાં કરવામાં આવી હતી. લાંચ પકડવાની કાર્યવાહી વર્ષ ૧૯૮૬માં ગોઠવવામાં આવી હતી. એક ગુલાબખાન પઠાણ પણ સમિતિનો સભ્ય છે. નિશ્ચિતપણે, ફરિયાદીએ એ નકાર્યું છે કે આ ગુલાબખાન પઠાણ કોંગ્રેસ નામના રાજકીય પક્ષનો સક્રિય સભ્ય છે. તેણે એ સ્વીકાર્યું છે કે જે વ્યક્તિઓ પોતાનું કામ કરાવવા માટે તેની પાસે આવતી હતી, તેમના કામ કરાવવા માટે તે કોર્પોરેશનના કચેરીએ જતો અને અધિકારીઓને મળતો. પરંતુ, પ્રશ્નગ્રસ્ત લાંચ

પકડવાની તારીખ સુધી, અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનની કચેરી અથવા જિલ્લા કલેક્ટર કચેરી અથવા ગાંધીનગર ખાતે, જ્યાં કાયદેસર રીતે કામ થવાનું આવશ્યક હતું, તેવા અન્ય કોઈ એક પણ કામ બાબતે તે ગયો હતો તેવું તે દર્શાવી શક્યો નહોતો. તેણે એ પણ સ્વીકાર્યું છે કે તે અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના કર વિભાગમાં ૧૭મી મે, ૧૯૮૬ના રોજ ગયો હતો કારણ કે કંઈક કર ભરવાનો હતો. ફરિયાદીના સસરા, જેમના માટે પાણીનું જોડાણ આવશ્યક હતું, તેઓ સુન્ની વકફ કમિટીના ભાડૂત છે. તેમ છતાં, તેણે સ્વીકાર્યું છે કે જ્યારે તેણે પોતાના કર્મચારી રજાકને તેના સસરાની સહી મેળવવા માટે મોકલ્યો ત્યારે તે બાબત તેને જાણમાં નહોતી. તેણે એવો સંદેશો મોકલ્યો ન હતો કે નિર્ધારિત નમૂનામાં મૂળ અરજદારે સુન્ની વકફ કમિટીના ટ્રસ્ટી પાસેથી સંમતિની સહી મેળવવી પડશે. તેણે સ્વીકાર્યું છે કે વકફ કમિટીના કોઈપણ સભ્યની સહી મેળવવામાં આવી નહોતી. તેણે અરજીફોર્મ પર પોતાનો રબર સ્ટેમ્પ મૂક્યો હતો. શ્રી એ.ડી. શાહના મતે, ફરિયાદીને પોતાના સસરા માટે તૈયાર કરાયેલા ફોર્મ પર પોતાનો રબર સ્ટેમ્પ મૂકવાનું કોઈ કારણ નહોતું અને આંક ૧૧ના ફોર્મમાં દર્શાવી કરાયેલ અને ત્યારબાદ કાઢી નાખવામાં આવેલી સહી અંગે ગંભીર વિવાદ હતો. તેણે એ પણ સ્વીકાર્યું છે કે દર્શાવવામાં આવેલ મકાન નંબર પણ યોગ્ય નથી. ફોર્મ ૧૭મી મે, ૧૯૮૬ના રોજ અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનને આપવામાં આવ્યું હતું અને તેની એક મુલાકાત દરમિયાન તેને પાણી વિભાગના એક વ્યક્તિએ જાણ કરી હતી કે મકાનમાલિકે અરજી સામે વાંધો ઉઠાવ્યો છે. તેમ

છતાં, મંજૂરી આપવાની પ્રક્રિયા ચાલુ છે. પાણીના જોડાણ માટે મંજૂરી મેળવવા ફલશ ટોઇલેટ બાંધકામ માટે જારી કરાયેલા કામના હુકમ ની ઝેરોક્સ નકલ માંગવામાં આવી હતી કે નહીં અને તે આપવામાં આવી હતી કે નહીં, તે બાબતે તેણે અજ્ઞાનતા દર્શાવી છે. ફરિયાદીનું કહેવું છે કે ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ પહેલાં તે અપીલકર્તાને એક વખત મળ્યો હતો. તેવું તેનો કેસ નથી કે તે સમયે અપીલકર્તાએ સીધી કે આડકતરી રીતે કોઈ માંગણી કરી હતી. ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ પ્રથમ વખત રકમની માંગણી કરવામાં આવી હતી. પાણી વિભાગના અન્ય કોઈ વ્યક્તિએ પાણીના જોડાણ માટે પૈસા માંગ્યા નહોતા, અને ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ પહેલાં તે અપીલકર્તાના વરિષ્ઠ અધિકારીને મળ્યો હતો કારણ કે મૂળ અરજદાર દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી અંગે કોઈ પ્રગતિ થતી નહોતી. તેણે આગળ જુબાની આપી છે કે ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ પહેલાં જ પાણીનું જોડાણ મંજૂર થઈ ચૂક્યું છે તે બાબતની તેને જાણ નહોતી. ફરિયાદીને ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ પહેલાં એ પણ ખબર નહોતી કે પાણીના જોડાણના ચાર્જીસ સ્વીકારવામાં આવે છે કે નહીં અને તે હેતુ માટે રાખવામાં આવેલી બારી વિશે પણ. તેને એ બાબતે પણ ખાતરી નહોતી કે ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ પહેલાં તેણે સ્ટાફના કોઈ સભ્ય પાસેથી ફાઇલ માગી હતી કે નહીં, તેમજ અપીલકર્તા સિવાયના કોઈ અધિકારી પાસેથી તેણે એ જાણવાનો પ્રયાસ કર્યો નહોતો કે તેની અરજીનો અમલ શા માટે થતો નથી. તેને તો આ બાબતની પણ ખાતરી નહોતી કે ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ જ્યારે તે અપીલકર્તાના

કેબિનમાં પ્રવેશ્યો ત્યારે કેબિનમાં બીજો કોઈ બેઠો હતો કે નહીં. અપીલકર્તાએ ફાઇલ બહાર કાઢી હતી અને તેને જાણ કરી હતી કે પાણીનું જોડાણ પહેલેથી જ મંજૂર થઈ ગયું છે. અપીલકર્તાએ ફાઇલ ક્યાંથી મેળવી તેની બાબતે તેને ખાતરી નહોતી. અદાલતના મનમાં એવી છાપ સર્જાય છે કે ફરિયાદીને પોતાની જુબાનીના દિવસે પણ એ બાબતની ખાતરી નહોતી કે ફરિયાદીએ પૂછેલા પ્રશ્નના જવાબ માટે અપીલકર્તાએ ફાઇલ કેવી રીતે મેળવી. પરંતુ આ નિશ્ચિત છે કે ફરિયાદીને ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ અપીલકર્તા પાસેથી જાણ થઈ કે પાણીનું જોડાણ મંજૂર થઈ ગયું છે. ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ અપીલકર્તાને મળ્યા પહેલાં ફરિયાદી પાણી વિભાગના નવીનભાઈને ક્યારેય મળ્યો હતો તેવું કોઈ સુસંગત પુરાવું નથી. આ નવીનભાઈ પાણી વિભાગની કચેરીમાં લોફ્ટ પર બેસે છે. ફરિયાદીની જુબાનીમાં કચેરીનું વર્ણન નોંધ પર આવ્યું નથી, જોકે તેને કેટલાક નિર્દેશક પ્રશ્નો પૂછવામાં આવ્યા હતા. એવું જણાય છે કે તે ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ પ્રથમ વખત નવીનભાઈને મળ્યો હતો. અપીલકર્તાએ તેને નવીનભાઈને મળવા જણાવ્યું નહોતું અને પાણીનું જોડાણ મંજૂર કરાવવા માટે તેને કરવી પડેલી ઘણી મુલાકાતોના કારણે તે ન તો અકળાયો હતો અને ન તો નિરાશ થયો હતો. ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ એવો વિચારવિમર્શ થયો હતો કે તેને પાણીના જોડાણના ચાર્જ તરીકે રૂ.૨૦૦/- ચૂકવવાના હતા અને ફરિયાદીના મનમાં બનેલી છાપ પ્રમાણે, ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ પછી અંદાજે એક દિવસ બાદ તે પોતાના સસરા એટલે કે મૂળ અરજદારને

મબ્યો હતો અને અરજદારને રકમ અંગે જાણ કરવામાં આવી હતી તથા ફરિયાદીને સંપૂર્ણ છૂટ આપવામાં આવી હતી અને તેને જે યોગ્ય લાગે તે પ્રમાણે કરવા જણાવાયું હતું. તેથી, આ સાક્ષી એટલે કે ફરિયાદી દ્વારા આપેલ પુરાવો, જરૂરમાં, જો તેની રદમી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ બનેલી ઘટનાઓ સંબંધિત જુબાની, ખાસ કરીને તેની જુબાનીના પરિચ્છેદ નંબર ૩માં કરવામાં આવેલા નિવેદનોના સંદર્ભમાં વાંચવામાં આવે, તો ફરિયાદીનું વર્ણન અત્યંત સંશયસ્પદ બને છે, કારણ કે મુખ્ય પરીક્ષણમાં તેણે જણાવ્યું છે કે ફાઇલ સ્પષ્ટ રીતે અપીલકર્તા પાસે જ હતી અને તેણે અપીલકર્તા પ્રત્યે પોતાની અકળામણ વ્યક્ત કરી હતી અને અપીલકર્તાએ તેને એ પણ જણાવ્યું હતું કે મૂળ અરજદાર એટલે કે ફરિયાદીના સસરાની ફાઇલ તેની પાસે જ છે. ઊલટતપાસમાં, આ વર્ણન ધ્વસ્ત થઈ જાય છે. નિશ્ચિતપણે, અપીલકર્તાએ રૂ. ૧૦૦/- ની લાંચની માંગણી કરી હતી તે અંગે ફરિયાદીની સાક્ષી વિશ્વસનીય પુરાવાના ભાગરૂપે સ્વીકારવી જોઈએ કે નહીં, તેની તપાસણી કરવી આવશ્યક બને છે, કારણ કે માનનીય વધારાના સરકારી વકીલના જણાવ્યા મુજબ, જુબાનીનો આ ભાગ ફરિયાદથી સમર્થિત થાય છે, અને રેકૉર્ડ પર એવું દર્શાવવા માટે કંઈ નથી કે ફરિયાદી સાથે અપીલકર્તાની કેબિનમાં અન્ય કોઈ ગયો હતો કે નહીં, તેથી ફરિયાદીના નિવેદનને કોઈ શંકા સાથે જોવું નહીં જોઈએ. પરંતુ, જે ફરિયાદી ખિન્ન અને નિરાશ અનુભવતો હતો, અને જેના દરજ્જાની રબર સ્ટેમ્પ ધરાવતી તેની મહત્વપૂર્ણ અરજીની પ્રક્રિયા કરવામાં આવી ન હતી, અને જેને વ્યક્તિગત રીતે એવું લાગ્યું હતું કે અપીલકર્તા

દ્વારા ફાઇલ બિનજરૂરી રીતે અટકાવવામાં આવી રહી છે, એવા ફરિયાદીની ભલે સમર્થિત સાક્ષી હોય, તો પણ અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના પાણીના જોડાણ માટેના નિયમો અને નિયમાવલિ મુજબ કાયદેસર રીતે ચુકવવાના રૂ. ૨૦૦/- ની રકમ સાથે રૂ. ૧૦૦/- ની માંગણીની વાર્તા માન્ય રાખવી કે નહીં, એ પ્રશ્ન છે. આંક ૩ના આરોપ મુજબ, એવો આક્ષેપ છે કે અપીલકર્તાએ ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ અને ફરી ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ રૂ. ૧૦૦/- ની લાંચની માંગણી કરી હતી, અને તે અનુસંધાને તેણે ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ આશરે સાંજે ૦૫-૦૦ વાગ્યે પાણી વિભાગની કચેરીમાં આવેલી તેની કેબિનમાં ફરિયાદી પાસેથી રૂ. ૧૦૦/- ની રકમ સ્વીકારી હતી. ઊલટતપાસમાં, ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ કરાયેલી રૂ. ૧૦૦/- ની લાંચની માંગણી અંગે, તેણે ફરી કહ્યું છે કે તે જાણતો નથી કે તે ક્યારે અપીલકર્તાની કેબિનમાં પ્રવેશ્યો હતો, કેબિનમાં અન્ય કોઈ હાજર હતું કે નહોતું અને તે દિવસે તેની પાસે અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન દ્વારા પાણીના જોડાણને મંજૂરી આપતો મૂળ પત્ર હતો. તેણે તે પત્ર અપીલકર્તાને બતાવ્યો હતો. અપીલકર્તાએ ફરિયાદીને એ પૂછ્યું નહોતું કે તેણે રૂ. ૨૦૦/- ની રકમ ચૂકવી છે કે નહીં. ફરિયાદીના જણાવ્યા મુજબ, અપીલકર્તાએ પૂછ્યું હતું કે ફરિયાદી પૈસા લાવ્યો છે કે નહીં. મુખ્ય તપાસમાં, તેણે જણાવ્યું છે કે અપીલકર્તાએ તેને નિયમો મુજબ રૂ. ૨૦૦/- ની રકમ ચૂકવવા અને તેને રૂ. ૧૦૦/- આપવાની વાત કરી હતી. ત્યારબાદ, તે સુપરવાઈઝરને પાણીનો નળ

જોડવા માટે સૂચના આપશે. મુખ્ય તપાસમાં તેણે તેના જવાબમાં એવું જણાવ્યું છે કે તેની પાસે ચૂકવણી કરવા માટે પૈસા નહોતા. તેથી અપીલકર્તાએ તેને કહ્યું હતું કે ત્યારબાદ તે સોમવારે રૂ. ૨૦૦/- ની રકમ ચૂકવે અને તે દિવસે રૂ. ૧૦૦/- ની રકમ લાવી શકે, તો તેનું કામ થઈ જશે. જ્યારે ઊલટતપાસમાં, તેણે સ્વીકાર્યું છે કે અપીલકર્તાએ તેને એવું પૂછ્યું નહોતું કે ફરિયાદીને કહેવામાં આવ્યું હોવા છતાં ફરિયાદી ચૂકવવાની આવશ્યક રકમ લઈને કેમ આવ્યો નહોતો. વધુમાં એવું પણ જણાવાયું છે કે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ અપીલકર્તાએ તેને એવું કહ્યું નહોતું કે જો તે ચૂકવણી નહીં કરે તો તેને જોડાણ કેવી રીતે મળી શકે. ઊલટતપાસમાં આ સાક્ષીએ આપેલો જવાબ ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના દિવસે બનેલી ઘટનાઓની પૃષ્ઠભૂમિમાં મૂલવવાનો રહે છે. શ્રી એ.ડી. શાહ દ્વારા આ અદાલત સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલ મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે જ્યારે ફરિયાદીને મંજૂરીનો પત્ર પહેલેથી જ મળી ગયો હતો, ત્યારે ફરિયાદીએ અપીલકર્તાને મળવાની જરૂર હતી કે નહીં. પુરાવામાં એવું નથી કે ત્યારેય ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ, મૂળ અરજદાર મુનશીભાઈને અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન તરફથી મંજૂરીનો પત્ર મળ્યો ન હતો. ફરિયાદીની સાક્ષીમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ, તે લગભગ બપોરે ૦૩-૩૦ વાગ્યે અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનની કચેરીએ પહોંચ્યો હતો. પાણીના જોડાણ માટેના નિયમો અનુસાર રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ભરપાઈ કરવા માટે ફરિયાદી માટે વિન્ડો પર જવું શક્ય હતું. સાક્ષીમાં આવ્યું છે કે વોટર વિભાગમાં રોકડ રકમ

૦૪-૦૦ થી ૦૪-૩૦ વાગ્યા સુધી સ્વીકારવામાં આવતી હતી, અને રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ભરનાર વ્યક્તિએ સામાન્ય રીતે સુપરવાઈઝરનો સંપર્ક કરવો પડતો અને જરૂર હોય તો સુપરવાઈઝર તેને પાણીનો નળનું જોડાણ, એટલે કે ફરિયાદી દ્વારા લાવવામાં આવેલા જોડાણ સાથે સોર્સ પાઈપ જોડવા માટે ખરીદવાની જરૂરી વસ્તુઓ અંગે જાણ કરતો/માહિતગાર કરતો. આવી કોઈ કાર્યવાહી કરવામાં આવી ન હતી, એવું ફરિયાદપત્રના સીધા વાંચન પરથી જણાય છે. ફરિયાદીએ સ્વીકાર્યું છે કે તે દિવસે રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ન ભરવા માટે કોઈએ તેને રોક્યો નહોતો અથવા અન્ય રીતે સૂચના આપી નહોતી. ફરિયાદીને તો એ બાબતે પણ ખાતરી નથી કે તેણે ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ભરવાનો કોઈ પ્રયાસ કર્યો હતો કે નહીં. ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ, ફરિયાદીને, જેણે અગાઉથી છટકું ગોઠવ્યું હતું અને જે પંચ નં.૧ સાથે હતો, એવી જાણ થઈ કે અપીલકર્તા કદાચ નહીં આવે કારણ કે તે અડધા દિવસની રજા પર છે. ફરિયાદીના કહેવા મુજબ, કેબિનની બહાર બેઠેલી વ્યક્તિ પાસેથી આ માહિતી મળતાં તે અને પંચ ખમાસા પોલીસ ચોકી પર પરત ગયા અને એ.સી.બી. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવને જાણ કરી. ત્યારબાદ ફરિયાદીના ખિસ્સામાં રાખેલી મુદ્દામાલ કરન્સીની નોટ પાછી લઈ લેવામાં આવી. બીજી તરફ, સાક્ષીમાં આવ્યું છે કે ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ, તેણે વોટર વિભાગમાં નિયમો મુજબ રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ભરવાનો પ્રયત્ન કર્યો ન હતો, ન તો વોટર વિભાગની કચેરીમાં માળિયા પર બેઠેલા નવીનભાઈને મળ્યો

હતો. સમગ્ર સાક્ષ્યસમૂહ પરથી એવું જણાય છે કે આ નવીનભાઈ અને સ્ટાફના કેટલાક સભ્યો એવા મંચ જેવા ભાગ પર બેઠા હતા, જેને સામાન્ય રીતે “માળિયા” તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. તે દિવસે તેણે નવીનભાઈ પાસેથી ફાઈલ મેળવવાનો પણ પ્રયાસ કર્યો ન હતો. તેણે સ્વીકાર્યું છે કે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ તે શક્ય બન્યું નહોતું કારણ કે સમય પસાર થઈ ગયો હતો અને રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ સ્વીકારવામાં આવી નહોતી. અપીલકર્તા તરફથી એવી દલીલ કરવી શક્ય હતી કે ફરિયાદીએ ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ભરવા અથવા નવીનભાઈને મળવા માટે કોઈ પ્રયત્ન કર્યો જ ન હતો. આ સાક્ષી મુજબ, તેને યાદ નથી કે ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ પાણીના જોડાણ માટે રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ભરવી જોઈએ એવી જાણ કોઈએ તેને કરી હતી કે નહીં. તેણે જણાવ્યું છે કે “સાહેબ” હાજર ન હોવાથી તેણે ઉક્ત રકમ ભરી નહોતી. આ સાક્ષી દર્શાવે છે કે તે ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ એ બાબતે અવગત હતો કે શરૂઆતમાં તેને રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ભરવી પડશે અને ત્યારબાદ જ પાણીના જોડાણની વાસ્તવિક સ્થાપનાનું કામ આગળ વધશે. રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ભરવા માટે અપીલકર્તાની કચેરીમાં હાજરીનો કોઈ સંબંધ ન હતો. ઉલટ-તપાસ ના ફકરા નં.૨૧, ૨૨, ૨૩ અને ૨૪નું નજીકથી વાંચન કરતાં એવું બહાર આવે છે કે ફરિયાદી અપીલકર્તા કચેરીમાં હાજર હોય તે માટે ઉત્સુક હતો અને અપીલકર્તાને છટકામાં પકડાવવાનો આતુર હતો. ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ અમદાવાદ

મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના વોટર વિભાગની કચેરીમાં તેની મુલાકાત, ભલે માન્ય માનીએ, તો પણ એવું જણાય છે કે તે અપીલકર્તા ત્યાં છે કે નહીં અને/અથવા ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ ઉપલબ્ધ રહેશે કે નહીં તે નિશ્ચિત કરવા માટે હતી. કેલેન્ડર દર્શાવે છે કે ૦૪મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ રવિવાર હતો. તેથી ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ પ્રથમ શનિવાર હતો, એટલે કે કાર્યકારી શનિવાર. તેથી ફરિયાદીની ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ અપીલકર્તાની કેબિનમાં મુલાકાત અંગે વિશ્વાસ રાખવો કે નહીં તે બાબત ધૂંધળી અને શંકાસ્પદ બની જાય છે, કારણ કે ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ બનેલી ઘટનાઓ, એટલે કે એ.સી.બી.ને આપવામાં આવેલી ફરિયાદને આધારે ગોઠવાયેલ છટકું નિષ્ફળ ગયેલું, તેના પ્રકાશમાં તે બાબત અનિશ્ચિત બને છે. ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ, મુદ્દામાલ કરન્સીની નોટ શ્રી જાદવે પાછી લઈ લીધી હતી. નિર્વિવાદ રીતે, તે કરન્સીની નોટ ફરિયાદીએ આ આશયથી સોંપી હતી કે તેનો ફરીથી છટકું ગોઠવવામાં ઉપયોગ થઈ શકે. ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ જ એવો નિર્ણય લેવાયો હતો કે ફરિયાદીએ ફરીથી કચેરીમાં જઈ અપીલકર્તાને મળવું જોઈએ કે એ.સી.બી. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવે તે મુજબ ફરિયાદીને સૂચના આપી હતી કે નહીં, તે અંગે રેકૉર્ડ પર કશું આવ્યું નથી. શ્રી જાદવની સાક્ષીમાં પણ એવું કશું નથી કે તેમણે ફરિયાદીને પૂછ્યું હતું કે નહીં કે તેણે અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનની કચેરીમાં પંચ સાક્ષી સાથે મોકલવામાં આવ્યો ત્યારે ત્યાં ભરવાની રહેતી રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ભરી છે કે નહીં. જ્યારે ફરિયાદીને મોકલવામાં

આવ્યો અને અપીલકર્તા કચેરીમાં હાજર હતો, ત્યારે અપીલકર્તાના કહ્યા મુજબ કે અન્યથા, ફરિયાદી રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ભરી શક્યો હોત કે નહીં અને તેને તે રકમ પણ આપવામાં આવી હતી, કારણ કે એટલું જ શક્ય હતું કે અપીલકર્તાએ ફરિયાદીને નવીનભાઈને મળવા, તેની પાસેથી ફાઈલ લેવા અને ત્યારબાદ રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ તરત જ તે વિન્ડો પર ભરી દેવા કહેલું હોય, જ્યાં રકમ સ્વીકારવાનું લગભગ ૦૪-૦૦ થી ૦૪-૩૦ વાગ્યે બંધ થઈ જતું હતું, જેથી બાકીની તમામ ઔપચારિકતાઓ નવીનભાઈ દ્વારા પૂર્ણ કરી શકાય, કારણ કે રેકૉર્ડ પર આવ્યું છે કે રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ભર્યા પછીની તમામ અનુગામી ઔપચારિકતાઓ નવીનભાઈ જેવા સુપરવાઈઝર દ્વારા અપાયેલા સૂચનોનું પાલન કરીને નીચેના કર્મચારીઓ દ્વારા કરવામાં આવવાની હતી. આ ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ પણ થઈ શક્યું હોત. નિર્ણાયક પ્રશ્ન એ છે કે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ ફરિયાદી અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનની કચેરીમાં રૂપિયા ૨૦૦/- જેટલી રકમ પણ લીધા વગર કેમ ગયો હતો. ફરિયાદીના આ શબ્દો સ્વીકારવા અદાલત માટે મુશ્કેલ છે કે તે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ વોટર વિભાગની કચેરીમાં એવી રકમ લીધા વિના ગયો હતો, જે રકમ અન્યથા વોટર વિભાગમાં ભરવાની આવશ્યક હતી. આ મુદ્દે ફરિયાદી ખોટું બોલતો જણાય છે અને તેણે એવો ભાવ ઉપજાવ્યો છે કે જો તે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ અપીલકર્તાની કચેરીમાં ગયો પણ હોય, તો તે મુલાકાત મૂળ અરજદાર મુનશીભાઈના પ્રતિનિધિ તરીકેની સદ્ભાવપૂર્ણ

મુલાકાત નહોતી, પરંતુ હવે અપીલકર્તાને છટકામાં પકડવા માટે કોઈ ગોઠવણ શક્ય છે કે નહીં તે જાણવા માટેની હતી. પોતાના નિવેદનના ફકરા નં.૨૬માં ફરિયાદીએ સ્વીકાર્યું છે કે મૂળ અરજદારના મંજૂર થયેલા જોડાણની ફાઈલ સુપરવાઈઝર પાસે હતી. ફરિયાદીનો દાવો છે કે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ અપીલકર્તાએ તેને જાણ કરી હતી કે ફાઈલ સુપરવાઈઝર પાસે છે. તેને આ બાબતની પણ જાણ હતી કે રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ભરવા માટે ફાઈલ તેની પાસે હોવી જોઈએ. એ.સી.બી. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવને પણ ફરિયાદીએ જાણ કરી હતી કે ફાઈલ સુપરવાઈઝર પાસે છે અને અપીલકર્તાએ ફરિયાદીને જણાવ્યું હતું કે ફાઈલ સુપરવાઈઝર પાસે હોવાથી તેણે તેની પાસેથી ફાઈલ લઈ રકમ ભરવી જોઈએ. આ સાક્ષી દર્શાવે છે કે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ પણ ફાઈલ સુપરવાઈઝર પાસે હતી. ફાઈલ સુપરવાઈઝર પાસે ક્યારે ગઈ તે બાબત ફરિયાદ પક્ષે સ્પષ્ટ કરી નથી, પરંતુ સમગ્ર સાક્ષી, જેમાં બચાવ પક્ષના સાક્ષીની સાક્ષી પણ સમાવેશ થાય છે, એકંદરે વાંચતાં એવું જણાય છે કે ૨૬મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬થી અથવા તે પછી ફાઈલ જરૂરી ઔપચારિકતાઓ પૂર્ણ કરવા અને મૂળ અરજદારને જાણ કરવા માટે નીચેના સ્ટાફ સુધી પહોંચી ગઈ હતી. તે એક વખત ડેસ્પેચ વિભાગમાં પણ ગઈ હતી અને ત્યારબાદ તે ફરી ક્યારેય અપીલકર્તાની કેબિનમાં પરત આવી હતી તે દર્શાવતું, સ્વરૂપે સંતોષકારક કંઈ શકાય એવું કશું રેકૉર્ડ પર નથી. તેથી દલીલાર્થે જો સ્વીકારીએ કે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ અપીલકર્તાએ ફરિયાદીને જણાવ્યું હતું કે ફાઈલ

સુપરવાઈઝર પાસે છે, તો ફરિયાદી અપીલકર્તાને એ પૂછી શક્યો હોત કે શું તે આજે એટલે કે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ રકમ ભરી શકે, પરંતુ તેના વિપરીત ફરિયાદીએ ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ભરવાનું અનુકૂળ રીતે ટાળી દીધું. ફરિયાદીએ પોતાની મુખ્ય તપાસમાં જે વાત રજૂ કરી કે ફાઈલ અપીલકર્તાએ જ રોકી રાખી હતી, તે જ સાક્ષીએ ઉલટ-તપાસ માં આપેલા જવાબોથી ખોટી ઠરે છે. વિપરીત રીતે, ફરિયાદી માટે ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ રકમ જમા કરાવવી શક્ય હતી. ફરિયાદીના કહેવા મુજબ, અપીલકર્તા હાજર ન હોવાથી તેણે રકમ ચૂકવી નહોતી. ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ પણ રૂપિયા ૨૦૦/-ની ચુકવણી કરવા માટે અપીલકર્તાની હાજરી આવશ્યક નહોતી. એવું જણાય છે કે ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ સુધી મૂળ અરજદારના નિવાસસ્થાને કોઈ ઔપચારિક લેખિત જાણ પહોંચેલી ન હતી, અથવા ફરિયાદીના સસરાએ ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ સુધી ફરિયાદીને જાણ કરી ન હતી કે હવે પાણીનું જોડાણ મંજૂર થઈ ગયું છે અને તે અંગેની જાણ તેને પ્રાપ્ત થઈ છે; તેથી ફરિયાદીએ એવું માનીને અપીલકર્તાને ફસાવવાનો નિર્ધાર કર્યો કે કદાચ તેની ફાઈલની કાર્યવાહી ન થવા માટે જવાબદાર વ્યક્તિ એ જ છે; નહિતર જ્યારે પાણીના જોડાણ માટે અરજી કરવામાં આવી ત્યારે મૂળ અરજદાર મ્યુનિસિપલ કરની ચુકવણીમાં બાકીદાર હતો અને મકાનમાલિક વકફ સમિતિ મૂળ અરજદાર મુનશીભાઈ દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજીનો લેખિત વાંધો આપી વિરોધ કરશે, તે બાબત છુપાવવાનું કોઈ કારણ તેના પાસે નહોતું. મકાનમાલિક

વકફ સમિતિએ કરેલા વાંધાનું નિવારણ કરવું અપીલકર્તાના અધિકારક્ષેત્રમાં નહોતું અને મ્યુનિસિપલ કર તથા રૂપિયા ૨૦૦/-ની બાકી ચુકવણીના કારણે પણ તે ફરિયાદીને મદદ કરી શક્યો હોત તેમ નહોતું. તેથી શ્રી એ.ડી. શાહનો આ દલીલમાં કંઈક વજન છે કે ફરિયાદી અપીલકર્તાને ફસાવવા માટે કટિબદ્ધ હતો. આમ, ફરિયાદી એક ટ્રેપ સાક્ષી હોવાથી, તેની સાક્ષીને નજીકથી તપાસવામાં આવે તો અપીલકર્તાએ લાંચની માંગણી કરી હતી તે બાબતે ફરિયાદીની સાક્ષ્યની મૂલવણી કરતાં એવું નોંધવું ફરજિયાત બને છે કે તે અસ્પષ્ટ છે અને ફરિયાદીના નિવેદનને વિશ્વસનીય સાક્ષ્યખંડ તરીકે સ્વીકારવું જોખમી બનશે. નીચલી અદાલતના વિદ્વાન ન્યાયાધીશે આ સાક્ષ્યખંડને મુખ્યત્વે ફરિયાદ પક્ષે મુદામાલ ચલણી નોટ સ્વીકાર્યાની બાબતે રજૂ કરેલી અનુવર્તી ઘટનાને આધારિત અનુમાનોથી વિશ્વસનીય સાક્ષ્યખંડ તરીકે સ્વીકાર્યો છે. એ સાચું છે કે લાંચની રકમ અથવા અન્ય કોઈ ગેરકાનૂની પરિતોષિકનું સ્વીકારવું/પ્રાપ્ત કરવું સ્વતઃ માંગણીનો નિહિત પુરાવો દર્શાવે છે. આવા સ્વીકારમાંથી ગુપ્ત માંગણી પ્રગટ થાય છે. પરંતુ તે પાસું સાબિત કરવા માટે ફરિયાદ પક્ષ પર ફરીથી અદાલતના સંતોષાર્થે દૃઢ અને વિશ્વસનીય સાક્ષ્ય રજૂ કરવાની ફરજ રહે છે. તેથી મુદામાલ ચલણી નોટ અથવા ગેરકાનૂની પરિતોષિક તરીકે સ્વીકારવામાં આવેલી કોઈ વસ્તુ કે ચીજની વસૂલાત માત્ર તેના આધારે પ્રારંભિક માંગણીના સાક્ષ્યના સમર્થનમાં મજબૂત પુષ્ટિકારક સાક્ષ્યખંડ તરીકે ઉપયોગમાં લઈ શકાય નહીં. એ જ રીતે, અપીલકર્તા મંજૂરી આપવામાં અને અરજદાર-ઉપભોક્તા દ્વારા

લાવવામાં આવેલી પાઈપલાઈનના અંત સાથે સ્ત્રોતની પાઈપ જોડાવીને આપવામાં આવેલી મંજૂરીનો વાસ્તવિક અમલ કરાવવામાં મુખ્ય અધિકારીઓમાંનો એક હતો. પરંતુ આ પાસું ફરિયાદ પક્ષને રૂપિયા ૧૦૦/-ની માંગણીની વાર્તા ઉભી કરવામાં મદદરૂપ થતું નથી. નીચલી અદાલતના વિદ્વાન ન્યાયાધીશે એવો અવલોકન કર્યો છે કે ૨૬મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના તારીખવાળો આંક ૮નો પત્ર, જેમાં ફરિયાદીને બપોરે ૦૩-૦૦ વાગ્યાથી ૦૫-૦૦ વાગ્યા વચ્ચે જમા રકમ ચૂકવવા અને ત્યારબાદની કાર્યવાહી કરવામાં આવશે તેવી જાણ કરવામાં આવી હતી, તે ૩૦મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ મોકલવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ જો ખરેખર ઉક્ત પત્ર ૩૦મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ મોકલવામાં આવ્યો હતો, તો આંક ૪૮નો પત્ર મોડો મોકલવા માટે કોણ જવાબદાર હતું તે અંગે સાક્ષ્યમાં કશી જ બાબત નથી. અગાઉ ચર્ચા પ્રમાણે, એવું બહાર આવ્યું છે કે ફાઈલ શ્રી જોશી અથવા નવીનભાઈ પાસે રહી હોવી જોઈએ. અપીલકર્તા અથવા અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનમાંથી કોઈએ મુસ્લિમ વક્ફ સમિતિ પાસે આ પૂછપરછ કરી હોય કે તે પર સમિતિના સભ્યની સહી છે કે નહીં, તો પણ તે ફરિયાદ પક્ષને પ્રારંભિક માંગણીની હકીકત સાબિત કરવામાં મદદરૂપ થતું નથી. અરજદાર-મુનશીભાઈએ ૮૦-૨૦ યોજનાના અંતર્ગત ફલશ શૌચાલય બાંધ્યું હોવા છતાં પાણીના જોડાણને મંજૂરી આપવામાં જે વિલંબ થયો, તે અપીલકર્તાના વિરોધમાં જઈ શકતો નથી. ચુકાદાના પરિચ્છેદ નંબર ૧૫માં નીચલી અદાલતના વિદ્વાન ન્યાયાધીશે આ વિલંબના પાસાને, અર્થાત્

૧૭મી મે, ૧૯૮૬થી ૨૬મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ સુધી સંબંધિત સત્તાધિકારીએ લીધેલા સમયને, અપીલકર્તા વિરુદ્ધની પરિસ્થિતિ તરીકે ગણાવ્યો છે. ખૂબ શક્ય છે કે સુત્રી વકફ સમિતિની તરફથી સહી કરવી અને અરજીપત્રક આંક ૧ પરથી એ જ સહી કાપી નાખવામાં આવી હોવાથી સ્પષ્ટતા મેળવવામાં થોડો સમય ગયો હોય, અને જો અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનમાં એવી પ્રથા વિકસેલી હોય કે પાણીના જોડાણ માટે ભાડૂઆત અરજદાર હોય ત્યારે મકાનમાલિકની સંમતિ લેવામાં આવે, તો અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના કોઈપણ અધિકારી દ્વારા તમામ સંબંધિત પૂછપરછો કરવી સ્વાભાવિક છે. ચુકાદાના પરિચ્છેદ નંબર ૧૯માં નીચલી અદાલતના વિદ્વાન ન્યાયાધીશે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે :

૧૯. હવે, પ્રશ્ન એ છે કે તે દિવસે સામાવાળા એ ફરિયાદી પાસેથી માગણી કરી હતી તેવી કથા સ્વીકાર્ય છે કે નહીં. અગાઉ ચર્ચા કર્યા મુજબ, આવી માગણી સાવ અસંભવિત નથી કે જેને સીધી જ નકારી શકાય. સંભાવનાના કસોટીપથ પર એવું કહી શકાય નહીં કે આવી માગણી અસંભવિત છે.

૨૦. મારા મતે, જો કે પડકારાયેલ ચુકાદાના ફકરા નંબર ૧૯ અને ૨૦ માં વિગતવાર ઉલટ-તપાસ નો ઉદ્દેશ કરવામાં આવ્યો છે, તેમ છતાં ૨૯મી તારીખે કરાયેલી લાંચની માંગ અંગે દૃઢ અને વિશ્વસનીય પુરાવો ઉપલબ્ધ છે તેવા અર્થનું

કોઈ હકારાત્મક નિષ્કર્ષ નોંધવામાં આવ્યું નથી. ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬. તેના વિપરીત, જ્યારે નોંધ પર આવી ગયું છે કે ફરિયાદીએ કથિત રૂપિયા ૧૦૦/- ની માંગ અંગે મૂળ અરજદાર, અર્થાત્ તેના સસરાને, જાણ કરી હતી, ત્યારે ફરિયાદ પક્ષ માટે તે પૂરક પુરાવાનો ભાગ નોંધ પર લાવવો અશક્ય નહોતો, અને તે પણ મૂળ અરજદાર મુનશીભાઈ દ્વારા, જેમની સમક્ષ ફરિયાદીએ પ્રથમ વખત લાંચ/ગેરકાયદે પરિતોષિકની માંગ અંગે ખુલાસો કર્યો હતો. આ મૂળ અરજદાર મુનશીભાઈએ એવો પુરાવો આપવો યોગ્ય હતો કે તેમણે કામ તેમના જમાઈ, અર્થાત્ હાલના ફરિયાદીને, સોંપ્યું હતું, અને તેઓ પાણીના જોડાણોની મંજૂરી મેળવવાના કામ સંદર્ભે ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ કચેરીએ ગયા હતા, તથા તેમના જમાઈએ તેમને જાણ કરી હતી કે અપીલકર્તા રૂપિયા ૧૦૦/- ની રકમ લાંચ તરીકે માંગી રહ્યો હતો અને ફરિયાદીને યોગ્ય લાગે તેવો કોઈ નિર્ણય લેવા માટે તેમણે પ્રત્યક્ષ અથવા પરોક્ષ રીતે સંમતિ આપી હતી. તેમના મત મુજબ, આવી સાક્ષી પણ ફરિયાદ પક્ષને વિશેષ મદદરૂપ થઈ શકતી નહીં, કારણ કે ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ કરાયેલી કથિત લાંચની માંગ બાબતે ફરિયાદીની પોતાની જ સાક્ષીમાં રહેલી ખામીઓ હાજર છે.

૨૧. ફરિયાદી દ્વારા પોતાના અને અપીલકર્તા વચ્ચે ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ થયેલી વાતચીતના સંદર્ભમાં આપેલા જવાબો આંક ૧૨ ખાતેની એફ.આઈ.આર.માં ફરિયાદી દ્વારા કરાયેલા નિવેદન સાથે અસંગત છે. અદાલત સમક્ષ તેણે એવું કહ્યું છે કે પાણીના જોડાણની મંજૂરી મેળવવા માટે અમદાવાદ

મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના જળ વિભાગની કચેરીએ જવા માટે મજબૂર થવાને કારણે તેને કદી અકળામણ કે નિરાશા અનુભવાઈ નહોતી અને બીજી બાજુ, ફરિયાદમાં એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ ફરિયાદીની કેબિનમાં પ્રવેશ્યા પછી તેણે અપીલકર્તાને સીધો પ્રશ્ન કર્યો હતો કે તે પાણીના પાઈપ જોડાણ માટે આવ્યો છે, તે હેતુસર તેણે જળ વિભાગની કચેરીએ અનેક ધક્કા ખાધા છે અને હવે તેને જોડાણ આપે છે કે નહીં, અને તે સમયે એવો જવાબ મળ્યો હતો કે મૂળ અરજદાર મુનશીભાઈની ફાઈલ તો તેની પાસે જ છે અને પાણીનું જોડાણ મંજૂર છે, પરંતુ માત્ર એ કારણે કામ કરવામાં આવશે નહીં. તેથી રૂ.૧૦૦/-ની કથિત માંગણી કરવામાં આવે તે પહેલાં જ અપીલકર્તા અને ફરિયાદી વચ્ચેની વાતચીત સૌજન્યપૂર્ણ રહી નહોતી. તેમ છતાં અદાલત સમક્ષ ફરિયાદીએ આ પાસા પર પડદો પાડવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. તેથી સ્પષ્ટપણે આ મુદ્દો વિચારવા જેવો બને છે કે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ, જ્યારે તેણે જળ વિભાગની કચેરીની મુલાકાત લીધી હતી, ત્યારે અપીલકર્તાએ લાંચની માંગણી કરી હતી તે અંગેનું પુરાવું ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ કરવામાં આવેલી માંગણી અંગેના પુરાવાને સમર્થન આપતું પુષ્ટિકારક પુરાવા-ખંડ તરીકે ગણાવી શકાય કે નહીં. તેનો જવાબ સ્પષ્ટપણે હકારાત્મક થશે, જો આ બતાવવા પૂરતું પુરાવું હોય કે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ ફરીથી રૂ.૧૦૦/-ની માંગણી કરતી વખતે ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ની અગાઉની માંગણીનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો અને ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ

ફરીથી રૂ.૧૦૦/-ની માંગણી અંગેનું પુરાવું પુરાવાના બળ પર સાબિત થાય. પરંતુ વર્તમાન કેસમાં ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ ફરિયાદી કથિત રીતે અપીલકર્તાને મળવા ગયો ત્યારે તેની સાથે કોઈ વ્યક્તિ નહોતી. અદાલત સમક્ષનો ફરિયાદી એવો વ્યક્તિ છે કે જેણે ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૭ના રોજ અપીલકર્તા દ્વારા માંગણી કરવામાં આવી હોવાના બીજા જ દિવસે તરત જ એ.સી.બી.ની કચેરીની મુલાકાત લીધી નહોતી. ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૭ સોમવારનો દિવસ હતો અને વધુમાં વધુ ૩૦મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૭ સુધીમાં ફરિયાદ નોંધાવી શકાય તેવી હતી. જોકે, ફરિયાદ ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૭ના રોજ કરવામાં આવી છે. ફરિયાદ પક્ષનું એવું પ્રકરણ નથી કે ૩૦મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ પાણીના જોડાણ માટે રૂ.૨૦૦/-ની રકમ ચૂકવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે ફરિયાદીને ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૭ની મુલાકાત દરમિયાન જ જોડાણની મંજૂરી વિશે મૌખિક રીતે જાણ કરવામાં આવી ગઈ હતી. તેથી મૂળ અરજદાર મુનશીભાઈને તે બાબતનો ઔપચારિક સંદેશ પ્રાપ્ત થવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નહોતો. વિભાગમાં રહેલી ફાઇલ બારી સુધી લઈ જવાની રહેતી જેથી સંબંધિત કારકુન રકમ સ્વીકારી રસીદ આપી શકે. શક્ય છે કે રૂ.૧૦૦/-ની માંગણીથી અકળાઈને ફરિયાદીએ સીધી ફરિયાદ નોંધાવવાનું નક્કી કર્યું હોય. તેથી ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૭ની ફરિયાદને વિલંબિત ફરિયાદ કહી શકાય નહીં. પરંતુ જ્યારે ફરિયાદી એ.સી.બી. સમક્ષ ફરિયાદ કરવાની દૃઢ મનશા રાખતો હતો અને ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૭નો પાંસો ગોઠવવામાં આવ્યો

હતો, જે અપીલકર્તા અડધા દિવસની રજા પર હોવાથી કચેરીમાં હાજર ન હોવાથી નિષ્ફળ ગયો, ત્યારે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ જ્યારે તેણે ફરીથી અપીલકર્તાની કચેરીની મુલાકાત લીધી ત્યારે તેની સાથે કોઈ સ્વતંત્ર સાક્ષીને લઈ જવામાં તેને કંઈ બાબતે અટકાવ્યો. માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે જે અત્યંત મહત્વનો પ્રશ્ન વિચારવાનો હતો તે એવો હતો કે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ ફરિયાદીએ અપીલકર્તાની કચેરીની આપેલી મુલાકાત સ્વૈચ્છિક હતી કે એ.સી.બી.ના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવના કહ્યા મુજબ આપવામાં આવેલી મુલાકાત હતી. કારણ કે ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ શ્રી જાદવે મુદ્દામાલ ચલણી નોટ પોતાની પાસે જ રાખી હતી, તેથી સામાન્ય રીતે ફરિયાદી ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ અપીલકર્તાની કચેરીએ ગયો ન હોત. ખૂબ શક્ય છે કે ઉક્ત પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવ અને ફરિયાદી બન્નેએ, અથવા એમમાંથી કોઈ એકે, અપીલકર્તા હજુ પણ માંગણી પર અડગ છે કે નહીં તે જાણી લેવાનું વિચાર્યું હોય. એમ બન્નેએ અથવા એમમાંથી કોઈ એકે આ પાસા અંગે વિચાર્યું હોય અને તે કારણસર ફરિયાદી ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ જળ વિભાગમાં ગયો હોય, તો પ્રારંભિક માંગણીના મુદ્દે પુષ્ટિકારક પુરાવો મેળવવા માટે ફરિયાદી સાથે એક સ્વતંત્ર સાક્ષીને મોકલી શકાય તેમ હતું. ફરિયાદીને એ.સી.બી.ના પાંસા સંબંધિત કેસમાં પ્રારંભિક માંગણીના મુદ્દે પુરાવાનું શું મૂલ્ય છે તેની જાણ ન હોય શકે, પરંતુ અદાલત અનુમાન કરી શકે છે કે ઓછામાં ઓછા શ્રી જાદવ તો જાણકાર વ્યક્તિ હતા; પરંતુ ફરિયાદી તથા ઉક્ત

શ્રી જાદવના પુરાવાનું એકસાથે વાચન કરતાં એવું જણાય છે કે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ બપોરના સમયે ફરિયાદી અપીલકર્તાની કચેરીએ ગયો હતો તે બાબતે શ્રી જાદવને જાણ કરવામાં આવી નહોતી અથવા તેઓ જાણતા નહોતા. તેથી ફરી એકવાર, જોકે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ની માંગણી સાબિત કરવા માટે ફરિયાદી ફરિયાદ પક્ષને વિશ્વસનીય સ્વતંત્ર પુરાવું આપી શકતો હતો, તો ફરિયાદીના શબ્દોને ગોસ્પેલ સત્ય સમાન સ્વીકારવા જોઈએ કે શંકાની દૃષ્ટિએ જોવાના જોઈએ, એવો પ્રશ્ન ઊભો થાય છે. એવો જણાય છે કે આ પ્રશ્નની યોગ્ય મૂલવણી માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે કરી નથી અને આવી હકીકતી પરિસ્થિતિના અભાવે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ કરવામાં આવેલી માંગણી અંગેના પુરાવાનો ઉપયોગ ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ કરવામાં આવેલી પ્રારંભિક માંગણી માટે પુષ્ટિકારક પુરાવા-ખંડ તરીકે સુરક્ષિત રીતે કરી શકાય તેમ નથી. ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ની ફરિયાદમાં વિશેષરૂપે ઉલ્લેખ છે કે ફરિયાદીને જાણ કરવામાં આવી હતી કે નિયમો મુજબ તેને રૂ.૨૦૦/-ની રકમ ચૂકવવી પડશે અને તે આ તબક્કે તે રકમ ચૂકવી શકે. તેથી ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ ફરિયાદીએ અપીલકર્તાને ફરીથી એવો જ પ્રશ્ન પૂછવાનો કોઈ કારણ ન હતું કે તેના પાણીના જોડાણનું શું થયું, ખાસ કરીને જ્યારે તે ક્ષણ સુધી નિયમો મુજબની રૂ.૨૦૦/-ની રકમ ચૂકવવામાં આવી નહોતી. ન તો પોતાની જબાનબંધીમાં અને ન તો ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ કરવામાં આવેલી અનુગામી ફરિયાદમાં ફરિયાદીએ એવું જણાવ્યું છે કે ૦૩મી

જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ તેણે અપીલકર્તાની કચેરીની મુલાકાત લીધી હતી અને તે સમયે તેણે ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ની અગાઉની વાતચીતનો ઉલ્લેખ કરીને અગાઉની રૂ.૧૦૦/-ની માંગણી ફરીથી દોહરાવી હતી; અન્યથા સામાન્ય રીતે અપીલકર્તાનો પ્રતિભાવ એવો હોત કે તેની સૂચના છતાં ફરિયાદીએ નિયમ મુજબની રૂ.૨૦૦/-ની રકમ તથા ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ અગાઉ કથિત રીતે માંગવામાં આવેલી રૂ.૧૦૦/-ની રકમ ચૂકવી નથી, તેથી કંઈ કરી શકાય નહીં અને તે ફાઈલ પોતાની પાસે જ રાખે. ઓછામાં ઓછું ભ્રષ્ટ અધિકારી તો ચોક્કસપણે અગાઉની વાતચીત યાદ અપાવવાનો પ્રયાસ કરે. પરંતુ આ મુદ્દે એવું કહી શકાય તેવું કોઈ વિશ્વસનીય અને સુસંગત પુરાવું નથી કે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ ફરિયાદી પાસેથી, જેમ ફરિયાદીએ ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ની બીજી ફરિયાદમાં જણાવ્યું છે તેમ, તે રકમ ચૂકવાઈ નથી અને નિયમ મુજબની રૂ.૨૦૦/-ની રકમ પણ ચૂકવાઈ નથી તે જાણ્યા પછી પણ અપીલકર્તાએ ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ની અગાઉની વાતચીતનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો. તપાસવામાં આવેલા બચાવ પક્ષના સાક્ષીઓની ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા ઉલટ-તપાસ કરવામાં આવી છે. માત્ર એટલા માટે કે સાક્ષી બચાવ પક્ષનો છે, તેનો પુરાવો કાયદેસર રીતે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીના પુરાવા કરતાં નીચી કક્ષાનો ગણાવી શકાય નહીં, કારણ કે સાક્ષીઓ ન્યાયકાર્યમાં સહાયરૂપ થાય તે માટે અદાલતમાં આવે છે અથવા અદાલતમાં બોલાવવામાં આવે છે. કોઈ વિશેષ કારણ કે પરિસ્થિતિને કારણે કોઈ ચોક્કસ સ્વતંત્ર સાક્ષી વિરુદ્ધ ભિન્ન રીતે નોંધ

ન લેવાઈ હોય, ત્યાં સુધી સાક્ષીને સીધા કે આડકતરી રીતે દોષારોપિત કરી શકાય નહીં. તેથી ફરિયાદ પક્ષ માટે સુદઢ અને વિશ્વસનીય પુરાવા દ્વારા નોંધ પર આ બાબત લાવવી શક્ય હતી કે ફરિયાદી ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ જળ વિભાગમાં ગયો હતો અને પોતાની કેબિનમાં અપીલકર્તાને મળ્યો પણ હતો. શ્રી એ.ડી. દ્વારા એક રજૂઆત પણ કરવામાં આવી છે. અપીલકર્તા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શાહે દલીલ કરી કે, ફરિયાદીના નિર્વસ્ત્ર મૌખિક નિવેદન સિવાય કોઈ વિશ્વસનીય પુરાવાના અભાવે, વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે એ સ્વીકારવું યોગ્ય ન હતું કે ફરિયાદી અપીલકર્તાની કચેરીએ ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ ગયો હતો અને તે સમયે પણ અપીલકર્તાએ રૂપિયા ૧૦૦/- ની રકમની ફરી માંગણી કરી હતી. ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ ગયેલો મુલાકાતી તે વ્યક્તિથી ભિન્ન ન હતો જેણે ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ અપીલકર્તાને મળ્યો હતો અને જેઓ પાસેથી રૂપિયા ૧૦૦/- ની લાંચની રકમ માગવામાં આવી હતી. તેથી ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ અપીલકર્તા માટે ફરીથી માંગણી કરવી જરૂરી હતી કે નહીં, ખાસ કરીને જ્યારે અગાઉ ચર્ચા કર્યા મુજબ, અરજી તો ૨૯મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજની મુલાકાત કરતાં પણ ઘણાં પહેલાં અપીલકર્તાની કેબિનમાંથી નીકળી ગઈ હતી, તે એક પ્રશ્ન છે. તેથી ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ ફરિયાદીએ જળ વિભાગમાં અને વિશેષ કરીને અપીલકર્તાની કેબિનમાં મુલાકાત લીધી હતી તે બાબતે કોઈ સશક્ત અને વિશ્વાસપ્રદ પુરાવો ઉપલબ્ધ નથી. ફરિયાદ પક્ષે પોતાનો કેસ તમામ યુક્તિસંગત

શંકાથી પર સાબિત કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ અને તે પણ ઉપલબ્ધ શ્રેષ્ઠતમ પુરાવાઓ દ્વારા, તેવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. એ જ રીતે, ફરિયાદ પક્ષ પર આ બાધ્યતા પણ છે કે તે તમામ સંભવિત શ્રેષ્ઠ પુરાવાઓ એકત્રિત કરે જેથી તે અદાલત સમક્ષ રજૂ કરી શકાય. અત્રે વર્તમાન કેસમાં, ફરિયાદી અને એ.સી.બી.ના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવ ટ્રેપ સફળ થાય તે માટે પોતાના પ્રયાસો ચાલુ રાખવા દૃઢનિશ્ચિત હતા. ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ બોલાવવામાં આવેલા કોઈપણ પંચ સાક્ષીને ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ અપીલકર્તાની કેબિનમાં ફરિયાદી સાથે મોકલી શકાય તેમ હતું. ઘણી શક્યતા છે કે ફરિયાદીએ એવો કોઈ સ્વતંત્ર વ્યક્તિને પણ કેબિનની બહાર જવા કહ્યું હોત, જેમ વર્તમાન કેસમાં ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ, અર્થાત્ ટ્રેપના દિવસે, પંચ સાક્ષીને કહ્યું હોવાનું આક્ષેપિત છે. પરંતુ ઓછામાં ઓછું આવા સ્વતંત્ર સાક્ષીનો પુરાવો ફરિયાદ પક્ષને એટલો તો ઘણો ઉપયોગી બની શક્યો હોત કે ફરિયાદી ખરેખર ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ ફરિયાદીની કેબિનમાં પ્રવેશ્યો હતો, અને ફરિયાદી તથા પોતે વચ્ચે થયેલી વાતચીત અંગે ફરિયાદીએ આપેલા મૌખિક પુરાવા વિશે અપીલકર્તા શું કહે છે તે બાબતે અદાલત અપીલકર્તા પાસેથી ચુકિતસંગત, સારો અને વિશ્વાસપ્રદ ખુલાસો સ્વીકારી શકત; અન્યથા ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ ફરિયાદીની મુલાકાત બાબતે અપીલકર્તાએ કરેલા ઇનકારને, એ કહીને ફગાવી શકાય નહીં કે આ ખુલાસો ખોટો છે અથવા અગ્રાહ્ય છે અને તે માત્ર નિર્વસ્ત્ર ઇનકાર છે. તેથી અદાલત અપીલકર્તા

તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એ.ડી. શાહની આ દલીલ સ્વીકારવાની વૃત્તિ ધરાવે છે કે આ એવો કેસ છે જેમાં અપીલકર્તા દ્વારા લાંચની રકમની પ્રારંભિક માંગણી અંગે પૂરતો પુરાવો નથી અને વિવિધ સરકારી તથા અર્ધસરકારી વિભાગોમાં લોકોના કામ કરાવવામાં મદદરૂપ થનાર સામાજિક કાર્યકર અથવા કાર્યકર તરીકે પોતાને રજૂ કરનાર ફરિયાદી પર આ અદાલત માટે વિશ્વાસ મૂકવો સુરક્ષિત નથી. નિશ્ચિત જ, અગાઉના પ્રસંગે તેના દ્વારા કરવામાં આવેલું એવું કોઈ કામ તે સફળતાપૂર્વક દર્શાવી શક્યો નથી, પરંતુ જ્યારે ફરિયાદીએ સ્વીકાર્યું છે કે તે આવા અથવા સમાન કાર્યો કરવા ઉત્સુક છે અને તે પોતે જ ટ્રેપનો સાક્ષી છે, ત્યારે આવા ફરિયાદીના પુરાવા સાથે અત્યંત સાવધાનીપૂર્વક વર્તવું જોઈએ.

૨૨. ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષ નોંધતી વખતે મેં વધુ એક સંભાવના પણ ધ્યાનમાં રાખી છે કે પ્રારંભિક માંગ અંગે કોઈ સુસંગત અને વિશ્વસનીય પુરાવો ઉપલબ્ધ નથી, અને આ સંભાવના એવી છે કે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ થયેલી કથિત મુલાકાત, ભલે તે ફરિયાદી દ્વારા કરવામાં આવી હોય, તો પણ ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૭ના રોજ બોલાવવામાં આવેલા પંચોમાંથી કોઈ એક સ્વતંત્ર વ્યક્તિને સંભાવિત રીતે ફરિયાદી સાથે મોકલવામાં આવ્યો હોવો જોઈએ; પરંતુ અપીલકર્તા તરફથી લાંચની રકમ અંગે કોઈ નિશ્ચિત માંગ ન હોવાને કારણે ફરિયાદ પક્ષે કદાચ તે પાસું ઢાંકીને રાખ્યું હશે અને તેથી જ આ બે પૈકી કોઈપણ પંચની ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા પૂછપરછ કરવામાં આવી નથી; નહીં તો, ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૭ના રોજ પંચનામાના પ્રથમ ભાગની રચના કરતી વેળાએ ફરિયાદીએ

તેમને જણાવેલા તથ્યો અંગે ફરિયાદીના કથનને તેઓ સમર્થન આપી શક્યા હોત.

૨૩. તે સુસ્થાપિત છે કે તપાસ અધિકારીએ નિષ્પક્ષ રીતે અને પારદર્શક રીતે કાર્ય કરવાનું હોય છે; પ્રથમ, ફરીયાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફરીયાદની પ્રામાણિકતાની તપાસ કરતી વખતે; દ્વિતીય, જાળ નિછાવતી વખતે; અને તૃતીય, પંચોની પસંદગી કરતી વખતે તથા જાળ સફળ થાય કે નિષ્ફળ જાય તે સ્થિતિમાં પંચનામાના બીજા ભાગની તૈયારી કરતી વખતે અને ફસાયેલી સરકારી નોકરશાહ દ્વારા, જો કોઈ, ખુલાસો આપવામાં આવ્યો હોય તો તેના પરિપ્રેક્ષ્યમાં તપાસ દરમિયાન પણ. હવે એક વધુ પાસું એવું છે કે, આ અદાલત તથા સર્વોચ્ચ અદાલતના વિવિધ નિર્ણયો દ્રષ્ટિએ, એવી પાઉડરની પસંદગી અંગે પણ વિચારણા આવશ્યક બને છે જે અન્યથા અદ્રશ્ય હોય, જેથી લાંચની રકમ સ્વીકારવામાં આવી હોવાનો કોઈ વૈજ્ઞાનિક પુરાવો ઉપલબ્ધ થઈ શકે, કારણ કે એવું નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું છે કે એન્થ્રેસીન પાઉડરના બદલે ફીનોલ્ફથેલિન પાઉડરનો ઉપયોગ થવો જોઈએ. જેથી અદાલત સ્વીકારના મુદ્દા અંગે પુરાવાની મૂલવણી કરતી વખતે વૈજ્ઞાનિક સહાયરૂપ વધુ વિશ્વસનીય માહિતી મેળવી શકે. વર્તમાન કેસમાં, ફરીયાદી કે તપાસ અધિકારી શ્રી જાદવ, એમના પૈકી કોઈના પુરાવામાં એવું કશું જ નથી કે જાળ નિષ્ફળ ગયાના બીજા દિવસે એમણે શું કર્યું હતું. તપાસ અધિકારી શ્રી જાદવ માટે અપીલકર્તાનો અડધા દિવસની રજાનો અહેવાલ મેળવવો શક્ય હતો અને તે અપીલકર્તા વિરુદ્ધ અથવા અપીલકર્તાના

હિતમાં સંબંધિત પરિસ્થિતિ રજૂ કરી શક્યો હોત, કારણ કે જો ફરીયાદીને ખરેખર ૩૧ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ આવવા માટે પ્રારંભિક માંગણીની તારીખ એટલે કે ૨૯ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ કહેવામાં આવ્યું હોત, તો અપીલકર્તા દિવસના બીજા ભાગમાં રજાએ જઈ શક્યો ન હોત અથવા તે કચેરી છોડે તે પહેલાં ૩૧ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ દિવસના પહેલા ભાગમાં ફરીયાદીને બોલાવી શક્યો હોત. તેથી, જ્યારે આવો રજાનો અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો હોય અને મંજૂર કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યારે તે અપીલકર્તાના વર્તન પર કંઈક પ્રકાશ પાડી શક્યો હોત; અન્યથા, કોઈ રકમ સ્વીકારતો સરકારી નોકરશાહ પોતે કચેરીમાં ઉપલબ્ધ રહેવાનો પ્રયત્ન કરે. તેથી અપીલકર્તા કચેરીમાં ઉપલબ્ધ ન હોવાનો તથ્ય એવો છે કે જે ફરીયાદીના આ સિદ્ધાંત પર શંકાની છાયા તરીકે જોવામાં આવી શકે કે તેને ૩૧ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ, અને તે પણ દિવસના બીજા ભાગમાં, લાંચની રકમ સાથે અપીલકર્તાએ બોલાવ્યો હતો. ૩૧ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ વર્ષનો છેલ્લો દિવસ હોવાથી, અનુભવ અનુસાર, અનેક સરકારી અને અર્ધસરકારી કર્મચારીઓએ જો આખા વર્ષ દરમિયાન મળતી કેઝ્યુઅલ રજા ભોગવી ન હોય કે ઉપયોગમાં લીધી ન હોય, તો તે ભોગવવાનો લોભ થતો હોય છે. તેથી, છેલ્લા સોમવારે રજાનો અહેવાલ મૂકીને અપીલકર્તાનું પોતાની કચેરીમાંથી અચાનક નીકળી જવું કદાચ તેના વિરુદ્ધ ગયું હોઈ શકે. એવું જણાય છે કે આ દિશામાં કોઈ તપાસ કરવામાં આવી નથી. તપાસ એજન્સી પાસે એ અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે તે તમામ સંબંધિત તથ્યો અંગે તમામ દિશાઓમાંથી પુરાવા એકત્રિત

કરે, જેથી તે અદાલત સમક્ષ મુકવામાં આવી શકે. એ સાચું છે કે તપાસ એજન્સી દ્વારા એકત્રિત કરાયેલો દરેક પુરાવો અદાલત સમક્ષ મુકવો આવશ્યક નથી અને અપીલકર્તા વિરુદ્ધ આરોપપત્ર રજૂ કરતી વખતે તપાસ અધિકારીને તે કયા પુરાવા પર આધાર રાખવા ઈચ્છે છે તે પુરાવાના ભાગોની પસંદગી કરવાની મુક્તિ છે. પરંતુ તેને પોતાની પસંદગીનો જ પુરાવો એકત્રિત કરવાનો કોઈ વિશેષાધિકાર પ્રાપ્ત નથી, અન્યથા તે નિષ્પક્ષતા અને પારદર્શિતાનું તત્ત્વ ગુમાવી બેસે. તેથી, જે પુરાવો એકત્રિત કરવામાં આવ્યો હતો પરંતુ અંતિમ અહેવાલના ભાગરૂપે અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હતો, તે બાબતે આરોપી, એસીબી કેસોમાં મંજૂરી આપનાર સત્તાધિકારી અને અંતે જરૂર પડે તો અદાલત પણ, તપાસ દરમિયાન એકત્રિત કરાયેલા આવા તથ્યો પર વિચાર કરી શકે છે. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવ સતત ત્રણ કાર્યદિવસો એટલે કે ૦૧મી, ૦૨મી અને ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ દરમિયાન નિષ્ક્રિય રહ્યા હતા. ફરિયાદ પક્ષ અને ફરીયાદીના કહેવા મુજબ પણ, ફરીયાદી ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ અપીલકર્તાની કચેરીએ ગયો હતો, જેને ફરીયાદી તરફથી કેટલીક હલચલ થયેલો દિવસ કહી શકાય, પરંતુ અગાઉ ચર્ચા કર્યાપ્રમાણે, સંતોષકારક સમર્થનના અભાવે ફરીયાદીના પુરાવાના આ ભાગ પર આધાર રાખવો સુરક્ષિત નહીં ગણાય. એ સાચું છે કે ફરિયાદ પક્ષ એવી દલીલ કરી શકે, અને નીચલી અદાલતના વિદ્વાન ન્યાયાધીશ સમક્ષ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી, કે ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ની ફરીયાદનો ઉપયોગ ફરીયાદીના નિવેદનના

સમર્થનરૂપ પુરાવાના ભાગ તરીકે થઈ શકે; પરંતુ ત્યારબાદ, માંગણીનું પુનરાવર્તન થતા ફરીયાદીએ તાત્કાલિક ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ અથવા વધુમાં વધુ ૦૪મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ પોલીસ સ્ટેશને જવું જોઈએ હતું. પોલીસ સ્ટેશને કોઈ રજા હતી નથી. ઓછામાં ઓછું વધારાની ફરીયાદ શ્રી જાદવે ૦૩મી જાન્યુઆરીના રોજ દિવસના અંતિમ ભાગમાં અથવા ઓછામાં ઓછું ૦૪મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ તો લીધી જ શકાત. તેથી, ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ની વધારાની ફરીયાદને વિલંબિત ફરીયાદ તરીકે જોવી જોઈએ કે નહીં એ પણ એક પ્રશ્ન છે, પરંતુ તે ભાગ પર કોઈ ટિપ્પણી કર્યા વિના, કારણ કે આ એટલો ગંભીર વિલંબનો કેસ નથી, અદાલતે ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ની ફરીયાદની વિગતોનો ફરીયાદી અને શ્રી જાદવના નિવેદનના સમર્થનરૂપ પુરાવા તરીકે ઉપયોગ કરતી વખતે સાવચેત રહેવું જોઈએ.

૨૪. અગાઉ નોંધ્યા મુજબ, એ.સી.બી.ના પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવે ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ નવી ફરિયાદ લેવી જોઈતી હતી અને ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ની ફરિયાદ તેમજ તે દિવસે તૈયાર કરાયેલ પંચનામાના પ્રથમ અને દ્વિતીય ભાગ સહિતના કાગળો ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ નોંધાયેલ ફરિયાદના સમર્થનમાં પુરાવાના સમર્થક ભાગ તરીકે રજૂ કરી શકાયા હોત. જો અદાલત ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ વધુ ફરીયાદ નોંધવાની ક્રિયાને, દલીલ માટે માની લઈએ તો પણ, પ્રક્રિયાત્મક ભૂલ અને અજ્ઞાનતા તરીકે ગણે, તો પણ તપાસ અધિકારી પર આ બાબતનું સંતોષકારક સ્પષ્ટીકરણ

આપવાની ફરજ હતી કે એન્થ્રેસિન પાઉડર લગાડેલી ફરીયાદીની ચલણી નોટ તેણે પોતાની પાસે શા માટે જાળવી રાખી. ઉક્ત વસ્તુનો દુરુપયોગ ટાળવા માટે, ફરીયાદીને રૂપિયા ૧૦૦/- ની બીજી એક ચલણી નોટ આપી શકાય તેમ હતું અને બોલાવાયેલા પંચોની હાજરીમાં પંચનામાના પ્રથમ ભાગની તૈયારી માટે સંપૂર્ણપણે અલગ ચલણી નોટનો ઉપયોગ કરી શકાય તેમ હતો. ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ બોલાવવામાં આવેલા પંચો અલગ સમૂહના પંચો છે અને અદાલત સમક્ષ તપાસવામાં આવેલા પંચોએ એવું જણાવ્યું છે કે એન્થ્રાસીન પાવડર મુદ્દામાલ ચલણી નોટ પર લગાવવામાં આવ્યું હતું, જે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલી હકીકતને સંપૂર્ણપણે વિરુદ્ધ છે, કારણ કે ફરિયાદ પક્ષના જણાવ્યા મુજબ ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ જે ચલણી નોટ પર એન્થ્રાસીન પાવડર ચોપડવામાં આવ્યું હતું, તે જ નોટનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો અને ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ની સાંજથી ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ સુધી તે પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવ પાસે જ રાખવામાં આવી હતી. તેથી ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ તૈયાર કરાયેલા પંચનામાના પ્રથમ ભાગમાં ઉલ્લેખિત ચલણી નોટનો નંબર એ જ છે, જે ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ અપીલકર્તા પાસેથી જપ્ત કરવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ તૈયાર કરાયેલા પંચનામાના પ્રથમ ભાગને અથવા તેની કોઈપણ વિગતોને પંચ સાક્ષીઓ દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી નથી. નિશ્ચિતપણે, ફરિયાદી અને તપાસ અધિકારીએ તે મુજબ જણાવ્યું છે. ચલણી નોટનો નંબર નિશ્ચિતપણે ૦૫મી

જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ ૧૫-૩૦ કલાકથી ૧૬-૦૦ કલાક દરમિયાન એ.સી.બી. પોલીસ સ્ટેશન, અમદાવાદ ખાતે તૈયાર કરાયેલા પંચનામાના પ્રથમ ભાગમાં (પાનું નંબર ૧૮૭) દર્શાવવામાં આવ્યો છે. આ કલાકો દરમિયાન કચેરીમાં પોલીસ કોન્સ્ટેબલ શ્રી ભાવનજી નાથુજી ગોર દ્વારા અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના પ્રયોગ દરમિયાન પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવે રૂપિયા ૧૦૦/-ની મુદ્દામાલ ચલણી નોટ કયા સ્થળેથી બહાર કાઢી હતી તે અંગે કોઈ ઉલ્લેખ નથી. તેના વિરુદ્ધ એવું જણાય છે કે શ્રી જાદવે પોતે જ તે નોટ પંચોને બતાવી હતી અને ત્યારબાદ પંચોને એન્થ્રાસીન પાવડરની અસર દર્શાવવા માટે તથા પંચ સાક્ષીઓ આ બાબતે સાક્ષી આપી શકે તે હેતુથી અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના પ્રયોગ માટે તે પોલીસ કોન્સ્ટેબલ શ્રી ભાવનજીને સોંપવામાં આવી હતી. રસપ્રદ રીતે, ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ તૈયાર કરાયેલા પંચનામાના બીજા ભાગમાં સ્પષ્ટ થાય છે કે શ્રી જાદવને એન્થ્રાસીન પાવડર ચોપડાયેલી મુદ્દામાલ ચલણી નોટને સ્પર્શ કરવાનો પ્રસંગ આવ્યો હતો, પરંતુ પોલીસ કોન્સ્ટેબલ શ્રી ભાવનજીની જેમ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જાદવ દ્વારા અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના પ્રયોગ પૂર્ણ થયા બાદ તેમના હાથ ધોવામાં આવ્યા હતા તેવો કોઈ ઉલ્લેખ નથી. એવો ઉલ્લેખ પંચનામાના પ્રથમ ભાગમાં કરવામાં આવી શક્યો હોત, જ્યારે તે માટે કરવામાં આવ્યો છે પોલીસ કોન્સ્ટેબલ શ્રી ભાવનજી. પુરાવામાં એવું આવેલું છે કે ફરિયાદીએ તે જ કોટ પહેર્યો હતો જે તેણે ૩૧મી

ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ, તે દિવસે ગોઠવાયેલા જાળ માટે જ્યારે તે કચેરીએ ગયો હતો, ત્યારે પહેર્યો હતો. પરંતુ ફરિયાદીએ ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ અથવા ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ પહેરેલા અન્ય કપડાંના વર્ણન અંગે કોઈ ઉલ્લેખ નથી, અને પુરાવામાં એવું દર્શાવવા માટે કંઈ નથી કે ફરિયાદીએ ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ પહેરેલા કપડાં, ફરિયાદીએ ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ પહેરેલા કપડાંથી ભિન્ન હતા; અને જ્યારે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ મુખ્યત્વે અપીલકર્તાના હાથ પર, પેન્ટના ખિસ્સા પર અને અપીલકર્તાની પેન્ટના ખિસ્સામાંથી મળેલી એક ચિઠ્ઠી પર મળેલા એન્થ્રાસિન પાવડરના નિશાનો પર આધારિત છે, ત્યારે એ વિચારવાનું જરૂરી બને છે કે મુદ્દામાલ ચલણી નોટ અને ફરિયાદીના ખિસ્સા ઉપરાંત, જેમાં પોલીસ કોન્સ્ટેબલ શ્રી ભવાનજીએ ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ મુદ્દામાલ ચલણી નોટ મૂકી હતી, એન્થ્રાસિન પાવડરની હાજરી કેટલાં સ્થળોએ શક્ય અને/અથવા સંભવિત હતી; અને જ્યારે પુરાવામાં એવું આવેલું છે કે તેણે તે જ કોટ પહેર્યો હતો જે તેણે ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ પહેર્યો હતો, અને તે દિવસે, પંચનામાના બીજા ભાગની પૂર્ણતા સમયે અથવા પંચનામું તૈયાર કરતી વખતે, ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ તૈયાર કરાયેલા પંચનામાના કોઈપણ પંચ દ્વારા અથવા શ્રી જાદવ દ્વારા અથવા ફરિયાદી દ્વારા હાથ ધોયા હોવાનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી, ત્યારે આ બાબત સંતોષકારક પુરાવાના ભાગરૂપે નોંધ પર આવી નથી; તેથી અદાલતે પુરાવાની મૂળવણી કરતી વખતે સાવચેત રહેવું જોઈએ હતું, કારણ કે અપીલકર્તાના શર્ટ

પર મળેલા એન્થ્રાસિન પાવડરની હાજરીનો ઉપયોગ મુદ્દામાલ ચલણી નોટના વ્યવહાર/હસ્તાંતરણ અથવા આપલે અંગે સમર્થક પુરાવા તરીકે થઈ શકે. પંચનામા અનુસાર તથા ફરિયાદી અને તપાસ અધિકારીના કહેવાથી, ફરિયાદીના શર્ટના ખિસ્સામાં ચલણી નોટ મૂકનાર વ્યક્તિ પોલીસ કોન્સ્ટેબલ શ્રી ભવાનજી હતો. તેથી પ્રથમ તો શર્ટનો ખિસ્સો પહોળો કરવા માટે ભવાનજી સહિત કોઈકએ ફરિયાદીએ પહેરેલા કોટને સ્પર્શ્યો જ હોવો જોઈએ. આવી જ સ્થિતિ ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ પણ ઊભી થઈ હોત; શર્ટના ખિસ્સામાંથી અથવા કોટના ખિસ્સામાંથી ચલણી નોટ કાઢતી વખતે પણ કોટનો એન્થ્રાસિન પાવડર સાથે સંપર્ક થયો જ હશે. તેથી પંચનામાના બીજા ભાગને તૈયાર કરતી વખતે કોટ પર મળેલી એન્થ્રાસિન પાવડરની હાજરીથી ફરિયાદ પક્ષને કોઈ રીતે મદદ મળતી નથી.

૨૫. ફરિયાદ પક્ષે ફરિયાદી તેમજ પંચ નં.૧-નરેન્દ્રકુમાર એમ. સોની (પીડબલ્યુ-૨) આંક ૧૬ ના પુરાવા પર એ બાબત સાબિત કરવા માટે આધાર મૂક્યો છે કે અમુક વાતચીત બાદ ફરિયાદી પાસેથી રૂપિયા ૧૦૦/- ની મુદ્દામાલ ચલણી નોટ સ્વીકારવામાં આવી હતી. ફરિયાદી અને અપીલકર્તા વચ્ચે થયેલી હોવાનો આક્ષેપિત સંવાદ સંબંધે કોઈ મોટો વિરોધાભાસ અથવા એવો મતભેદ નથી જેને ગંભીર અસંગતતા કહેવાય. વિધાવંત નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે આ પાસું ધ્યાનમાં લીધું હતું અને આ બાબતમાં પંચ તેમજ ફરિયાદીના વર્ણનને સ્વીકારતાં અને આ નિષ્કર્ષે પહોંચતાં કે આ એવો કેસ છે

જેમાં આરોપી સામેનો ફરિયાદ પક્ષનો કેસ સ્થાપિત થવો જરૂરી છે, તેને કંઈક વજન આપ્યું હતું. પરંતુ જ્યારે શ્રી એ.ડી. શાહે પુરાવા રજૂ કરીને એ દર્શાવ્યું કે અપીલકર્તા અને ફરિયાદી વચ્ચે થયેલી વાત પંચે સાંભળી અથવા કાનોકાન સાંભળી હોવાનું પંચનું કહેવું વિશ્વસનીય પુરાવા તરીકે સ્વીકારવામાં ન આવે અને જો અદાલતને આ રજૂઆતમાં કંઈક બળ જણાય અને સર્વ સંભાવનાઓ મુજબ પંચે એટલી વિગતવાર વાતચીત સાંભળી ન હોય, તો પછી ફરિયાદી અને અપીલકર્તા વચ્ચે થયેલી વાતચીતના સ્વરૂપ બાબતે ફરિયાદીના શબ્દો પર આધાર મૂકવો આપોઆપ અસુરક્ષિત બને છે. નિર્ણાયક પ્રશ્ન એવો થાય છે કે જો અપીલકર્તા નિર્દોષ હતો અને ફરિયાદી પાસેથી કોઈ રકમ સ્વીકારવાનો તેનો કોઈ ઇરાદો ન હતો, તો ફરિયાદી સાથે આવેલા વ્યક્તિને પોતાની કેબિનની બહાર મોકલવાની જરૂરત શું હતી. ફરિયાદી સાથે આવેલા વ્યક્તિને કેબિનની બહાર મોકલવું અથવા તે વ્યક્તિ વાતચીત સાંભળી ન શકે કે લેવડદેવડ જોઈ ન શકે તે માટે તેને દૂર મોકલવાનો નિર્દેશ આપવો, એવો વર્તન ગણાઈ શકે જે નિર્દોષતા સાથે સુસંગત નથી. સામાન્ય રીતે, નિર્દોષ જાહેર સેવક ફરિયાદી જેવા વ્યક્તિને એ પૂછે નહિ કે તેની સાથે આવેલ વ્યક્તિ કોણ છે. જાહેર સેવકનું આવું વર્તન ચોક્કસ પરિસ્થિતિમાં તેના વિરુદ્ધ જઈ શકે. પરંતુ અપીલકર્તા વિરુદ્ધ એવી પરિસ્થિતિનો ઉપયોગ કરતાં પહેલાં અદાલતે અન્ય પાસાઓ પણ વિચારવા જોઈએ, જેમ કે જાહેર સેવક જ્યાં કામ કરે છે તે જગ્યા; ખુરશીઓ ઉપલબ્ધ હતી કે નહીં, અને જો હતી તો કેટલી; તથા ફરિયાદી સાથે આવેલ પંચ તપાસ

અધિકારીએ ગોઠવેલી યોજના મુજબ અપીલકર્તા પાસે પહોંચ્યો ત્યારે અપીલકર્તા શું કરી રહ્યો હતો, કારણ કે ફરિયાદી અપીલકર્તાની કેબિનમાં પ્રવેશ્યો ત્યારે તેણે અપીલકર્તાને પોતાનું કામ વહેલી તકે કરવા વિનંતી કરી હતી. તેનો અર્થ એ થાય છે કે અપીલકર્તા નિષ્ક્રિય બેઠો નહોતો પરંતુ કોઈક કામ કરી રહ્યો હતો અને તેથી ફરિયાદીને ખુરશી ઓફર કર્યા બાદ તે પોતાનું કામ ચાલુ રાખ્યું હોય અને તેથી જ ફરિયાદીએ તેને પ્રાથમિકતા આપી પોતાની તરફ ધ્યાન આપવા વિનંતી કરી હોય. નિર્વિવાદ રીતે, ત્યાં એક જ ખુરશી હતી અને અગાઉ ચર્ચા મુજબ તેની કેબિન નાની હતી અને જ્યારે જાહેર સેવક કામ કરી રહ્યો હોય ત્યારે ગોઠવેલી કેબિનમાં કોઈ મુલાકાતી પ્રવેશે અને ફરિયાદી સાથે આવેલા વ્યક્તિને બહાર જવા કહે, તો તેને નિર્દોષતા સાથે અસંગત વર્તન કહી શકાય નહીં. તેથી હાલના કેસમાં આ સ્થિતિ ફરિયાદ પક્ષને મદદરૂપ થતી નથી. હવે ફરિયાદ પક્ષનું કહેવું એ છે કે પંચ નં.૧ કેબિનમાંથી બહાર નીકળ્યા પછી અપીલકર્તા અને ફરિયાદી વચ્ચે થયેલી વાતચીત તેણે કાનોકાન સાંભળી હતી. અહીં મુખ્ય વિરોધાભાસ ઊભો થાય છે. અપીલકર્તાની ખુરશી અને જ્યાં પંચ ઊભો હતો એમ આક્ષેપિત છે તે સંભાવ્ય સ્થળ વચ્ચેનું વાસ્તવિક અંતર કેટલું હતું તે અંગે કોઈ સકારાત્મક પુરાવો નથી. અગાઉ ઉલ્લેખ કર્યો મુજબ, બાજુની કેબિનમાં બેઠેલા બીજા અધિકારીએ, જ્યાં એક છિદ્ર હતું અને જ્યાં સામાન્ય ટેલિફોન મૂકાયેલો હતો, વાત કાનોકાન સાંભળવાની સંભાવના ધ્યાનમાં લેતાં, અપીલકર્તાએ ઊંચા અવાજે કહી શકાય તેવી કોઈ વાત પૂછેલી હોય અથવા ચર્ચેલી હોય એવું મનાય

નહીં. ખરું છે કે જે વ્યક્તિ વાતચીત પર એકાગ્રતા રાખે અને પરસ્પર વાત કરતાં વ્યક્તિઓને જોઈ શકે, તે સાંભળી શકે; પરંતુ તે માટે વાજબી શંકાથી પર સાબિત થવું જોઈએ કે પંચ નં.૧ કેબિનની અંદર બનતી ઘટનાઓ જોઈ શકતો હતો અને સાથે સાથે એકાગ્રતાપૂર્વક સાંભળી પણ શકતો હતો. એટલે તેને કેબિનની અંદર ઝાંખવું પણ પડતું અને સાંભળવું પણ પડતું. અપીલકર્તાની કચેરીમાં તે વ્યસ્ત સમય હતો અને ત્યાં સૂઈ પડે એવો મૌન માહોલ રહ્યો ન હોય. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં અડધા ફ્લેપવાળા દરવાજાના ચીરા અંગે ફરિયાદ પક્ષે રજૂ કરેલા પુરાવા બાબતે શ્રી એ.ડી. શાહે નોંધ પર લાવેલો વિરોધાભાસ અત્યંત મહત્વનો બની જાય છે. એક તબક્કે શ્રી એ.જે. દેસાઈ, વિધાવંત વધારાના સરકારી વકીલે પણ નિષ્પક્ષતાપૂર્વક સ્વીકાર્યું છે કે કેબિનના દરવાજાના પ્રકાર અંગે પુરાવામાં કંઈક અસંગતતા છે, કારણ કે બચાવ પક્ષે સંતોષકારક રીતે નોંધ પર લાવ્યું છે કે કેબિનમાં અડધો ફ્લેપવાળો દરવાજો હતો. તે એક ફ્લેપવાળો હતો અને ત્યાં આવેલી અન્ય કેબિનો પણ એ જ પ્રકારની હતી. અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલા ફોટોગ્રાફોને વિશ્વસનીય પુરાવા તરીકે ગણવામાં ન લેવા જોઈએ એ સાચું છે, કારણ કે તે ઘણા મહિનાઓ બાદ અને આરોપપત્ર દાખલ થયા પછી લેવામાં આવ્યા હતા. તેથી અપીલકર્તાએ ફોટોગ્રાફ્સ રજૂ કરેલા પુરાવાને અવગણીએ તોય ફરિયાદ પક્ષના પુરાવામાં રહેલી અસંગતતા નોંધ પર ચથાવત્ રહી છે અને વિધાવંત નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે આ નિર્ણાયક પાસું વિચાર્યું નથી. “પુરાવાની મૂલવણી” અંગે અદાલતો દ્વારા પ્રસ્થાપિત સિદ્ધાંત ધ્યાનમાં લેતાં

ભૂલ થઈ છે. જો પુરાવા રજૂ કરતી વખતે કોઈ વિરોધાભાસ ઊભો થયો હોય, તો જેના પ્રેરે તે વિરોધાભાસ ઊભો થયો હોય તે પક્ષે તેને દૂર કરવો જરૂરી છે; અન્યથા તે બીજો પક્ષ પોતાના હિતમાં તેનો ઉપયોગ કરી શકે. આ જ સિદ્ધાંત અનુસાર, અપીલકર્તા આવા અસ્પષ્ટ અથવા અનિરૂકત વિરોધાભાસના આધારે પોતાનો બચાવનો સિદ્ધાંત રજૂ કરી શકે અથવા વિકસાવી શકે. એકથી વધુ સ્થળે એવો ઉલ્લેખ છે કે ફ્લેપવાળો દરવાજો દરવાજાની ફ્રેમ પર જડાયેલો હતો અને પંચ નં.૧ અડધા દરવાજાના ફ્લેપ અને દરવાજાની ફ્રેમ વચ્ચેના ચીરા મારફતે કેબિનની અંદર ઝાંખી રહ્યો હતો. તે ફ્લેપની ફ્રેમ સાથે જોડીવાળી બાજુથી હતું કે બીજી બાજુથી, જે સ્પષ્ટ રીતે દરવાજાની ફ્રેમની બીજી બાજુએ લવચીક રહે છે, તે બાબત સ્પષ્ટ નથી. પંચનામામાં કે જુબાનીમાં ક્યાંય નથી કે પંચ નં.૧ ફ્રેમની જમણી બાજુ ઊભો હતો કે ડાબી બાજુ અને નોંધ પર એવું પણ કશું નથી કે શ્રી જાદવે પોતે બીજા ભાગનું પંચનામું દોરી કાઢતા પહેલાં અથવા બાદમાં એ નિશ્ચિત કર્યું હતું કે પંચ નં.૧એ આક્ષેપ કર્યો છે તેમ ચીરા મારફતે અંદરની બાબતો વાસ્તવમાં જોવી શારીરિક રીતે શક્ય હતી કે નહીં. નિશ્ચિતપણે, આવી સંતોષને તપાસ અધિકારીની વૈકલ્પિક સંતોષ કહી શકાય, પરંતુ ન્યાય વિતરણ પ્રણાલીમાં બહુ મર્યાદિત સ્તરે અધિકારીની એવી વૈકલ્પિક સંતોષને પણ કંઈક મહત્વ હોય છે અને અદાલતો તપાસ અધિકારીની એવી વૈકલ્પિક સંતોષને નિષ્પક્ષ દૃષ્ટિએ મૂલવે છે, જેમ કે કસ્ટમ અધિકારીઓના મામલામાં થાય છે. આવી પરિસ્થિતિમાં તપાસ અધિકારીની વૈકલ્પિક સંતોષનો કસોટીપથ્થર સ્પષ્ટપણે વિચારણી

દરમ્યાન નિષ્પક્ષ પરીક્ષણ પર આવે છે. પરંતુ હાલના કેસમાં નોંધ પર એવું કશું નથી કે શ્રી જાદવ અથવા તેમની સાથે પક્ષના સભ્ય તરીકે આવેલા કોઈ અધિકારીએ આવા પ્રયાસો કર્યા હતા; નહિતર તેનું પરીક્ષણ કરાઈ શક્યું હોત. બીજી ખામી ફ્લેપવાળા દરવાજાઓની સંખ્યા અંગે છે, કારણ કે પુરાવામાંથી એવો નિષ્કર્ષ નીકળે છે કે અપીલકર્તાની કેબિનમાં માત્ર એક જ ફ્લેપવાળો દરવાજો હતો, જ્યારે અદાલત સમક્ષ પંચ નં.૧એ એવું કહ્યું છે કે તેણે અપીલકર્તાની કેબિનના અડધા દરવાજાના બે ફ્લેપ વચ્ચે રહેલા ચીરા પાસે પોતાની આંખો રાખીને ઘટનાને જોઈ હતી. આ હેતુસર અદાલતે પંચનામાની વિગતો, આ બાબતમાં પંચનું વર્ણન અને તપાસ અધિકારી શ્રી જાદવના પુરાવાનું સાવધાનીપૂર્વક અવલોકન કર્યું છે. શ્રી એ.જે. દેસાઈ, વિધાવંત વધારાના સરકારી વકીલનું એવું કહેવું કે નોંધ પર એવું કશું નથી જે દર્શાવે કે તે માત્ર એક જ ફ્લેપવાળો અડધો દરવાજો હતો અને અદાલતે આ વિવાદમાં પ્રવેશવું નહીં કે તે બે ફ્લેપવાળો અડધો દરવાજો હતો કે એક ફ્લેપવાળો, આ અદાલત માટે સ્વીકારવું મુશ્કેલ છે. મારા મત મુજબ, જો તે બે પટિયાં ધરાવતો અડધો દરવાજો હોત, તો જ આ બાબતને ઘણું મહત્ત્વ પડત, કારણ કે ત્યારે બે ચિરાડો થવાની શક્યતા રહેત; બંને બાજુ ફ્રેમ સાથે બે અને ત્રીજી મધ્યમાં. અને જ્યારે પંચે પોતાની જુબાનીમાં એવો દાવો કર્યો છે કે તેણે દરવાજાના બે પટિયાં વચ્ચે આવેલી ચિરાડમાંથી જોયું હતું, ત્યારે, જેમ ચર્ચા કરવામાં આવી છે તેમ, અપીલકર્તા અને ફરિયાદીની બેઠેલી સ્થિતિ વગેરેના કોણ અનુસાર, પંચ નંબર

૧ વ્યવહારિક રીતે ૧૮૦ ડિગ્રી પર આવતો. અપીલકર્તા માટે એ અનુમાન કરવું શક્ય બનત કે દરવાજાના મધ્યમાં કોઈ વ્યક્તિ ઉભી છે અને તે વ્યક્તિ અંદર ઝાંખી કરી રહી હોઈ શકે. જો શંકા હેઠળના અપીલકર્તાએ સાથે આવેલા વ્યક્તિ, અર્થાત્ પંચ નંબર ૧ ને, કેબિનની બહાર મોકલ્યો હોત, તો તે કેબિનની તાત્કાલિક બહાર કોઈને ઉભા રહેવા સહન ન કરત અને સૌપ્રથમ તે દરવાજાના મધ્યમાં ઉભેલી વ્યક્તિ કોણ છે તે અંગે પૂછપરછ કરત. એ જ રીતે, અપીલકર્તાની બરાબર સામે બેઠેલી વ્યક્તિના અવરોધને કારણે, અપીલકર્તાને બરાબર સામે અને બે પટિયાંવાળા દરવાજાની વચ્ચે ઉભેલી વ્યક્તિ અંગે ધ્યાન ન ગયું હોય તેવું પણ શક્ય છે, પરંતુ એવી સ્થિતિમાં, પંચ નંબર ૧ એ અદાલત સમક્ષ જુબાની આપતી વખતે જે બાબતો વર્ણવી છે તે અંગેનું તેનું સાક્ષ્ય વધુ અવિશ્વસનીય બની જાય છે.

૨૬. જુબાનીના ફક્ત નં. ૪ માં પંચ નં. ૧ (પીડબ્લ્યુ-૨) એ જણાવ્યું છે કે, તેને બહાર બેસવા કહેવામાં આવતા, તે કેબિનની બહાર આવ્યો હતો અને અપીલકર્તાની કેબિન પર અડધી શટર હતી. તેથી બહાર આવીને તે અડધી ફ્લેપ દરવાજાની સામે ઊભો રહ્યો જેથી તે ફાટમાંથી જોઈ શકે. ત્યારબાદ અપીલકર્તાએ ફરિયાદીને તેના પૈસાં બાબતે પૂછ્યું અને ફરિયાદીએ જવાબ આપ્યો કે “સર, હું લાવ્યો છું.” તે સમયે અપીલકર્તાએ તેને તે જ વસ્તુ ડ્રોવર માં મૂકવા કહ્યું અને તે સમયે ફરિયાદીએ અપીલકર્તાને વિનંતી કરી કે અપીલકર્તા રકમ સ્વીકારી લે, કેમ કે તેમાં કોઈ મુશ્કેલી નહોતી. ત્યારબાદ અપીલકર્તાએ પોતાનો હાથ આગળ

વધાર્યો, ફરિયાદીએ ચલણી નોટ બહાર કાઢી અને અપીલકર્તાને આપી. અપીલકર્તાએ કેબિનમાં બેઠેલા બેઠેલા પોતાના ડાબા હાથથી ઉક્ત રકમ સ્વીકારી અને તેને પોતાની ડાબી બાજુની ખિસ્સામાં મૂકી. ત્યારબાદ ફરિયાદી કેબિનની બહાર આવ્યો અને સૂચના મુજબ પોતાનો કોટ ઉતારીને ઇશારા આપ્યો. ઉલટ-તપાસ માં (ફકરા નં. ૩૦) તેણે જણાવ્યું છે કે શટર દરવાજાની બહારની બાજુએ પગના આંગળા ઊંચા કરીને અપીલકર્તાની કેબિનમાં જોઈ શકાય છે. આ શટર બે ભાગોમાં હતું. તેણે આ નકાર્યું છે કે તે એક ફ્લેપવાળું શટર દરવાજું હતું અને તે દરવાજાની ચોકઠાની જમણી બાજુ સ્થિર કરવામાં આવ્યું હતું. તે શટરના બે ફ્લેપ વચ્ચે જે ફાટ હતી તેમાંથી કેબિનની અંદર જોઈ રહ્યો હતો. તેણે મુખ્ય પૂછપરછ દરમિયાન હકારાત્મક રીતે એવું કહ્યું નથી કે તેણે પગના આંગળા ઊંચા કરીને ઘટના જોઈ હતી અને તે રીતે કેબિનની અંદર ઝાંખી મારવી શક્ય હતી. દરોડા અધિકારી શ્રી જાદવએ પોતાની જુબાનીના ફકરા નં. ૨૦ માં આ સૂચન નકાર્યું છે કે કેબિનનું શટર એક જ દરવાજાવાળું હતું અને દરવાજાની જમણી બાજુની ચોકઠા પર સ્થિર કરવામાં આવ્યું હતું. તેના વિરુદ્ધ, તેણે કહ્યું છે કે ફ્લેપ દરવાજા બે હતા અને બંને ફ્લેપ દરવાજા અપીલકર્તાની કેબિનના પ્રવેશ દરવાજાની ચોકઠાની બંને બાજુ સ્થિર કરવામાં આવ્યા હતા. ફ્લેપ દરવાજા મધ્યમાંથી ખૂલતા હતા અને એ માર્ગે કેબિનમાં પ્રવેશ કરી શકાય, અને ફ્લેપ દરવાજામાં જે ફાટ હતી તે અપીલકર્તાની ખુરશીની સીધી સામે હતી (ફકરા નં. ૨૨). ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા પંચનામું પુરાવામાં રજૂ કરવામાં આવ્યું છે

અને તેને આંકિત કરવામાં આવ્યું છે. તેમાં અપીલકર્તાની કેબિનની અડધી શટરનો ઉલ્લેખ છે અને પંચ નં. ૧ ફ્લેપ દરવાજાની એક બાજુએ હતો અને ત્યાંથી તેણે ફરિયાદી અને અપીલકર્તા વચ્ચે થયેલી વાતચીત સાંભળી હતી. પંચનામામાં સ્પષ્ટ રીતે ઉલ્લેખિત છે કે પંચના કહેવા મુજબ તેણે અડધી શટર અને દરવાજાની ચોકઠા વચ્ચેની ફાટમાંથી પોતાના દ્વારા વર્ણવેલ બાબતો જોઈ હતી. તેથી પંચનામા મુજબ, પંચ દરવાજાની ચોકઠાની એક બાજુ હાજર હતો અને તેનો દાવો છે કે તેણે દરવાજાની ચોકઠા અને અડધી શટર વચ્ચેની ફાટમાંથી કેબિનમાં બનેલી ઘટના જોઈ હતી. અપીલકર્તાની કેબિનનું વિગતવાર વર્ણન કરીને તૈયાર કરાયેલા પંચનામામાં અડધી શટરના બે અલગ ફ્લેપ દરવાજાઓનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી. પંચનામાના અંતિમથી અગાઉના ફકરામાં પણ કેબિન અને તેની અડધી શટરનું કંઈક વર્ણન છે. પંચનામાના તે ભાગમાં પણ અડધી શટરના બે અલગ ફ્લેપનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી, નહિતર પંચનામું બનાવતી વખતે પંચએ એવું વર્ણન કરી શક્યો હોત કે તેણે અડધી શટરો વચ્ચેની ફાટમાંથી કેબિનમાં બનેલી ઘટનાઓ જોઈ હતી. આ સાચું છે કે અપીલકર્તાની કેબિન પર રહેલી અડધી શટરના પ્રકારનું વર્ણન કરતાં પંચથી કંઈક ભૂલ થઈ હોઈ શકે અને પંચનામામાં આપેલ અડધી શટરના વર્ણન અને પંચની જુબાનીમાં આપેલ વર્ણન વચ્ચેનો વિરોધાભાસ બહુ મોટો ગૂંચવારો ઊભો કરનાર ન હોત, પરંતુ જ્યારે તપાસ અધિકારીએ પોતે પણ માત્ર પંચના કહેવાને સમર્થન આપવા માટે એવો મત પ્રસ્થાપિત કરીને હકીકતનું રૂપાંતર કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે કે કેબિનની

શટરને બે અલગ ફ્લેપ હતા, જે દરવાજાની બે અલગ ચોકઠાઓમાં સ્થિર કરવામાં આવ્યા હતા, ત્યારે તે પંચના રસ ધરાવતા સાક્ષી તરીકેના નિવેદનને બળ આપે છે.

૨૭. સ્થિર થયેલી કાનૂની સ્થિતિ અનુસાર, પંચ સાક્ષી ટ્રેપ સાક્ષી નથી, અને તેની સાક્ષીનું મુલ્યાંકન સ્વતંત્ર વ્યક્તિ તરીકે કરવું જોઈએ; પરંતુ કોઈપણ પરિસ્થિતિથી જો એવું પ્રતિપાદિત થાય કે તે ફરિયાદ પક્ષ અથવા અપીલકર્તા તરફ ઝુકાવ ધરાવે છે, તો તેના પુરાવાનું મુલ્યાંકન તે મુજબ કરવું જોઈએ. વર્તમાન કેસમાં, પંચ સાક્ષીએ એવી એક થિયરી ઉભી કરી છે કે કેબિનના અડધા શટરને બે ફ્લેપ હતા અને તેણે ઘટના, એટલે કે મુદ્દામાલ ચલણી નોટનો હસ્તાંતરણ, ફ્લેપ દરવાજાઓના મધ્ય ભાગમાંથી જોયો હતો; બે ફ્લેપ દરવાજાવાળું અડધું શટર હોવાનો આ વર્ણન, પંચનામામાં આપવામાં આવેલા અડધા શટરના વર્ણન સાથે અસંગત છે, અને શ્રી જાદવ દ્વારા માત્ર પંચ સાક્ષીના વર્ણનને સમર્થન મળે તે દ્રષ્ટિએ પંચનામામાં દર્શાવેલા અપીલકર્તાના કેબિનના અડધા શટર દરવાજાના વર્ણન વિરુદ્ધ પુરાવો લાવવાનો કરાયેલ પ્રયાસ, આ બાબતમાં ફરિયાદ પક્ષના પુરાવાને શંકાસ્પદ બનાવે છે. આથી ફરિયાદ પક્ષનો આ કેસ શંકાસ્પદ બને છે કે પંચ નં.૧ એ મુદ્દામાલ ચલણી નોટ અપીલકર્તાને આપવાની ઘટના જોયી હતી. વિદ્વાન વધારાના સરકારી વકીલે આ બંને સાક્ષીઓને પ્રતિકૂળ જાહેર કર્યા વિના, તેમની પાસેથી સ્પષ્ટતા માંગવી જોઈતી હતી અને તેમની સ્મૃતિ તાજી કરવાની તક આપી, ફ્લેપ દરવાજાઓના વર્ણન

અને ચીરોની સંખ્યા વિશે તેમજ પંચે કયા ચીરમાંથી ચલણી નોટ પસાર થતી જોયી હતી તે સંબંધિત ઊભા થયેલા વિરોધાભાસનું નિરાકરણ લાવવું જોઈએ હતું. જ્યારે શ્રી એ.ડી. શાહ આ મુદ્દે પોતાની દલીલોને વિશદ કરી રહ્યા હતા, ત્યારે તેમણે પંચ નં.૧ શ્રી સોની (પીડબ્લ્યુ-૨) ની વિશ્વસનીયતા અંગે ટિપ્પણી કરતાં એક પાસું દર્શાવ્યું કે દર્શાવેલ પંચ નં.૧ ન તો નિષ્પક્ષ રહ્યો હતો અને ન તો સ્વતંત્ર વ્યક્તિ તરીકે સાક્ષી આપી હતી. તેના વિપરીત, તેણે વધારાચઢા અથવા ખોટા વર્ણન આપી ફરિયાદ પક્ષને મદદ કરવાનો પણ પ્રયત્ન કર્યો હતો. તપાસ અધિકારી, ફરિયાદી અને પંચના પુરાવામાં, ફરિયાદીએ પહેરેલા કોટ સહિતના વસ્ત્રોના ભાગો અંગે, જેમના પર એન્થ્રાસિન પાઉડરના નિશાન જોવા મળ્યા હતા, અસંગતતા છે (પંચ નં.૧ ની સાક્ષીના પરિચ્છેદ નં.૧૬ અને ફરિયાદીની સાક્ષીના પરિચ્છેદ નં.૨૪ અને ૨૫).

૨૮. એ જ રીતે, પંચે તા. ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ પંચનામાના પ્રથમ ભાગની રચના કરતી વખતે અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના સહારે કરાયેલા પ્રયોગ અંગે પરસ્પર વિસંગત વર્ણન આપ્યું છે. પંચે સ્વીકાર્યું છે કે તેણે અગાઉ ક્યારેય એન્થ્રાસિન પાવડર જોયું નહોતું અને શ્રી જાદવે એન્થ્રાસિન પાવડરના લક્ષણો સમજાવ્યા હતા. એન્થ્રાસિન પાવડરની અસર તથા ઉપયોગ તેમજ અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ સમજાવવા માટે મુદામાલ ચલણી નોટ સિવાય અન્ય કોઈ ચલણી નોટ પર કોઈ ઔપચારિક પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો નહોતો. રૂપિયા ૧૦૦/- ની ચલણી નોટ તેમને પ્રારંભે સામાન્ય તેજ દિવસના પ્રકાશમાં

બતાવવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ તેને અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના કિરણો
 હેઠળ બતાવવામાં આવી હતી. અદાલતે પૂછેલા પ્રશ્નના જવાબમાં, પી.ડબ્લ્યુ.-
 ૨ શ્રી સોનીએ જણાવ્યું હતું કે જ્યારે તેને અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના કિરણો હેઠળ
 બતાવવામાં આવી હતી, ત્યારે પ્રારંભે એન્થ્રાસિન પાવડરનો કોઈ નિશાન
 નહોતો. ત્યારબાદ, ચલણી નોટ પર એન્થ્રાસિન પાવડર લગાડવામાં આવ્યું હતું.
 જ્યારે ફરિયાદ પક્ષનો એવો કેસ જ નથી કે પ્રથમ ભાગનું પંચનામું કરતી વેળાએ
 ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ મુદામાલ ચલણી નોટ પર એન્થ્રાસિન
 પાવડર લગાડવામાં આવ્યું હતું, ત્યારે ઉપરોક્ત રીતે અદાલતે પૂછેલા નિર્દિષ્ટ
 પ્રશ્નનો જવાબ પંચે શા માટે આપ્યો. શ્રી એ.ડી. શાહ દ્વારા યોગ્ય રીતે દલીલ
 કરવામાં આવી છે કે એન્થ્રાસિન પાવડરની અસર અને ઉપયોગ વિષે પોતે
 માહિતગાર છે એવું દર્શાવવાના હેતુથી જ તેણે અદાલતે પૂછેલા પ્રશ્નના જવાબમાં
 આ ખોટી અને વધારેલી આવૃત્તિ આપી છે. પંચ સાક્ષી સરકારી કર્મચારી હોવાથી
 સામાન્ય રીતે ફરિયાદ પક્ષને ટેકો આપવાની વૃત્તિ રાખે છે અને આવા એકાદ-બે
 સમાન સંજોગોથી જ અદાલત આ નિશ્ચિત કરી શકે છે કે સાક્ષી ફરિયાદ પક્ષ તરફ
 ઝુકાવ ધરાવે છે કે જરૂરી નિષ્પક્ષતા જાળવવામાં અસંગત રહ્યો છે. જ્યારે તેને
 કેબિનની અંદર ડોકિયું કરીને કંઈ જોયું હતું કે કેમ તે જ શંકાસ્પદ છે, ત્યારે તેની
 એ દાવાને અદાલત શા માટે સ્વીકારે કે તેણે થયેલી વાતચીત સાંભળી હતી
 અથવા સંબંધિત સમયે તે વાતચીત સાંભળવા સક્ષમ હતો. તેના વિરુદ્ધમાં,
 વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે આ મુદ્દે એવો નિષ્કર્ષ કાઢવો જોઈએ

હતો કે પંચનો પુરાવો વિશ્વસનીય નથી અને તેથી અરજદાર અને અપીલકર્તા વચ્ચે થયેલી વાતચીત બાબતે માત્ર ફરિયાદીની સાક્ષી પર આધાર રાખવો અદાલત માટે સુરક્ષિત ન ગણાય.

૨૯. ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ કેબિનમાં થયેલી વાતચીત દરમિયાન, ફરિયાદ પક્ષનો આ આક્ષેપ છે કે અપીલકર્તાએ “તેના રકમનું શું?” એવો પ્રશ્ન પૂછીને રકમની માંગણી કરી હતી. જ્યારે ફરિયાદ પક્ષનો જ એવો કેસ છે કે અપીલકર્તાની કેબિનમાં પ્રવેશ કરતાં પહેલાં, ફરિયાદીએ નવીનભાઈ પાસેથી ફાઇલ લઈને સંબંધિત કલાર્ક નફીસાબેનને રૂ.૨૦૦/-ની રકમ ચૂકવી દીધી હતી. ફરિયાદીના કથનને ખોટું ઠેરવવા માટે આ બે વ્યક્તિઓનું બચાવ પક્ષના સાક્ષીઓ તરીકે પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું છે. તેથી ફરિયાદીને ખાતરી હતી કે ફાઇલ નવીનભાઈ પાસે છે અને અપીલકર્તાની કેબિનમાં જવા માટે તેની પાસે કોઈ કારણ નહોતું, કારણ કે તે દિવસે તેને અમુક સામગ્રી ખરીદવા અને મૂળ અરજદારને તૈયાર રાખવા માટે સૂચના આપવામાં આવી હતી જેથી સ્રોત પાઈપને મૂળ અરજદાર દ્વારા ફિટ કરાયેલ પાણીની પાઈપ સાથે જોડાવી શકાય. આ બધી ઔપચારિકતાઓ પૂર્ણ થયા પછી પણ, જળ વિભાગની નિષ્ક્રિયતાને કારણે અપીલકર્તા વિરુદ્ધ કોઈ અનુમાન ઊભું કરવા માટે કંઈક અવકાશ મળ્યો હોત, પરંતુ તે માટે કારણ એવું હતું કે તેની અધીનસ્ત કચેરીય સ્ટાફ અંતિમ કામ પૂર્ણ કરી રહ્યો નહોતો અને રૂ.૧૦૦/-ની તે રકમ ચૂકવવામાં ન આવે ત્યાં સુધી આગળનું કોઈ કામ કરવામાં આવશે નહીં. વિદ્વાન નીચલી અદાલતના

ન્યાયાધીશે આ તારણ મુખ્યત્વે પાણીના જોડાણને મંજૂરી આપવામાં લાગેલા સમયના આધારે કાઢ્યું છે. તેનું પુનરાવર્તન કરવું આવશ્યક નથી, કારણ કે તેની અગાઉ વિગતવાર ચર્ચા થઈ ચૂકી છે. તેથી, વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે ઉપર ચર્ચાયેલ પાસાઓનું મુલ્યાંકન કરીને ત્યારબાદ જ અપીલકર્તા વિરુદ્ધ એવું તારણ કાઢ્યું જોઈએ હતું કે તે મુખ્ય વ્યક્તિ હોવાને કારણે રકમી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ પૂર્વે મંજૂર કરાયેલ પાણીના જોડાણ માટે વાસ્તવમાં સ્રોત પાઈપ આગળ લાવવા બાબતે જરાય હલનચલન કરતો નહોતો. રૂ.૧૦૦/-ની ચુકવણી કરવામાં આવી હોત તો પણ હેતુ સિદ્ધ થયો ન હોત, કારણ કે અરજદારે રૂ.૨૦૦/-ની ચુકવણીની રસીદની અનામત બાજુ પર દર્શાવેલ સામગ્રી ખરીદી કરીને સૂચવાયેલ બાકી રહેલું કામ પૂર્ણ કરવાનું આવશ્યક હતું.

૩૦. એ સાચું છે કે પંચની કથનાવલી વિશ્વસનીય જણાતી ન હોય અથવા તેમાં ગંભીર ખામીઓ હોય તો પણ, અદાલત અપીલકર્તા દ્વારા માંગણી અને સ્વીકારના મુદ્દે ફરિયાદીની કથનાવલી સ્વીકારી શકે છે અને અપીલકર્તાને ગુનાથી સાંકળી શકે છે. એ જ રીતે, ભલે ફરિયાદી પ્રતિકૂળ સાક્ષી બન્યો હોય અને ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું ન હોય, અને જો પંચ સાક્ષીની કથનાવલી દૃઢ અને વિશ્વસનીય જણાય, તો પણ અપીલકર્તાને ગુનાથી સાંકળી શકાય છે. વર્તમાન કેસમાં, રેડીંગ પાર્ટી ના કોઈપણ સભ્યે ચલણી નોટનું વાસ્તવિક હસ્તાંતરણ જોયું હતું એવો ફરિયાદ પક્ષનો કેસ નથી. માત્ર બે

સાક્ષીઓએ એવો દાવો કર્યો છે, અર્થાત્ ફરિયાદી અને પંચ નં. ૧. આ બે સાક્ષીઓમાંથી એક સાક્ષી, જો તેના દ્વારા પંચનામાને વિરુદ્ધ કરવામાં આવેલા સુધારાના સંબંધમાં વિશ્વસનીય ન જણાય અને ફરિયાદ પક્ષ તરફ ઝુકાવ રાખવાના તેના વલણને કારણે તેની નિષ્પક્ષતા ગુમાવી બેઠો હોય, તો ત્યારબાદ ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ અપીલકર્તાએ ફરિયાદી પાસેથી રકમની માંગણી કરી હતી તે અંગે નોંધ પર ઉપલબ્ધ ફરિયાદીના પુરાવાના સ્વરૂપના પુરાવાને અખંડ સત્ય તરીકે સ્વીકારવો જોઈએ કે નહીં, એવો પ્રશ્ન ઊભો થતો હતો અને મારા મત મુજબ, પુરાવાના તે ભાગની અત્યંત સાવધાનીપૂર્વક મૂલવણી કરવામાં આવી નથી, કારણ કે અગાઉ ચર્ચા કર્યા મુજબ, નોંધ પર પૂરતી પરિસ્થિતિઓ એવી દર્શાવે છે કે ફરિયાદી અપીલકર્તાને ફસાવવા તત્પર હતો; નહિતર, તે ૦૧મી જાન્યુઆરી, ૦૨મી જાન્યુઆરી અથવા ૦૩મી જાન્યુઆરીએ લાંચની રકમ ચૂકવ્યા વિના કોઈ સકારાત્મક પરિણામ મેળવવાનો પ્રયાસ કરી શક્યો હોત. તેણે ૨૯મી તારીખે વાતચીત શરૂ કરી હતી. ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ માં, ફરિયાદી દ્વારા આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે તેમ એક ચુકિતપૂર્વક. તે જ પ્રકારનો પ્રશ્ન તેણે ૦૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ રૂપિયા ૨૦૦/- ની ચુકવણીની પાવતી બતાવીને પણ પૂછ્યો હોત કે, બાકીનું કામ પૂર્ણ થઈ ગયેલ હોવા છતાં, મૂળ અરજદાર દ્વારા લાવવામાં આવેલ જોડાણ પાઈપલાઈન સુધી સ્રોત પાઈપ વિભાગ શા માટે લઈ જતો નથી. એક સ્થળે ફરિયાદીએ એવું દર્શાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે કે બારી બંધ હોવાથી તે રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ

ચૂકવી શક્યો નહોતો; પરંતુ જો આપણે ફરિયાદીએ જળ વિભાગમાં રકમ જમા કરાવવાનો સમય તથા જળ વિભાગમાં રકમ સ્વીકારવા માટેનો સમય, જે નોંધ પર આવેલ છે, તેનું અવલોકન કરીએ, તો તે દિવસે ઉક્ત બારી બંધ થઈ ગઈ હોત તેમ નથી, કારણ કે જુબાનીના બીજા એક સ્થળે ફરિયાદીએ પોતે જ સ્વીકાર્યું છે કે તેને બપોરે ૦૩-૦૦ થી ૦૫-૦૦ વાગ્યા દરમિયાન કોઈપણ સમયે રકમ ચૂકવવા કહેવામાં આવ્યું હતું. બચાવ પક્ષના સાક્ષી તરીકે તપાસાયેલી નફીસાબેનને એવું સૂચન પણ કરવામાં આવ્યું નહોતું કે ફરિયાદી પાસેથી રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ અપીલકર્તા દ્વારા સ્વીકારવાનો ઇશારા મળવાની તે રાહ જોઈ રહી હતી; તેમજ તેને એવો પ્રશ્ન પણ પૂછવામાં આવ્યો નહોતો કે ફરિયાદીએ એક વખત તેની પાસે રકમ ચૂકવવા માટે સંપર્ક કર્યો હતો, પરંતુ બારી બંધ છે એવું કહી રકમ સ્વીકારવામાં આવી નહોતી. તેના વિપરીત, નોંધ પર એવું આવ્યું છે કે ૦૩મી જાન્યુઆરીના રોજ કે અન્ય કોઈ પ્રસંગે એવું બન્યું નહોતું કે જળ વિભાગ દ્વારા રકમ સ્વીકારવાનો સમય પૂર્ણ થઈ જવાથી જ તે રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ચૂકવી શક્યો નહોતો. ૩૧મી ડિસેમ્બરના રોજ, એટલે કે જે દિવસે છાપો નિષ્ફળ ગયો હતો, તે દિવસે ફરિયાદી રૂપિયા ૧૦૦/- ની મુદ્દામાલ ચલણી નોટ ઉપરાંત રૂપિયા ૨૦૦/- રાખીને અપીલકર્તાના કાર્યાલયે ગયો હતો. શ્રી જાદવ, છાપો ગોઠવનાર અધિકારી, તેમજ ફરિયાદી બન્ને જાણતા હતા કે સૌપ્રથમ તેમને જળ જોડાણના ખર્ચા તરીકે વિભાગમાં રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ચૂકવવી પડશે; તેથી જ તેની પાસે રૂપિયા ૨૦૬/-

રાખવામાં આવ્યા હતા. તે દિવસે, જે કારણો ફરિયાદીને જ શ્રેષ્ઠ રીતે જાણીતાં છે, તેણે નવીનભાઈ પાસે ફાઈલ આપવાની વિનંતી સાથે ગયો નહોતો; અન્યથા તેણે અદાલત સમક્ષ એવું જણાવ્યું હોત કે તેણે પ્રયત્ન કર્યો હતો, પરંતુ નવીનભાઈએ ફાઈલ સોંપવાનો ઇનકાર કર્યો હતો અને તેથી નિયમો મુજબ ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ ચૂકવવાની જરૂરી રકમ તે ચૂકવી શક્યો નહોતો. ૩મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ પણ તેણે એવું કર્યું નહોતું. પ્રશ્ન એ થાય છે કે ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ તેણે અપીલકર્તાને જાણ કર્યા વિના જ સીધો નવીનભાઈ પાસે જવાનું શા માટે નક્કી કર્યું. આશ્ચર્યજનક રીતે, અને ૩૧મી ડિસેમ્બરના તેના પૂર્વ વર્તનના વિરુદ્ધ, તેણે નવીનભાઈનો સંપર્ક કર્યો અને કોઈ પ્રતિકાર વિના તે નવીનભાઈ પાસેથી ફાઈલ મેળવી શક્યો તથા રૂપિયા ૨૦૦/- ની રકમ ચૂકવી દીધી. ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ પણ તે પોતાની સાથે રૂપિયા ૨૦૬-૫૦ પૈસાની રકમ લઈ ગયો હતો, જેનો અર્થ એ થાય છે કે ૩૧મી ડિસેમ્બરના રોજ તે જે રકમ લઈ ગયો હતો તેના કરતાં વધુ રકમ. તે માત્ર એક સંયોગ હોઈ શકે અથવા ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ પછી કોઈપણ દિવસે કોઈપણ રીતે અપીલકર્તાને ફસાવવામાં આવે તે જોવાનો ફરિયાદીનો સતત વર્તન પણ હોઈ શકે.

૩૧. મારા મતે, શ્રી જાદવ, તપાસ અધિકારીએ, અદાલત સમક્ષ આ બાબતનો દસ્તાવેજી પુરાવો રજૂ કરવો જોઈએ હતો કે ૩૧મી ડિસેમ્બરના રોજ વપરાયેલી ચલણી નોટ એકવાર તેમની પાસે રાખવામાં આવી અને તેમણે તેને નિશ્ચિત રીતે

તથા વિભાગ દ્વારા નિર્ધારિત ધોરણો મુજબ સાચવી રાખી હતી, અને જો આવા કોઈ ધોરણો ન હોય, તો તેમણે તે બાબત પણ જણાવવી જોઈએ હતી, કારણ કે મુદામાલ ચલણી નોટ ૩૧મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૬થી ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ સુધી શ્રી જાદવ પાસે જ રહી હતી અને જેમાં તે મુદામાલ ચલણી નોટ લપેટવામાં આવી હતી તે લિફ્ટો અથવા કાગળનો ટુકડો પણ અદાલત સમક્ષ લાવવામાં આવી શક્યો હોત કે કેમ, તે પણ એક પ્રશ્ન છે. જ્યારે રૂપિયા ૨૦૬ / – ની રકમ મુખ્યત્વે મેળ ખાય છે, ત્યારે આ પરિસ્થિતિમાં ફરીયાદી અને શ્રી જાદવના આ નિવેદન પર વિશ્વાસ કરવો કે નહિ કે મુદામાલ ચલણી નોટ તેમની પાસે જ અને માત્ર તેમની પાસે જ રાખવામાં આવી હતી. દલીલના હિતાર્થે, જો અદાલત શ્રી જાદવના આ નિવેદનને સ્વીકારે કે મુદામાલ ચલણી નોટ ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ સુધી તેમની પાસે જ રાખવામાં આવી હતી, તો તેમણે એ સમજાવવું જોઈએ હતું કે તે તેમણે શા માટે પોતાની પાસે રાખી, શું તેમને એવો નિશ્ચય હતો કે કોઈ એક દિવસ ફરીયાદી તેમને ઇશારા આપતો આવશે કે અપીલકર્તા તૈયાર છે અને તેને કોઈપણ ક્ષણે પકડવામાં આવી શકે. શું ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ વધુ ફરીયાદ નોંધતી વખતે શ્રી જાદવે એવો કોઈ પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો કે તે દિવસ સુધી ફરીયાદીએ વિભાગને ચૂકવવાની આવશ્યક એવી રૂપિયા ૨૦૦ / – ની રકમ ક્યારેય ચૂકવી હતી કે નહીં અને જો તેનો જવાબ નકારમાં હોય, તો ફરીયાદીએ આગળ એવો પ્રશ્ન કરી શક્યો હોત કે તેણે રકમ શા માટે ચૂકવી નથી અને ફરીયાદી દ્વારા પૂર્ણ કરવાને પાત્ર અન્ય ઔપચારિકતાઓ શા

માટે પૂર્ણ કરી નથી. આ સમગ્ર હકીકતોના સમુચ્ચયના પ્રકાશમાં, વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે ફરિયાદી, પંચ નં. ૧ અને/અથવા શ્રી જાદવ, તપાસ અધિકારીના પુરાવા પર એટલો વધુ આધાર મુકવો જોઈએ ન હતો.

૩૨. પુરાવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે ૩૧મી ડિસેમ્બર, ૯૮૭ના રોજ ટ્રેપ ગોઠવવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે શ્રી જાદવ પાણી વિભાગની કચેરીએ ગયા નહોતા અને તેઓ ખમાસા ચોકી ખાતે રેડીંગ પાર્ટી ના કેટલાક સભ્યો સાથે તેમની જીપ કારમાં જ રહ્યા હતા. સુનાવણી દરમિયાન, અદાલતને અપીલકર્તા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલોએ, જેમાં વિદ્વાન વધારાના સરકારી વકીલનો પણ સમાવેશ થાય છે, જણાવવામાં આવે છે કે જળ વિભાગની કચેરી અને ખમાસા ચોકી વચ્ચે યોગ્ય એટલું અંતર છે. તે આશરે ૨૦૦ મીટર જેટલું હોઈ શકે. તેથી પ્રશ્ન એવો ઊભો થાય છે કે શ્રી જાદવનું એવું કહેવું સ્વીકાર્ય ગણવું જોઈએ કે ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ તેઓ રેડીંગ પાર્ટી સાથે ગયા હતા અને જળ વિભાગમાં રેડીંગ પાર્ટી સાથે હાજર હતા, જેથી તેઓ તરત જ કેબિનમાં પહોંચી શકે અને આરોપીને ચોક્કસ રીતે વર્તવા માટે સૂચના આપી શકે. તેના વિરુદ્ધ, સમગ્ર પુરાવાનું વાચન એવો આભાસ કરાવે છે કે ૦૫મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૭ના રોજ પણ એ.સી.બી.ની જીપ કાર ખમાસા ચોકી પર રોકવામાં આવી હતી અને જ્યારે ફરિયાદી અથવા પંચ અપીલકર્તાની કચેરીમાં પ્રવેશવા જ રહ્યા હતા ત્યારે શ્રી જાદવે તેમનો પીછો કર્યો હતો એવું તેઓ હકારાત્મક રીતે કહી શકે તે શક્ય ન હતું. તેથી અપીલકર્તાની કેબિનમાં શ્રી જાદવ પહોંચ્યા તેનો સમય, ફરિયાદીએ

પોતાનો કોટ ઉતારીને ઇશારા આપ્યા પછીની તાત્કાલિક ક્રિયા હતી, એવું સંભવતઃ ન હતું.

૩૩. ફરિયાદ પક્ષે લાંચની રકમના સ્વીકારને સાબિત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે; આ સંદર્ભમાં રહેલા આ પુરાવાની મૂલવણી કરતી વખતે ચાર મુખ્ય મુદ્દાઓ ધ્યાનમાં રાખવા જરૂરી હતા. મુખ્ય મુદ્દાઓ પૈકીનો એક મુદ્દો સ્વતંત્ર સાક્ષીની, એટલે કે પંચની, સ્થિતિ, તેની સ્વતંત્રતા અને તેની આવૃત્તિ કેટલી હદ સુધી માન્ય ગણાવી તે છે. ફરિયાદ પક્ષનો આક્ષેપ છે કે મુદ્દામાલ ચલાવી નોટ શરૂઆતમાં ડ્રોવર માં મૂકવાની હતી અને અપીલકર્તા દ્વારા રૂમાલના ઉપયોગનો પણ ઉલ્લેખ છે. જો ખરેખર પંચ નં. ૧ એ સ્થળ પર જ તરત જ શ્રી જાદવને આ અંગે જાણ કરી હોત કે અપીલકર્તા દ્વારા ઉચ્ચારાયેલા શબ્દો, કે તે રકમ ડ્રોવર માં મૂકી દે, તેણે સાંભળ્યા હતા, તો એવી સ્થિતિમાં શ્રી જાદવ ડ્રોવર અંગે પણ અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના પ્રકાશનો પ્રયોગ કરી શક્યા હોત. ડ્રોવર ની અંદર અને રૂમાલ ઉપર અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના કિરણો નાખવામાં આવ્યા હોવાનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી. પંચનામામાં સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે કે ખિસ્સાની ડાયરી, રૂમાલ, કાંસિયો વગેરે અપીલકર્તા પાસેથી કબજે કરવામાં આવ્યા હતા. પુરાવામાં એવું છે કે ફરિયાદી રૂપિયા ૧૦૦/- ની રકમ આપવા માટે આગ્રહ રાખતો હતો અને વ્યવહારિક રીતે હાથ લંબાવીને નોટ તેને આપવાનો જોરદાર પ્રયાસ કરતો હતો અને તે સમયે તેણે તે સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો હતો. રકમ જબરદસ્તીથી સોંપવાના આ પ્રયાસને નકારતી હાવભાવ કરતાં વખતે તેના હાથ એન્થ્રેસિન

પાવડરના સંપર્કમાં આવ્યા હોઈ શકે અને એ.સી.બી. પક્ષ તથા ટ્રેપિંગ અધિકારી આવી પહોંચ્યા ત્યારે તે ગભરાઈ ગયો હોઈ શકે, અને પોતાના ખિસ્સામાંથી રૂમાલ કાઢતાં સમયે તેના ખિસ્સામાં પડેલી ચિઠ્ઠી એન્થ્રાસિન પાવડરના સંપર્કમાં આવી ગઈ હોઈ શકે.

૩૪. જે ચિઠ્ઠી પર એન્થ્રાસિન પાવડરના નિશાન જોવા મળ્યા હતા તે અત્યંત વ્યક્તિગત દસ્તાવેજ છે અને તે કાગળનો નાનો ટુકડો છે; અને તે કાગળ પર લખાયેલ વસ્તુની વિગતો સ્પષ્ટ રીતે સૂચવે છે કે તેમાં ઉલ્લેખિત સામગ્રી અપીલકર્તા દ્વારા ખરીદવાની આવશ્યક હતી. અને જો અદાલત શ્રી જાદવ તથા પંચ સહિતના અન્ય સાક્ષીઓના આ નિવેદન પર વિશ્વાસ ન કરે કે આ ચિઠ્ઠી અન્ય વસ્તુઓ સાથે તેની ખિસ્સામાંથી જ મળી આવી હતી, તો પછી મુદ્દામાલ ચલણી નોટની વસૂલાત અપીલકર્તાની ખિસ્સામાંથી થઈ હોવાનું કેમ ન માનવું? અને જો રકમ અપીલકર્તાની ખિસ્સામાં પહોંચી ગઈ હોય, તો અદાલતે અપીલકર્તા વિરુદ્ધ અનુમાન કરવું જોઈએ કે તેણે લાંચની રકમ અવશ્ય સ્વીકારી હશે. શ્રી એ.ડી. શાહ દ્વારા રજૂ કરાયેલ દલીલો અપીલકર્તાને નોંધપાત્ર પ્રમાણમાં મદદરૂપ થઈ શકે છે, કારણ કે અપીલકર્તા પર એવા તથ્યો રજૂ કરવાની અપેક્ષા છે જે કોઈ સંભાવના દર્શાવે; અને આ સંભાવના ઉપરોક્ત રીતે દર્શાવવામાં આવી છે કે તેણે એ જ ખિસ્સામાંથી રૂમાલ બહાર કાઢવાનો પ્રયત્ન કરતાં આ ચિઠ્ઠી પર એન્થ્રાસિન પાવડર લાગી ગયું હોઈ શકે. આ સમજૂતી સંભાવ્ય સમજૂતી તરીકે સ્વીકારવી જોઈએ કે નહીં, તે ફરી એક પ્રશ્ન છે. તેથી, જો નોંધ પર એવી

વિશ્વસનીય સાક્ષી હોય કે રકમનું હસ્તાંતરણ ફરીયાદી અથવા પંચ અથવા બંનેએ જોયું હતું, તો એન્થ્રાસિન પાવડરની હાજરી બાબતનું પુરાવું અદાલતને મૌખિક આવૃત્તિને વધુ વિશ્વસનીય પુરાવા તરીકે સ્વીકારવામાં મદદરૂપ થઈ શકે, કારણ કે એન્થ્રાસિન પાવડરના નિશાનની હાજરીનો પુરાવો અપીલકર્તા વિરુદ્ધ અનુમાન દોરવામાં અને કાયદા હેઠળ અપીલકર્તા વિરુદ્ધ ખંડનીય અનુમાન ઊભું કરવામાં અદાલતને વૈજ્ઞાનિક રીતે સહાય કરે છે. પરંતુ જ્યારે અપીલકર્તા વિરુદ્ધ માંગણી અથવા સ્વીકાર અંગે કોઈ પુરાવો જ ન હોય અથવા અસ્પષ્ટ પુરાવો હોય, અથવા લાંચની રકમની માંગણી અંગે નબળો પુરાવો હોય, ત્યારે એન્થ્રાસિન પાવડરના ઉપયોગને અદાલત માટે મહત્વપૂર્ણ વૈજ્ઞાનિક સહાય ગણવી કે નહીં, તે પ્રશ્ન થાય છે; કારણ કે વર્તમાન કેસમાં સમગ્ર પરિસ્થિતિઓ આ અદાલતને ઓછામાં ઓછા એક એવા નિષ્કર્ષ સુધી લઈ જાય છે કે ખિસ્સાની અંદર અને ચિટ્ટી પર મળેલા એન્થ્રાસિન પાવડરના નિશાન અપીલકર્તા વિરુદ્ધ માત્ર દોષારોપક પરિસ્થિતિ છે, જેને અપીલકર્તાએ સંભાવ્ય સમજૂતી આપી સમજાવવાની આવશ્યકતા હતી. તથ્યપરિસ્થિતિને જોતા, ફરિયાદ પક્ષે અદાલત સમક્ષ સ્થાપિત કરવું જરૂરી હતું કે એન્થ્રાસિન પાવડર લગાવનાર અધિકારીને તેના વૈજ્ઞાનિક ઉપયોગ, તેના લક્ષણો વગેરે વિશે જાણ હતી અને પંચને પણ એન્થ્રાસિન પાવડરના ઉપયોગ અંગે સંતોષકારક રીતે સમજાવવામાં આવ્યું હતું. નોંધ પર નિર્વિવાદ રીતે છે કે અદાલત સમક્ષ આપવામાં આવેલા નિવેદન મુજબ, ન તો શ્રી જાદવે એન્થ્રાસિન પાવડરના ઉપયોગ અંગે કોઈ તાલીમ મેળવી હતી

અને ન તો તે પંચે, જેના સમક્ષ મુદ્દામાલ ચલણી નોટ પર એન્થ્રાસિન પાવડર લગાવવામાં આવ્યું હતું. અદાલત સમક્ષ તપાસાયેલા પંચને પણ એન્થ્રાસિન પાવડરના પ્રભાવ અને ઉપયોગ અંગે જાણ નહોતી. તેથી જ, શ્રી જાદવ અને ફરીયાદી દ્વારા જોવામાં આવેલા એન્થ્રાસિન પાવડરના નિશાનો અને પંચ નંબર ૧ શ્રી સોની (પીડબ્લ્યુ-૨) દ્વારા જોવામાં આવેલા નિશાનોમાં કંઈક વિસંગતિ છે. ઉપર ઉલ્લેખિત નિર્ણયોમાં આ અદાલતે (૧) રામ સિંહ ભાદરા સિંહ (પૂર્વોક્ત) અને (૨) અંબાલાલ મોતીલાલ પટેલ (પૂર્વોક્ત) ના કેસમાં કરેલા અવલોકનો બચાવ પક્ષને મદદરૂપ થઈ શકે છે. છેલ્લા ઘણા વર્ષોમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે ફીનોલ્ફથેલીન પાવડરના ઉપયોગની ભલામણ કરી છે અને જ્યાં કેસ થોડોક પણ એન્થ્રાસિન પાવડરના ઉપયોગ અને તેના પ્રભાવ પર આધારિત જણાયો છે, ત્યાં અદાલતોએ એસીબી ટ્રેપ ગોઠવવામાં એન્થ્રાસિન પાવડરના ઉપયોગ અંગે પ્રતિકૂળ ટિપ્પણીઓ કરી છે. નિશ્ચિતપણે, શ્રી એ.ડી. શાહે દલીલ કરી છે કે અપીલકર્તાની કેબિન ખૂબ નાની હોવાથી, વગેરે કારણોસર, તેમાં અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ ના ઉપયોગથી પ્રયોગ કરવો શક્ય નહોતો અને એવી કોઈ જગ્યા નહોતી જ્યાં પંચ અને શ્રી જાદવ પોલીસ કાંસ્ટેબલ સાથે, જે અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પ પકડી રાખ્યો હતો, પ્રવેશી શકે અને અપીલકર્તાની ડાબી બાજુની પેન્ટની ખિસ્સા પર પ્રયોગ કરી શકે. એવું જણાય છે કે પ્રયોગ અપીલકર્તાની કેબિન સિવાય કોઈ અન્ય સ્થળે કરવામાં આવ્યો હોવો જોઈએ. પરંતુ આ મુદ્દાની વિવાદાસ્પદ બાબતમાં પ્રવેશ્યા વિના, એટલું અવલોકન કરવું

જરૂરી છે કે અપીલકર્તા દ્વારા રકમ સ્વીકારવામાં આવી હોવાનું વિશ્વસનીય અને નિર્વિવાદ પુરાવું ન હોય ત્યારે વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે એવો ઉદ્દેશ કરવો જોઈએ હતો કે ફક્ત એટલા માટે કે અપીલકર્તાની ખિસ્સામાંથી મળેલી વ્યક્તિગત લખાણવાળી ચિઠ્ઠી પર એન્ટ્રાસિન પાવડરના ડાઘ હતા, અપીલકર્તાને દોષિત ઠેરવવું સુરક્ષિત ન ગણાય, કારણ કે સમગ્ર કેસમાં એન્ટ્રાસિન પાવડરના વર્ણન અને ઉપયોગ અંગે ગૂંચવણ છે. પંચના કહેવાથી અપીલકર્તાની ડાબી બાજુની પેન્ટની ખિસ્સામાંથી મુદ્દામાલ ચલણી નોટની વસૂલાત એક મહત્વપૂર્ણ પુરાવો છે. પરંતુ જ્યારે અદાલતે અગાઉ પંચ સાક્ષીની વિશ્વસનીયતા અંગે વિગતવાર ટિપ્પણી કરી છે, ત્યારે પંચ સાક્ષીના પુરાવામાંથી એક-બે લીટી અલગ કાઢીને અપીલકર્તાને ગુનાની સાથે જોડવું આ અદાલત માટે મુશ્કેલ બનશે. લાંચની રકમ સ્વીકારવામાં આવી હોવાનું સાબિત કરતું પુરાવું દુર્લભ છે. ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા ગુપ્ત માંગણીનો તત્વ સફળતાપૂર્વક નોંધ પર લાવવામાં આવ્યો છે એવું અદાલત કહી શકે તેમ નથી. તપાસ અધિકારીએ એ પણ જાણવા માટે કોઈ કાળજી લીધી નથી કે ફરિયાદીએ પહેરેલા કપડાં તે જ હતાં કે નહીં, જે તેણે ૩૧ ડિસેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ પહેર્યા હતાં. જો કપડાં એ જ હતાં, જેમ કે કોટ એ જ હતો, અને ફરિયાદીની ખિસ્સામાં રહેલી રકમ પણ એ જ હતી, ફક્ત ખિસ્સામાં રૂપિયા ૦-૫૦ પૈસાનો વધારો હતો, તો પછી અપીલકર્તાની ખિસ્સામાંથી મળેલી ચિઠ્ઠી અથવા અન્ય કોઈ વસ્તુઓ પર એન્ટ્રાસિન પાવડર મળ્યું હોવાની હાજરીને આ અદાલતે કેટલું મહત્વ આપવું

જોઈએ, તે બાબત વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે વિચારવી જરૂરી હતી. અહીં, એ.સી.બી.નું છાપું ગોઠવવામાં એન્થ્રાસિન પાવડરના ઉપયોગ સંદર્ભે સર્વોચ્ચ અદાલતે કરેલ અવલોકનોનો ઉલ્લેખ કરવો આ અદાલત માટે યોગ્ય રહેશે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે ગોપાલ લાલ ઘીસુલાલ છીપા અને અન્ય વિ. ગુજરાત રાજ્ય, જે ૧૯૯૮(૧) જી.એલ.એચ. ૯૪૩ માં અહેવાલિત છે, તે કેસમાં એવું ઠરાવ્યું છે કે :

“૧૪. નિશ્ચિતપણે, જ્યારે મૃત્યુ પામેલ અપીલકર્તાના જમણા હાથની આંગળીઓના ટોચના ભાગોને અલ્ટ્રા-વાયોલેટ લેમ્પ ના કિરણો હેઠળ ધ્યાનપૂર્વક જોવામાં આવ્યા, ત્યારે તેમાં આછા વાદળી પ્રકાશમાન ફ્લોરોસન્ટ નિશાનો ચમકતા હોવાનું જણાયું, અને તે પરથી પ્રથમદ્રષ્ટ્યા કોઈપણ વ્યક્તિ એવો નિષ્કર્ષ કાઢે કે મૃત્યુ પામેલ અપીલકર્તાએ રકમ સ્વીકારી હતી. ઉલ્લેખનીય છે કે આ કેસમાં એન્થ્રાસિન પાઉડરનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. આ સંદર્ભમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે રણબીર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૬ એસ.સી. ૯૧ ના કેસમાં સ્પષ્ટ કર્યું છે કે ટ્રેપના હેતુ માટે ઉપયોગમાં લેવાનારી ચલણી નોટો પર ફિનોલ્ફ્થેલિન પાઉડર લગાડવું ઈચ્છનીય છે, જેથી સરકારી સેવક દ્વારા આવી ચિહ્નિત ચલણી નોટોના હસ્તસંપર્કને રાસાયણિક પ્રક્રિયા દ્વારા શોધી શકાય અને સરકારી સેવકના ભવિષ્યનો

નિર્ણય કરવા માટે અદાલતને મૌખિક સાક્ષ્ય પર આધાર રાખવો ન પડે, કારણ કે તે ક્યારેક શંકાસ્પદ સ્વરૂપનું હોય છે. આવી જ પરિસ્થિતિ ઊભી થતાં આ વડી અદાલતે નથાલાલ ગોવિંદજી વાઘેલા વિ. ગુજરાત રાજ્ય-૧૨૦ (૨) જી.એલ.એચ. ૧૯૦ ના કેસમાં માં પણ એવું વધુ અવલોકન કરીને ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે એનથ્રેસિન પાઉડરના કેસમાં કોઈપણ રાસાયણિક પ્રક્રિયા દ્વારા શોધ શક્ય નથી અને તેથી, સંબંધિત વસ્તુઓ અને અંગોને અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પ ના પ્રકાશ હેઠળ જોતા કોઈ વિશિષ્ટ નિશાન મળ્યા હોવાનું સાક્ષીઓ કહેતાં હોય તેમ છતાં, એનથ્રેસિન પાઉડરનો ઉપયોગ નકારવો જ જોઈએ. તેમ છતાં, તે સંપૂર્ણપણે એવા સાક્ષીઓના મૌખિક પુરાવા પર જ આધારિત રહે છે, જેઓની હાજરીમાં પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો હોવાનું કહેવાય છે, અને જેમની સત્યતા કોઈ વૈજ્ઞાનિક પરીક્ષણ અને વિશ્લેષણની પદ્ધતિના સંદર્ભે ચકાસવાની કોઈ તક નથી, જ્યારે એવી પદ્ધતિ ફેનોલ્ફથાલીન પાઉડર વપરાયેલ હોય તેવા કેસમાં નિશ્ચિતપણે ઉપલબ્ધ હોય છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે ફરીથી ખિલ્લી રામ વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય-૧૯૮૫ એસ.સી.સી. (ક્રિ.) ૨૪ ના કેસમાં સ્પષ્ટ કર્યું છે કે જાળ ગોઠવવાના હેતુ માટે વાપરવાની કરન્સી નોટ પર ફેનોલ્ફથાલીન પાઉડરનો ઉપચાર કરવો જોઈએ. અલ્હાબાદ વડી અદાલતે દેવેન્દ્ર

નારાયણ વિ. યુ.પી. રાજ્ય- ૧૯૯૩(૩) ક્રાઈમ્સ ૧૬૭ ના કેસમાં એવું ઠરાવ્યું છે, જેને હું સ્વીકારું છું, કે જાળ ગોઠવતા પહેલાં લાંચની રકમ પર ફેનોલ્ફથાલીન પાઉડરનો ઉપચાર કરવો જાળના નેતા માટે ફરજિયાત છે અને એવું ન કરવા બાબતે કોઈ સમજૂતીના અભાવે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ શંકાસ્પદ બની જાય છે. આ કેસમાં ફેનોલ્ફથાલીન પાઉડર નહીં પરંતુ એનથ્રેસિન પાઉડરનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે, જે અદાલતને નિશ્ચિતતાપૂર્વક કોઈ ચોક્કસ નિષ્કર્ષે પહોંચાડતું નથી. ફેનોલ્ફથાલીન પાઉડરનો ઉપયોગ ન કરવા અંગે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા કોઈ સમજૂતી આપવામાં આવી નથી. જ્યારે પરિસ્થિતિ એવી હોય, ત્યારે ફરિયાદ પક્ષના પક્ષમાં કોઈ બાબત નિશ્ચિતતાપૂર્વક નક્કી કરી શકાય તેમ નથી. તેથી માત્ર હાથ અને અંગો પર નોંધાઈ શકેલા હળવા વાદળી પ્રકાશોત્સર્ગી નિશાનોના આધારે અપીલકર્તા વિરુદ્ધ નિષ્કર્ષે પહોંચવું ન્યાયસંગત અને યોગ્ય ગણાઈ શકે નહીં. આ તબક્કે, આ અદાલતે અંબાલાલ મોતીભાઈ પટેલ વિ. રાજ્ય- એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ ગુજરાત ૧ ના કેસમાં આપેલા નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે, જેમાં એવું પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યું છે કે જો એનથ્રેસિન પાવડરનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોય, તો ફરિયાદ પક્ષે સ્પષ્ટપણે સાબિત કરવું પડે કે નાન આંખે કોઈ પાવડર દેખાતું

નહોતું, અને જ્યારે અલ્ટ્રા વાયોલેટ પ્રકાશ કેન્દ્રિત કરવામાં આવ્યો ત્યારે હળવા વાદળી રંગનો ફ્લોરેસન્ટ પ્રકાશ ઉત્સર્જિત થયો હતો. જો પુરાવાથી બંને પરીક્ષણોમાં હકારાત્મક પરિણામ સાબિત થતું હોય, તો એન્ટ્રેસિન પાવડર હાજર હતું એવું અનુમાન કરવું યોગ્ય ગણાય. સંક્ષેપમાં, ફરિયાદ પક્ષે સાબિત કરવું પડે કે અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પ ના પ્રભાવ હેઠળ પ્રકાશનો હળવો વાદળી ઉત્સર્જન થતો હતો. ફરિયાદ પક્ષ માટે માત્ર એટલું સાબિત કરવું પૂરતું નથી કે અલ્ટ્રા વાયોલેટ પ્રકાશ હેઠળ સાક્ષીઓએ સફેદ પાવડરના ડાઘ જોયા હતા, અથવા તો અલ્ટ્રા વાયોલેટ પ્રકાશ હેઠળ તેમને કંઈક ચમકતું કે ઝબૂકતું દેખાયું હતું. વર્તમાન કેસમાં, તપાસ અધિકારી સહિત કોઈપણ સાક્ષી એવું કહેતો નથી કે જ્યારે અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પ ના કિરણો કેન્દ્રિત કરવામાં આવ્યા ત્યારે હળવા વાદળી ફ્લોરેસન્ટ નિશાન દેખાઈ શક્યાં હતાં. તેઓ માત્ર એટલું જ કહે છે કે પાવડરના નિશાન દેખાયા હતા અથવા કંઈક ચમકતું દેખાઈ શકતું હતું. આ, અંબાલાલ મોતીભાઈ પટેલના કેસમાં આ અદાલતના ઉપરોક્ત નિર્ણયને ધ્યાનમાં લેતાં, પૂરતું નથી. તેથી, એન્ટ્રેસિન પાવડરની પદ્ધતિના આધારે કોઈ નિશ્ચિત નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકાય તેમ નથી, પરંતુ એવું જણાય છે કે નીચલી અદાલતના વિદ્વાન ન્યાયાધીશે આ પાસાને અવગણ્યો હતો અને

મુખ્યત્વે એન્થ્રેસિન પાવડરની પદ્ધતિથી પ્રભાવિત થયા હતા. તેથી, નોંધાયેલા નિશાનોના આધાર પર “સ્વીકાર” નો કેસ સુરક્ષિત રીતે સ્વીકારી શકાય તેમ નથી.”

૩૫. તેથી, અપીલકર્તા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એ.ડી. શાહ દ્વારા યોગ્ય રીતે એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે આવા કેસમાં કાયદા હેઠળ અપીલકર્તા વિરુદ્ધ કયું અનુમાન ઊભું કરવામાં આવ્યું હોત અને વિદ્વાન સરકારી વકીલની એવી દલીલ કે અપીલકર્તાની ખિસ્સામાંથી મળેલી ચિઠ્ઠી પર એન્થ્રાસિન પાઉડરના નિશાનોની હાજરીને રકમ સ્વીકારવા અંગે અનુમાન ઊભું કરવા માટે પૂરતા પુરાવા તરીકે માનવી જોઈએ, તો મારા મત મુજબ, અપીલકર્તા દ્વારા રજૂ કરાયેલ ખુલાસો સંપૂર્ણપણે અસંભવ જણાતો નથી.

૩૬. તે એક સ્થિર કાનૂની સ્થિતિ છે કે જ્યારે બે સમાનાંતર દષ્ટિકોણ સંભવ હોય, ત્યારે આરોપીના પક્ષમાં હોય તેવો દષ્ટિકોણ સ્વીકારવો આવશ્યક બને છે. આ મુદ્દે સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરવો આવશ્યક નથી, કારણ કે આ મુદ્દે અનેક નિર્ણયો ઉપલબ્ધ છે. તેથી, આ કેસમાં સંભવિત એક દષ્ટિકોણ એવો છે કે ફરિયાદી કોઈપણ રીતે અને કોઈપણ ઉપાયથી અપીલકર્તાને ફસાવવાના ઇરાદાથી કાર્યરત હતો, ભલે તેણે રકમ સ્વીકારી હોય કે ન હોય; અન્યથા, તેણે જેમ વર્તન કર્યું છે તેમ વર્તન કરવું નહોતું જોઈએ, અને શ્રી

જાદવએ પણ જેમ વર્તન કર્યું અથવા ઉપરોક્ત પરિચ્છેદોમાં ચર્ચાયેલ રીતે પ્રતિસાદ આપ્યો તેમ વર્તન કર્યું ન હોત.

૩૭. સંક્ષેપમાં કહું તો, મારા મત મુજબ અપીલકર્તા સંદેહનો લાભ મેળવવા પાત્ર છે. નિશ્ચિતપણે, મૂળ અરજદાર તથા અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનનો સંપર્ક કરનાર અન્ય ઉપભોક્તાઓને વાસ્તવમાં પાણીનું જોડાણ ઉપલબ્ધ કરાવનાર મુખ્ય વ્યક્તિ તરીકે અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અપીલકર્તા સામે અનુરૂપ રીતે કાર્યવાહી કરી શકે છે, પરંતુ લાંચના કેસમાં અપીલકર્તાની કોઈ ફોજદારી સંડોવણીનો તત્વ નથી.

૩૮. ઉપરોક્ત અવલોકનોને ધ્યાનમાં રાખીને, હાલની અપીલ આથી મંજૂર કરવામાં આવે છે. અમદાવાદ સિટી ખાતે વિદ્વાન સ્પેશિયલ ન્યાયાધીશ દ્વારા સ્પેશિયલ કેસ નં. ૧૦/૧૯૮૮ માં તા. ૨૭મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૮૮ના રોજ આપવામાં આવેલ દોષિત ઠરાવ અને સજાનો ચુકાદો તથા હુકમ આથી રદ કરવામાં આવે છે. અપીલકર્તાને સંબંધિત ગુનાના સંદર્ભમાં તેના વિરુદ્ધ મૂકાયેલા આક્ષેપોમાંથી આથી નિર્દોષ છૂટકારો આપવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે. અપીલકર્તાને શંકાનો લાભ આપવામાં આવે છે. અપીલકર્તા દ્વારા અમલમાં મૂકાયેલ જામીનબોન્ડ મુક્ત ગણાશે. દંડની રકમ, જો કોઈ ભરવામાં આવી હોય, તો યોગ્ય ઓળખ થયા પછી અપીલકર્તાને પરત આપવામાં આવશે.

(સી.કે. બુચ, ન્યાયમુર્તિ)

*The translation of this judgment has been provided by
M/s Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.